

Pareizticīgās Baznīcas SOCIĀLĀS KONCEPCIJAS pamati

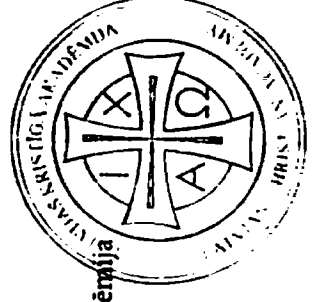
MĀCĪBU METODISKAIS LIDZEKLIS

ORA ET LABOR

Latvijas Kristīgā akadēmija
JŪRMALA

2009

SATURS

I	Teoloģiskās pamatnostādnes	5
II	Baznīca un nācija	9
III	Baznīca un valsts	14
IV	Kristīgā ētika un laicīgā tiesiskā kārtība	31
V	Baznīca un politika	40
VI	Darbs un tā augļi	48
VII	Īpašums	52
VIII	Karš un miers	56
IX	Noziedzība, sods, labošana	64
X	Personiskās, ģimenes un sabiedriskās tikumības jautājumi	70
XI	Personības un tautas veselība	84
XII	Bioētikas problēmas	91
XIII	Baznīca un ekoloģijas problēmas	105
XIV	Laicīgā zinātne, kultūra, izglītība	109
XV	Baznīca un laicīgie plašsaziņas līdzekļi	117
XVI	Starptautiskās attiecības. Globalizācijas un sekularizācijas problēmas	120

ОСНОВЫ СОЦИАЛЬНОЙ КОНЦЕПЦИИ РУССКОЙ ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ

Юбилейный Архиерейский Собор Русской
Православной Церкви, 2000

© Latvijas Kristīgā akadēmija, 2009

© Tulkojums Dace Dolace, 2009

ISBN 978-9984-775-17-3

I. TEOLOĢISKĀS PAMATNOSTĀDNES

I.1. Baznīca ir Kristum ticošo kopība, kurai Viņš Pats aicina pievienoties ikvienu cilvēku. Šajā kopībā visam, kas "ir debesis un uz zemes" jātiek savienotam Kristū, jo Viņš ir "galva draudzei, kas ir Viņa miesa, pilnība, kas visu visur piepilda (Ef. 1, 22-23). Baznīcā caur Svētā Gara darbību notiek radības dievišķošana, tādejādi piepildot Dieva sākotnējo nodomu pie pasaules un cilvēka.

Baznīca atklāj Tēva sūtītā Dēla izpērkošo varoņdarbu un svētījošo darbu, ko veic Svētais Gars, Kurš nonācis lielajā Piecdesmitajā jeb Vasarsvētku dienā. Kā izteicies svētais Lionas Irinejs, Kristus Pats nostājās cilvēces priekšgalā, kļūdams par Galvu atjaunotajai cilvēcei, kas ir Viņa ķermenis un kurā ir dota pieeja Svētā Gara avotam. Baznīca, – tā ir "Kristū tērtā jaunā cilvēka vienotība Dieva žēlastībā, kura mājā daudzās saprātīgās radībās, kas pakļaujas šai žēlastībai" (A. Homjakovs). "Vīriešus, sievietes, bērnus, ko savā starpā dzīvi šķir rases, tautības, valodas, dzīves veidi, darbs, zinātne, amati, bagātība ././ – viņus visus Baznīca pārrada Garā. ././ Un visi saņem no Baznīcas vienotu dabu, ko neskar iznīcība; dabu, ko neietekmē daudzskaitlīgās un dziļās atšķirības, kas nodala cilvēkus. ././ Šajā dabā, tieši otrādi, neviens netiek nošķirts no kopīgā, visi it kā saplūst cits ar citu vienkāršā un nedalāmā kopīgas ticības spēkā" (Sv. Maksims Aļiecinātājs).

I.2. Baznīca ir dievcilvēcisks organisms. Esot Kristus miesa, Baznīca apvieno sevi divas dabas – dievišķo un cilvēcisko – ar tām raksturīgajiem darbības veidiem un gribām. Baznīca saistīta ar pasauli caur savu cilvēcisko, radīto dabu. Un tomēr tās mīļdarbība ar pasauli nenotiek vis zemišķā, laicīgā organisma līmenī, bet gan visā Baznīcai piemītošajā sakramentālajā pilnībā. Tieši Baznīcas dievcilvēciskā daba dara iespējamu svētīgu pasaules pārvēršanos un

šķīstīšanas, kas īstenojas vēsturē kā radoša "sinerģija" jeb sadarbība starp Baznīcas ķermeņa locekļiem un tās Galvu.

Baznīca nav no šīs pasaules, tāpat kā tās Kungs Kristus arī nav no šīs pasaules. Taču Viņš ieradās šajā pasaulē, Sevi "pazemodams, pazeminādams" līdz tās stāvoklim, – lai šo pasauli glābtu un atjaunotu. Tāpat Baznīcai jāiziet cauri vēsturiskās kenozes stāvoklim, lai piepildītu savu izpērkošo misiju. Baznīcas mērķis ir ne tikai šajā pasaulē mītošo cilvēku glābšana, bet arī pašas pasaules glābšana un atjaunošana. Baznīca ir aicināta darboties pasaulē pēc Kristus parauga, tā dodot liecību par Viņu un Viņa Valstību. Baznīcas locekļi ir aicināti savienoties ar Kristus misiju, ar Viņa kalpošanu pasaulei, kas Baznīcai ir iespējama tikai kā korporatīva (biedrota) kalpošana, – Kristus vārdiem sakot: "Lai visi ir viens, itin kā Tu, Tēvs, Mani un Es Tevi, lai arī viņi ir Mūsos, lai pasaule ticētu" (Jņ. 17,21). Baznīca ir aicināta kalpot pasaules glābšanai, jo arī Pats Cilvēka Dēls "nav nācis, lai Viņam kalpotu, bet lai Pats kalpotu un Savu dzīvību atdotu par atpirkšanas maksu par daudzjiem" (Mk. 10,45).

Pestītājs par Sevi saka: "Es esmu jūsu vidū kā tāds, kas kalpo" (Lk. 22,27). Kalpošana pasaules un cilvēka glābšanas vārdā nevar tikt iesprostota kādos nacionālos vai reliģiskos ietvaros, kā to skaidri norādījis arī Pats Pestītājs līdzībā par žēlsirdīgo samarieti. Baznīcas locekļi saskaras ar Kristu, visas pasaules grēku un ciešanu nesēju, tādejādi, ka uzņem katru bezpajumtnieku, katru izsalkušo, slimo, ieslodzīto. Palīdzība cietējiem tiešā nozīmē ir palīdzība pašam Kristum, un vienlaikus no šī bausļa pildīšanas ir atkarīgs arī katra konkrētā cilvēka liktenis mūžībā (Mt. 25, 31-46). Kristus aicina savus mācekļus nevis ar riebumu attiekties pret pasauli, bet būt par "zemes sāli" un "pasaules gaismu".

Baznīca, būdama Dievcilvēka Kristus ķermenis, ir dievcilvēcis-ka. Taču, ja Kristus ir pilnīgs Dievcilvēks, tad Baznīca vēl nav pilnīga dievcilvēce, jo tā uz zemes cīnās ar grēku, un Baznīcas cilvēcis-kā daļa, kaut arī iekšēji ir savienota ar Dievu, tomēr daudzās lietās Viņu nepārstāv un Viņam neatbilst.

I.3. Baznīcas dzīve, kurai ikviens cilvēks ir aicināts piederēt, ir nemitīga kalpošana Dievam un cilvēkiem. Visa Dieva tauta ir

aicināta īstenot šo kalpošanu. Kristus ķermeņa locekļi, piedaloties kopīgajā kalpošanā, vienlaikus pilda arī katrs savas īpašās funkcijas. Katrs saņem īpašu kalpošanas dāvanu, lai varētu darboties citu labā. "Kādu katrs dāvanu saņēmis, ar to kalpojiet cits citam kā labi dažāda veida Dieva zēlastības namturi" (1. Pēt. 4,10). "Citam Gars dod gudrības runu, citam atziņas runu, tas pats Gars. Citam dota ticība tai pašā Garā; citam dāvanas dziedināt tai pašā vienā Garā; citam spēki brīnumus darīt, citam pravietot, citam garu pazīšana, citam dažādas mēles un citam mēļu tulkošana. Visu to padara viens un tas pats Gars, piešķirdams katram savu tiesu, kā gribēdams" (1.Kor. 12, 8-11). Daudzveidīgās Dieva zēlastības dāvanas tiek dotas katram atsevišķi, taču ar mērķi, ka tā tiek lietotas Dieva tautas kopīgai kalpošanai (tai skaitā kalpošanai pasaulē). Baznīcas kopīgā kalpošana nozīmē to, ka kalpošana tiek veikta nevis uz vienas, bet uz dažādu dāvanu pamata. Dāvanu dažādība nosaka kalpošanas daudzveidību, taču "ir dažādas kalpošanas, bet viens pats Kungs; un ir dažādi spēki, bet viens pats Dievs, kas dod visas spējas visiem" (1. Kor. 12, 5-6).

Baznīca savus ticīgos aicina piedalīties arī sabiedrības dzīvē, kurai jābalstās kristīgās ētikas princīpos. Savā Augstā Priestera lūgšanā Kungs Jēzus lūdza Debesu Tēvam par Saviem sekotājiem: "Es nelūdzu, lai Tu viņus paņemtu no pasaules, bet lai Tu viņus pasargātu no ļauna. /.. / Tāpat kā Tu Mani esi sūtījis pasaulē, arī Es viņus esmu sūtījis pasaulē" (Jņ. 17, 15;18). Nepieļaujama ir manihejsmam raksturīgā nievājošā attieksme pret apkārtējo pasauli. Kristieša līdzdalība sabiedrības dzīvē jābalsta saprātņē, ka Dievs mīl šo pasauli, sabiedrību un valsti, jo tās pēc Dieva mīlestības gribas tiks pārveidotas un šķīstītas. Kristietim jāraugās uz pasauli un sabiedrību to gala piepildījuma gaismā, Dieva Valstības eshatoloģiskajā gaismā. Baznīcai dota dāvanu atšķirīgums īpaši parādās Baznīcas sociālās kalpošanas jomā: kaut arī Baznīcas nedalāmais organisms piedalās apkārtējās pasaules dzīvē visā savā pilnībā un veselumā, tomēr garīdzniecība, mūku kārta un laji šo līdzdalību var realizēt dažādi, atšķirīgos līmeņos.

I.4. Savu cilvēces glābšanas misiju Baznīca var īstenot ne tikai ar tieša pasludinājuma starpniecību, bet arī caur labiem darbiem, kas vērsti uz apkārtējās pasaules garīgā, tikumiskā un materiālā stāvokļa uzlabošanu. Tādēļ Baznīca veido sadarbības attiecības ar valsti, pat ja šai valstij nepiemīt kristīgs raksturs, ar dažādām sabiedrībā pastāvošām asociācijām un ar atsevišķām personām, pat ja tās neidentificē sevi ar kristīgo ticību. Neizvīzot priekšplānā uzdevumu visus pievērst kristīgajai ticībai un nepadrot to par sadarbības nosacījumu, Baznīca cer, ka kopīga labdarība pievedīs tās partnerus un arī apkārtējos cilvēkus pie Patiesības izziņas, palīdzēs tiem saglabāt vai atjaunot uzticību Dieva dotām tikumiskajām normām, vairoš miero, satību un labklājību, – tie ir apstākļi, kuros Baznīca vislabāk var īstenot savu glābjošo kalpošanu.

II. BAZNĪCA UN NĀCIJA

II.1. Vecās Derības Israēla tauta bija pirmtēls Dieva tautai – jaunās Derības Kristus Baznīcai. Pestītāja Kristus izpirkšanas varoņdarbs lika pamatus jaunās cilvēces – Baznīcas esamībai, pirmtēva Ābrahāma garīgajiem pēctējiem. Ar Savām asinīm Kristus “atpircis” Dievam cilvēkus no visām ciltīm, valodām, tautām un tautībām” (Atkl. 5,9). Baznīcai piemīt universāls, vispasaules, un, līdz ar to, pārnacionāls raksturs. Baznīcā “nav starpības starp jūdu un grieķi” (Rom. 10,12). Līdzīgi kā Dievs nav tikai jūdu, bet arī to Dievs, kuri nāk no pagānu tautām (Rom. 3,29), tā arī Baznīca nedala cilvēkus ne pēc nacionālajām, ne sociālo slāņu pazīmēm: tajā “vairs nav ne grieķa, ne jūda, ne apgraizīšanas, ne neapgraizīšanas, ne barbara, ne skita, ne verga, ne brīvā, bet viss un visos – Kristus” (Kol. 3,11).

Mūsdienu pasaulē jēdziens ‘nācija’ tiek lietots divās nozīmēs – etniskā kopība un noteiktas valsts pilsoņu kopums. Baznīcas un nācijas savstarpējās attiecības ir jāuzlūko gan pirmās, gan otrās nozīmes kontekstā.

Vecajā Derībā jēdziena ‘tauta’ izteikšanai izmanto vārdus ‘am un goy. Ebreju Bībelē abi termini bija iemantojuši visnotaļ konkrētu nozīmi: pirmais apzīmēja Dieva izraudzīto Israēla tautu; otrs, lietots daudzskaitļa formā (*goyim*) – pagānu tautas. Grieķu Bībelē (Septuagintā) pirmais termins tika tulkots ar vārdu *laos* (tauta) vai *demos* (tauta kā politisks veidojums); otrs – ar vārdu *ethnos* (nācija; *dsk. ethne* – pagāni).

Dieva izredzētā Israēla pretnostatījums citām tautām vijas cauri visām Vecās Derības grāmatām, kas tādā vai citādā veidā skar Israēla vēsturi. Israēla tauta bija Dieva izredzētā nevis tāpēc, ka tā bija skaitliski vai citādi pārrāka par visām tautām, bet tāpēc, ka Dievs šo tautu bija izvēlējies un iemīlējis (5. Moz. 7. 6-8). Vecajā Derībā Dieva

izredzētās tautas jēdziens bija reliģisks jēdziens. Israēla bērniem tik raksturīgās nacionālās kopības jūtas sakņojās viņu piederības apziņā Dievam, Kurš ar viņu tēviem bija slēdzis derību. Tā Israēla tauta kļuva par Dieva tautu, kuras uzdevums ir glābāt ticību vienīgajam patiesajam Dievam un iecināt par šo ticību citām tautām, lai caur Israēlu pasaulē varētu parādīties visu tautu Pestītājs – Dievcilvēks Jēzus Kristus.

Dieva tautas vienotība tika nodrošināta gan ar visu tautas pārstāvju piederību vienai reliģijai, gan ar cilts un valodas kopību un ar iesakņošanas noteiktā vietā – tēvzemē.

Israēliešu cilts kopība balstījās viņu izcelsmē no viena pirmtēva – Ābrahāma. "Mums ir Ābrahāms par tēvu" (Mt. 3,9; Lk. 3,8), – sacīja senie jūdi, uzsverot savu piederību pie tā cilvēka pēcnācējiem, kuram Dievs lika kļūt par "daudzu tautu tēvu" (1. Moz. 17,5). Liela nozīme tika piešķirta asins tīrības saglabāšanai: laulības ar ciltautiešiem netika atbalstītas, jo tādās laulībās "svētā sēkla" ir sajaukums ar svešās zemes tautām (Ezr. 9,2).

Dievs Israēla tautai piešķīra īpašumā apsolīto zemi. Atstājusi Ēģipti, šī tauta devās uz Kanaānu, savu senču zemi, un pēc Dieva pavēles to iekaroja. Ar to brīdi Kanaāna kļuva par Israēla zemi, bet tās galvaspilsēta Jeruzaleme – par Dieva izredzētās tautas galveno garīgo un politisko centru. Israēls runāja vienā valodā, kas bija ne vien ikdienas valoda, bet arī lūgšanu valoda. Vēl vairāk, senebreju valoda bija arī Atklāsmes valoda, jo tajā ar Israēla tautu runāja Pats Dievs. Laikmetā pirms Kristus, kad Jūdejas iedzīvotāji runāja aramiski, bet valsts valodas statusā bija grieķu valoda, pret ebreju valodu saglabājās attieksme kā pret svētu valodu, kurā notiek tempļa dievkalpojumi.

Baznīca, būdama pēc dabas vispārēja (vispasaules), vienlaikus ir vienots organisms, ķermenis (1. Kor. 12,12). Baznīca, – tā ir Dieva bērnu kopiena, "izredzēta cilts, ķēnišķīgi priesteri, svēta tauta, Dieva īpašums /../ jūs, kas cīkārāt nebija tauta, bet tagad Dieva tauta" (1. Pēt. 2, 9-10). Šīs jaunās tautas vienotību nodrošina nevis nacionālā, kultūras vai valodas kopība, bet ticība Kristum un kristību sakraments. Jaunajai Dieva tautai "šeit nav paliekamas pilsētas, bet tā

meklē nākamo" (Ebr. 13,14). Visu kristiešu garīgā dzimtene ir nevis šīs zemes Jeruzaleme, bet "augšējā Jeruzaleme" (Gal. 4,26). Kristus Evaņģēlijs tiek sludināts nevis svētajā valodā, kas pieejama vienai tautai, bet gan visās valodās (Ap. d. 2, 3-11). Evaņģēlijs tiek sludināts nevis tādēļ, lai viena izredzēta tauta varētu saglabāt patieso ticību, bet lai "Jēzus Vārdā locītos visi ceļi debesīs un zemes virsū, un patiesība izpausītos visai radībai, ka Jēzus Kristus ir Tas Kungs zemei; un lai visas mēles apliecinātu, ka Jēzus Kristus ir Tas Kungs Dievam Tēvam par godu" (Fil. 2, 10-11).

II.2. Baznīcas universālais raksturs tomēr nenozīmē, ka kristiešiem nebūtu tiesību uz nacionālo savdabību, nacionālo pašizteiksmi. Tieši pretēji, Baznīca sevī apvieno universālo un nacionālo principu. Pareizticīgā Baznīca, būdama vispārēja, universāla, sastāv no daudzām Autoketālām Vietējām Baznīcām. Kristieši, apzinoties sevi par debesu tēvzemes pilsoņiem, nedrīkst aizmirst arī savu zemes dzimteni. Dievišķajam Baznīcas Dibinātājam Kungam Jēzum Kristus nebija pastāvīgas mājvietas uz zemes (Mt. 8,20), tā norādīja uz to, ka Viņa atnēstajai mācībai nepiemīt ne lokāls, ne nacionāls raksturs: "Nāk stunda, kad jūs Tēvu vairs nepielūgsit nedz šini kalnā, nedz Jeruzaleme" (Jņ. 4,21). Un vienlaikus Viņš identificēja sevi ar tautu, kurai piederēja pēc cilvēciskās dzimšanas. Sarunā ar samarieti, Viņš uzsvēra Savu piederību jūdiem: "Jūs pielūdzat, ko nezināt, mēs pielūdzam, ko zinām. Jo pestīšana nāk no jūdiem" (Jņ. 4,22). Jēzus bija arī lojāls Romas impērijas pavalstnieks un maksāja ķeizaram nodokļus (Mt. 22, 16-21). Apustulis Pāvils, kurš savās vēstulēs mācīja par Kristus Baznīcas pār nacionālo raksturu, nekad neaizmīrsa, ka pēc tautības viņš ir "ēbrejs no ebrejiem" (Fil. 3,5), bet pēc pilsonības – romietis (Ap. d. 22, 25-29).

Atsevišķu tautu kultūratšķirības atrod savu izpausmi liturģiskajā un citā baznīciskajā jaunradē, kā arī kristīgā dzīvesveida atšķirīgajās iezīmēs. Tas viss veido nacionālo kristīgo kultūru.

Daudzi no Pareizticīgajā Baznīcā godātajiem svētajiem iemanītajiem garīgiem tēviem ir tieši ar to, ka mīlēja savu šīs zemes tēviju un upurēja sevi tās labā. Krievu hagiogrāfiskie avoti daudzina svēto dievbijīgo Tveras kņazu Mihailu, kurš "atdeva savu dvēseli par savu tēviju," salīdzinot viņu ar svēto lielmocekli Saloniku Dēmetriju, "svēto

tēvijas mīlētāju ././, kurš par savu dzimto Saloniku pilsētu sacījis: Kungs, ja Tu ļausi iet bojā šai pilsētai, arī es iešu bojā kopā ar to; ja Tu to glābsi, arī es tikšu glābts." Visos laikmetos Baznīca savus bērnus ir aicinājusi mīlēt šīs zemes tēviju un briesmu brīdī to aizstāvēt, nesaudzējot pat savu dzīvību.

Krievijas Pareizticīgā Baznīca daudzkārt ir devusi tautai svētību piedalīties atbrīvošanas karā. Tā 1380. gadā sirdsskaidrais Sergijs, Radonežas igumens un brīnumdaris, deva svētību krievu karaspēkam, ko vadīja svētais dievbijīgais kņazs Donas Dimitrijs, doties kaujā pret mongoļu-tatāru iekarotājiem. 1612. gadā svētais Hermogens, Maskavas un Viskrievijas Patriarhs, deva svētību tautas zemessardzei cīņā pret poļu interventiem. 1813. gadā, kad notika karš ar franču iebrucējiem, svētais Maskavas Filarets uzrunāja savu draudzi: "Baidāmieš zaudēt dzīvību ticības un Tēvzemes brīvības dēļ, tu mirsi kā noziedznieks un vergs; atdod dzīvību par ticību un Tēvzemi, – un tu saņemsi dzīvību un uzvarētāja vainagu Debesis."

Svētais, Dieva priekšā taisnais Kronšates lānis par mīlestību pret šīs zemes tēviju rakstījis: "Mīli savu laicīgo tēvzemi ././ tā tevi ir izaudzinājusi, piecēlusi, piešķirusi godu un cieņu, ar visu apgādājusi; taču jo īpaši mīli debesu tēviju ././ šī tēvija ir nesalīdzināmi dārgāka par laicīgo, jo tā ir svēta, dievišķi taisnīga un neiznīcīga. Debesu tēvija tev ir sagādāta caur Dieva Dēla dārgajām asinīm. Taču, ja grībi kļūt par debesu tēvijas iemitnieku, tad godā un mīli tās likumus tāpat, kā tev tiek prasīts godāt zemes tēvijas likumus."

II.3. Kristīgais patriotisms vienlaikus attiecas uz nāciju kā etnisku kopību un nāciju kā valsts pilsoņu kopumu. Pareizticīgais kristietis ir aicināts mīlēt savu tēvzemi, kurai ir savas teritoriālās robežas, un mīlēt visā pasaulē savus brāļus, kurus savā starpā vieno cilvēciņas saites. Šāda mīlestība ir viens no veidiem, kā tiek pildīts Dieva baušlis par tuvāk mīlestību, – tas ietver mīlestību pret savu ģimeni, tautu un laikabiedriem.

Pareizticīgā kristieša patriotismam jābūt darbīgam. Tam jāizpaužas savas zemes aizstāvībā pret ienaidnieku, darbā tēvzemes labā, rūpēs par sabiedrības dzīves uzlabošanu, tai skaitā, ņemot dalību arī valsts pārvaldes lietās. Kristietis ir aicināts saglabāt un attīstīt nacionālo kultūru un tautas pašapziņu.

Ja nācija – pilsoniskā vai etniskā – pilnībā vai daļēji ir monokonfesionāla savienība, noteiktā līmenī to var uzskatīt par vienotu ticības kopieni jeb pareizticīgo (kristīgo) tautu.

II.4. Vienlaikus nacionālās jūtas var kļūt par grēkpilnu parādību cēloni – par agresīva nacionālisma, ksenofobijas, nacionālā pārkuma, etnisko konfliktu izraisītāju. Galējā izpausmē šis parādības nereti noved pie personību un tautu tiesību ierobežojumiem, kariem un citām varmācības formām.

Pareizticīgajā ētikā ir pilnīgi nepieļaujams tautu iedalījums labākajās un sliktākajās, kā arī jebkuras nācijas – gan etniskās, gan pilsoniskās – diskriminācija. Tāpat Pareizticībai ir kategoriski nepieņemamas mācības, kas nāciju noliek Dieva vietā vai sašaurina ticību līdz nacionālās pašapziņas aspektiem.

Protestējot pret šīm grēka izraisītajām parādībām, Pareizticīgā Baznīca veic samierināšanas misiju starp ienaidā un konfliktos esošajām nācijām un to pārstāvjiem. Taču, starptnisko konfliktu situācijā Baznīca nenostājas kādā vienā pusē, izņemot gadījumus, kad kāda no iesaistītajām pusēm izrāda nepārprotamu agresiju un netaisnību.

III. BAZNĪCA UN VALSTS

III.1. Baznīcai kā dievnieciskam organismam piemīt ne tikai noslēpumaina (sakramentāla) būtība, kas nav paklauta pasaules stihijām, bet arī vēsturiskā dimensija, kas atrodas saskarsmē un mijiedarbībā ar apkārtējo pasauli, tai skaitā ar valsti. Tāpat arī valsts, kas nodarbojas ar pasaulīgās dzīves iekārtošanu, saskaras un mijiedarbojas ar Baznīcu. Valsts un patiesās reliģijas sekotāju savstarpējās attiecības vēstures gaitā ir bijušas mainīgas.

Cilvēku sabiedrības primārā vienība bija ģimene. Vecās Derības svētā vēsture liecina, ka valsts nav izveidojusies uzreiz. Līdz Jāzēpa brāļu aiziešanai uz Ēģipti Vecās Derības tautai nebija nekādu valstisku elementu, – toreiz pastāvēja patriarhālā cilts kopība. Valsts pakāpeniski sāk formēties Soģu laikmetā. Sarežģīti vēsturiskās attīstības procesi, kas notiek saskaņā ar Dieva Nodomu, un komplikētu sociālo saišu veidošanās nosaka tālāko valstu rašanos.

Senajā Israēlā līdz Ķēniņu periodam pastāvēja vēsturē vienīgā patiesā teokrātija, t.i., Dievvaldība. Taču, sabiedrībai attālinoties no paklausības Dievam kā pasaulīgo lietu Noteicējam, cilvēki sāka aizdomāties par nepieciešamību iecelt laicīgu valdnieku. Tas Kungs, pieņemot cilvēku izvēli un sankcionējot jaunu pārvaldes formu, vienlaikus pauzd nožēlu par to, ka ļaudis ir atkāpušies no teokrātijas: "Tad Tas Kungs sacīja Samuēlam: Paklausī tautas balsi, dari visu, ko tie tev sacīs. Nav jau viņi tevi nicinājuši, bet tie ir gan Mani atmetuši, lai Es vairs nebūtu viņu ķēniņš. Tā viņi ir arvien rīkojušies, sākot ar to dienu, kad Es tos izvedu no Ēģiptes; līdz pat šai dienai tie Mani ir atstājuši un kalpojuši citiem, svešiem dieviem; tā nu viņi arī tev tagad dara. Bet tagad klausī viņu balsij, tikai brīdīni viņus nopietni un dari tiem zināmu, kādas tiesības būs ķēniņam, kas pār tiem valdīs" (1. Sam. 8, 7-9).

Tādējādi laicīgās valsts rašanās jāsaprot nevis kā sākotnējs Dieva iedibinājums, bet gan kā Dieva sniegta iespēja cilvēkiem iekārtot savu sabiedrisko dzīvi, balstoties viņu pašu brīvā izvēlē. Šāda iekārta, kas ir sava veida reakcija uz grēka izkropļoto pasaules realitāti, palīdzētu izvairīties no vēl lielāka ļaunuma, lietojot laicīgās varas līdzekļus, kas ierobežo grēku. Turklāt Tas Kungs ar Samuēla muti skaidri saka: "Un nu redzi, te ir tas ķēniņš, ko jūs sev izraudzījāt un kuru jūs prasījāt; un redzi, Tas Kungs ir jums iecēlis ķēniņu. Vai nu jūs gribat būties To Kungu, Viņam kalpot, klausīt Viņa balsij un nesacelties pret Tā Kunga pavēlēm, un tiklab jūs, kā arī tas ķēniņš, kurš pār jums valda, sekot Tam Kungam, savam Dievam? Bet, ja jūs Tā Kunga balsij neklausīsit un sacelситies pret Tā Kunga pavēlēm, tad Tā Kunga roka būs pret jums, kā tā bija pret jūsu tēviem" (1. Sam. 12, 13-15). Kad ķēniņš Sauls pārkāpa Tā Kunga likumus, Dievs viņu atstāma (1. Sam. 16,1), liekot priesterim Samuēlam svaidīt ķēniņa kārtā citu Savu izredzēto – Dāvidu, Isaja dēlu, kas cēlies no vienkāršiem ļaudīm.

Dieva Dēls, kam ir dota visa vara Debesīs un uz zemes (Mt. 28,18), kļūdamš par cilvēku, pakļāva Sevi zemes lietu kārtībai: Viņš bija paklausīgs arī valsts varas pārstāvjiem. Pilātām, Romas prokuratoram Jeruzalemē, cilvēkam, kas Viņam piesprieda nāves sodu, Tas Kungs sacīja: "Tev nebūtu nekādas varas pār Mani, ja tā tev nebūtu dota no augšienes" (Jņ. 19,11). Atbildot uz farizeja provocējo jautājumu, vai ir atļauts dot nodevas ķeizaram, Pestītājs atbildēja: "Tad dodiet ķeizaram, kas ķeizaram pieder, un Dievam, kas Dievam pieder" (Mt. 22,21).

Skaidrojot Kristus mācību par pareizu attieksmi pret valsts varu, apustulis Pāvils rakstīja: "Ikviens lai ir paklausīgs varām, kas valda. Jo nav valsts varas, kā vien no Dieva, un tās, kas ir, ir Dieva ieceltas. Tātad tas, kas pretojas valsts varai, saceljas pret Dieva iestādījumu. Bet tie, kas saceljas pret to, paši sev sagādā sodu. Jo valdītāji nav bīstami labam darbam, bet ļaunam. Tu negribi būties valsts varas, labi, dari to, kas labs, tad tu saņemsi viņas uzslavu, jo tā ir Dieva kalpone tevis labā. Bet, ja tu dari ļaunu, tad bīsties; ne velti tā nes zobenu, jo tā ir Dieva kalpone, atriebēja un soda nesēja tam,

kas dara launu. Tādēļ nepieciešami tai paklausīt ne vien soda dēļ, bet arī sirdsapziņas dēļ. Tāpēc maksājiet arī savas nodevas: viņi, kas uz to raugās, ir Dieva kalpi. Dodiet katram, kas viņam pienākas: nodevas, kam nākas nodevas, muitu, kam nākas muita, bijību, kam nākas bijība, cieņu, kam nākas cieņa” (Rom. 13, 1-7). Lidzīgu domu pauž arī apustulis Pēteris: “Pakļaujieties ikkatrai cilvēku starpā ieceltai kārtībai Tā Kunga dēļ, gan valdniekam, kas ir pār visiem, gan pārvaldniekiem kā tādiem, kas viņa sūtīti, lai sodītu laundarus, bet atalgoju tos, kas dara labu. Jo tāda ir Dieva griba, ka jūs, labu darot, apklusinātu neprātīgu cilvēku nezināšanu kā svabadi, nevis tādi, kam brīvība būtu kā ļaunuma apsegs, bet kā Dieva kalpi” (1. Pēt. 2, 13-16). Apustuļi mācīja paklausību valsts varām, neatkarīgi no to attieksmes pret Baznīcu. Apustuļu laikmetā Baznīcu vajāja gan vietējā jūdu, gan Romas valsts vara. Taču tā laika mocekļiem un pārējiem kristiešiem tas nebija šķērslis lūgties par vajātājiem un atzīt viņu laicīgo varu.

III.2. Ādama krišana ienesa pasaulē grēkus un netikumus, kam nepieciešama sabiedrības pretdarbība, – pirmais šāds grēka darbs bija Kaina izdarītā Ābela slepkavība (1. Moz. 4, 1-16). To saprotot, cilvēki visās zināmajās sabiedrībās sāka ieviest likumus, kas ierobežo ļaunumu un atbalsta labo. Vecās Derības tautai Likumdevējs bija Pats Dievs, Kurš noteica normatīvus, kas reglamentēja ne tikai specifiski reliģisko, bet arī visu sociālo dzīvi (2. Moz. 20-23).

Dievs svēti valsti kā nepieciešamu grēka izkropļotās pasaules sastāvdaļu, jo personībai un sabiedrībai ir nepieciešama aizsardzība no bīstamām grēka izpausmēm. Taču nepieciešamība pēc valsts izriet nevis tiešā veidā no Dieva nodoma pie pirmradītā Ādama, bet no grēkā krišanas sekām pasaulē un no grēku ierobežojošās rīcības, kura notiek saskaņā ar Dieva gribu. Svētie Raksti aicina visus tos, kam pieder vara, lietot valsts spēku ar mērķi ierobežot ļaunumu un atbalstīt labo, tādējādi istenojot valsts pastāvēšanas tikumisko jēgu (Rom. 13, 3-4). Balstoties iepriekš sacītajā, jāsecina, ka anarhija ir pienācīgas valstiskās un sabiedrības iekārtas trūkums, tādēļ aicinājumi uz anarhiju vai mēģinājumi to ieviest ir pretrunā ar kristīgo pasaules sapratni (Rom. 13,2).

Baznīca saviem bērniem nosaka ne tikai pakļauties valsts varai, neatkarīgi no varas nesēju reliģiskās pārliecības, bet arī lūgties “par valdniekiem un visiem, kas ir augstā amatā, lai mēs dzīvotu mierīgu un kļuvi dzīvi visā dievbijībā un cienībā” (1. Tim. 2,2). Vienlaikus kristieši nedrīkst absolūtizēt laicīgo varu, nojaucot robežas, kuras iezīmē valsts pasaulīgo, laicīgo un pārejošo vērtību, tās nepieciešamību pasaulē esošā grēka ierobežošanā. Saskaņā ar Baznīcas mācību arī pašai laicīgajai varai nav tiesību sevi absolūtizēt, paplašinot savu pilnvaru robežas līdz pilnīgai autonomijai attiecībā pret Dievu un Viņa noteikto lietu kārtību, tādējādi veicinot valsts varas ļaunprātīgu izmantošanu un pat varas pārstāvju dievišķošanu. Valstij, līdzīgi kā jebkurai citai cilvēku iedibinātai struktūrai, pat, ja tā ir vēsta uz labā vai rošanu, piemīt tendence pārvērsties par neatkarīgu, pašpietiekošu institūciju. Daudzvie vēstures piemēri rāda, ka šajos gadījumos valsts zaudē savu patieso būtību un uzdevumu.

III.3. Veidojot Baznīcas un valsts savstarpējās attiecības, jāņem vērā to atšķirīgās dabas. Baznīcu tiešā veidā ir iedibinājis Pats Dievs – mūsu Kungs Jēzus Kristus; savukārt, valstiskās varas dievišķā izcelsme vēstures procesā atklājas pastarpināti. Baznīcas mērķis ir cilvēku glābšana mūžībā, valsts mērķis ir viņu laicīgā labklājība.

“Mana valstība nav no šīs pasaules” – saka Pestītājs (Jn. 18, 36). “Šī pasaule” tikai daļēji dzīvo saskaņā ar Dievu, lielākoties tā ir autonomizējusies no sava Radītāja un Kunga. Tādā mērā, kādā pasaulē nepakļaujas Dievam, tā pakļaujas “melu tēvam” sātanam un “ir grimusi ļaunumā” (Jn. 8,44; 1. Jn. 5,19). Savukārt, Baznīca, kas ir “Kristus miesa” (1. Kor. 12,27), “Patiesības balsts un pamats” (1.Tim. 3,15), savā noslēpumainajā (sakramentālajā) būtībā nevar saturēt ne mazāko ļaunumu, tās būtība nevar būt tumsas apēnota. Tā kā valsts ir “šīs pasaules” daļa, tai nav daļas pie Dieva Valstības, jo tur Kristus ir “šīs pasaules” (Kol. 3,11), tur nav vietas piespēstai, kārtībai, nav vietas pretrunai starp cilvēcisko un dievišķo, tāda valsts kā tāda tur nepastāv.

Mūsdienu pasaulē valstij parasti ir laicīgs raksturs, tā neuzņemas nekādas reliģiskas saistības. Tās sadarbība ar Baznīcu

notiek atsevišķās norobežotās jomās un pamatojas savstarpējā norunā neįjaukties vienai otras lietās. Taču valsts parasti apziņās, ka pasaulīgā labklājība nav iedomājama bez noteiktu tikumisko normu ievērošanas – un tās ir tās pašas normas, kas nepieciešamas arī cilvēka mūžīgajai glābšanai. Tāpēc Baznīcas un valsts uzdevumi un darbība var sakrist ne tikai laicīgo labumu nodrošināšanā, bet arī Baznīcas glābjošās misijas īstenošanā.

Valsts pasaulīguma principu nedrīkst izprast kā religijas rādikalų izstumšanu no visām tautos dzīves sferām, kā religiško apvienību izolāciju no līdzdalības sabiedriski nozīmīgu uzdevumu risināšanā, kā liegumu tām sniegt varas orgānu darbības novērtėjumu. Šis princips paredz tikai zināmu Baznīcas un valsts kompetences lauku nošķirumu un savstarpēju neįjaukšanos katras iekšējās lietās.

Baznīcai nav jāuzņemas valstij piederošas funkcijas: pret darbību grēkam, lietojot varu; laicīgo varas orgānu pilnvarų izmanų tošanu; valsts pārvaldi, kas paredz piesiešanas un ierobežošanas metodes. Tajā pašā laikā Baznīca noteiktos gadījumos var vērsties pie valsts ar lųgumu vai aicinājumu, lai tā pietieto savu varu, taču valsts katrā atsevišķā situācijā patur tiesības izlemt, kā rīkotties.

Valstij nav jāįjaucas Baznīcas dzīvē, tās pārvaldė, ticības mącībā, liturgiskajā dzīvē, garīgajā praksė u.tml., kā arī Baznīcas kanoniško institųciju darbībā, izņemot gadījumus, kad šis institųcijas juridišku personų statusą saskaņā ar likumdošanu dįbina atbilstošas attiecības ar valsti un valsts orgāniem. Baznīca sarga no valsts cieņu pret saviem kanoniskajiem noteikumiem un vispārėjo iekšėjo kārtību.

III.4. Vėstures gaitā ir pastāvėjuši atšķirīgi Baznīcas un valsts attiecību modeļi.

Pareizticības tradicijā ir izveidojies noteikts priekšstats par Baznīcas un valsts savstarpėjo attiecību ideālo formu. Tā kā Baznīcas un valsts attiecības ir divpusīga parādība, tad iepriekšminėtā ideālforna vėsturiski bija iespējama tikai valsti, kas Pareizticīgo Baznīcu atzina par vislielāko tautos svėtumu, – citiem vārdiem, pareizticīgā valsti.

Centieni izstrādāt šādu formu tika aizsākti Bizantijā, kur Baznīcas un valsts attiecību principu rādā savu izpausmi gan impėrijas kanonos un valstiskajos likumos, gan Baznīcas svėto Tėvu rakstos. Kopumā šie principi tika nodėvēti par Baznīcas un valsts simfoniju. Tās būtību veido abpusēja sadarbība, savstarpėjs atbalsts un savstarpēja atbildība, vienlaikus neįjaucoties otras puses specifiskās kompetences sferā. Bīskaps pakļaujas valsts varai kā šis valsts pavalstnieks un nevis kā bīskaps, kura episkopālā vara izrietētu no valsts varas. Tieši tāpat arī valsts varas pārstāvis pakļaujas bīskapam kā Baznīcas loceklis, kurš meklė Baznīcā pestīšanu, un nevis kā tāds, kura vara izriet no bīskapa varas. Valsts savās simfoniskajās attiecībās ar Baznīcu sarga no Baznīcas garīgu atbalstu, lųgšanas un svėtību savai darbībai, kas vērsta uz kalpošanu pilsoņu labklājībai, bet valsts rādā Baznīcai apstākļus, kas labvēlīgi sludināšanai un garīgajam darbam pie Baznīcas locekļiem, kuri vienlaikus ir arī valsts pilsoņi.

Svėtā Justiniāna 6. novellā formulėts princips, kas atrodas Baznīcas un valsts simfonijas pamatā: “Augstākie labumi, ko cilvėkiem dāvājusi dievišķā zėlāstība, ir priesterība un ķėniņa vara, no kurām pirmā (garīdzniecība, Baznīcas vara) rūpėjas par dievišķām lietām, un otrā (ķėniņi, valsts vara) vada un rūpėjas par cilvėciskām lietām, bet abas kopā, tā kā ir cėlusās no viena avota, ir cilvėka dzīves krāsņākā rota. Tāpēc ķėniņa sirdij nav nekā svarīgāka par svėtikalpotāju godu, jo tie kalpo ķėniņam, nepārtraukti lųgdami par viņu Dievu. Un, ja garīdznieki visās lietās pastāvės, patikdami Dievam, bet valsts vara taisnīgi pārvaldīs tai uzticėto valsti, tad starp abām pusēm būs pilnīga saskaņa it visā, kas kalpo cilvėku dzimuma labumam un svėtībai. Tāpēc mēs pieliekam vislielākās pūles, lai aizsargātu Dieva patiesās dogmas un priesterības godu, cerot tādējādi iemantot lielas Dieva svėtības un cieši turėties pie tām svėtībām, kas mums jau dotas.” Šo principu imperators Justiniāns I iemiesoja savu novellu kanonos, kam piemita valsts likumu spēks.

Klasiskā bizantiskā formula par valstiskās un baznīciskās varas attiecībām ietverta “Epanagogā” (9. gs. 2. puse): “Pasaulīgā vara un garīdzniecība attiecas savā starpā kā dzīva cilvėka ķermeņis un dvėsele. Abu saiknė un saskaņā meklējama valsts labklājība.”

Tomēr Bizantijas simfonija nepastāvēja absolūti tīrā veidā. Praksē tā bija pakļauta pārkāpumiem un izkroplojumiem. Ne reizi vien Baznīca kļuva par valsts īstenotā cezaropapisma tīkojumu objektu: valsts galva, imperators pretendēja uz izšķirošo vārdu Baznīcas iekšējās lietās. Līdzās tīri cilvēciskai, grēcīgai varaskāri šos tīkojumus inspirēja arī vēsturiski apstākļi. Bizantijas kristīgie imperatori bija Romas augstmaņu tiešie pēcteči, kuru daudzo titulu starpā bija arī šāds: pontifex maximus – augstais virspriesteris. Visatklātāk un Baznīcai visbistamāk cezaropapisma tendence parādījās imperatoru – herētiķu politikā, jo sevišķi ikonoklasma (īkonu grautiņu) laikmetā.

Atšķirībā no Bizantijas imperatoriem krievu valdnieki bija saņēmuši citādu mantojumu. Gan šī iemesla dēļ, gan citu vēsturisku apstākļu rezultātā senajā Krievzemē Baznīcas un valsts varas attiecības veidojās daudz harmoniskākas. Taču notika arī atkāpšanās no kanoniskajām normām (Ivana Barga valdīšana, cara Alekseja Mihailoviča konflikts ar Patriarhu Nikonu).

Sinodālā laikmeta acīmredzami simfoniskās normas izkroplojumi Baznīcas vēstures divu gadsimtu garumā saistīti ar viegli konstatējamu protestantiskās teritoriālisma un valsts baznīcas (sk. zemāk) doktrīnas ietekmi uz Krievijas tiesisko apziņu un politisko dzīvi. Pēc impērijas krišanas Vietējā Sinode 1917.-1918. gadā mēģināja iedzīvināt un nostiprināt simfonijas ideālu jaunajos apstākļos. Jaunā Baznīcas un valsts attiecību nolikuma ievaddeklarācijā iepējamā prasība nodalīt Baznīcu no valsts salīdzināta ar absurdu vēlējumu: "lai saule vairs nespīd, un uguns nesilda. Jo Baznīca, vadoties pēc savas iekšējās būtības, nevar attiekties no misijas apgaismot un pārveidot cilvēces dzīvi, cauraužot to ar savas gara gaismas stariem." Sinodes Nolikumā par Krievijas Pareizticīgās Baznīcas tiesisko stāvokli tiek acināta pieņemt sekojošu nostāju: "Pareizticīgā Krievijas Baznīca kā vienotās Vispārējās Kristus Baznīcas daļa Krievijas Valstī citu konfesiju starpā ieņem sabiedriski un tiesiski vadošo stāvokli, ko nosaka fakts, ka šo Baznīcu kā svētumu godā ievērojams pārsvars iedzīvotāju un ka tā ir sevi pierādījusi kā nozīmīgs vēsturisks spēks, kas izveidojis Krievijas valsti. /../

Lēmumus un rīkojumus, ko Pareizticīgā Baznīca atbilstoši savai kārtībai izdod savām vajadzībām, kā arī Baznīcas pārvaldes un tiesiskos aktus, pēc to izsludināšanas Valsts atzīst par juridiski spēkā esošiem un nozīmīgiem, ja vien tie nav pretrunā ar valsts likumiem. /../ Valsts likumi, kas skar Pareizticīgo Baznīcu, tiek pieņemti tikai ar Baznīcas varas piekrišanu." Turpmākās Vietējās Sinodes notika apstākļos, kad vēsturiski vairs nebija iespējams atgriezties atpakaļ pie pirmsrevolūcijas Baznīcas un valsts attiecību principiem. Un tomēr Baznīca nepārstāja pildīt savu tradicionālo lomu sabiedrības dzīvē un parādīja gatavību darboties arī sociālajā sfērā.

Viduslaiku eiropeskajos Rietumos, daļēji ietekmējoties no Svētā Augustīna darba "Par Dieva pilsētu," bija nostiprinājusies "divu zobenu" doktrīna, saskaņā ar kuru abas varas – baznīciskā un valstiskā – viena tieši, otra netieši, ir pakļautas Romas pāvestam. Noteiktā Itālijas daļā – Pāvesta apgabalā, kura neliels atlikums ir mūsdienu Vatikāns, pāvesti bija monarhi ar neierobežotu varu; daudzi bīskapi, īpaši ieodāli sašķeltajā Vācijā, bija firsti, kuriem viņu pārvaldītajās teritorijās piederēja valstiska jurisdikcija – pilnvaras izlemt tiesiskus strīdus, vietējā vara un karaspēks, ko viņi vadīja.

Protestantisms savas ietekmes zemēs atcēla jebkādu iespēju saglabāt pāvesta un katoļu bīskapu valstisko varu. 17. – 19. gs. arī katoliskajās valstīs tiesiskā situācija bija tik ļoti mainījusies, ka Katoļu Baznīca izrādījās praktiski nošķirta no valsts varas. Un tomēr, līdzās Vatikāna valsts pastāvēšanai par "divu zobenu" doktrīnas reliktu uzskatāma arī Romas kūrījas prakse slēgt līgumu jeb konkordātu starp Vatikānu un noteiktu valsti par Katoļu Baznīcas stāvokli līgumslēdzējas valsts teritorijā. Rezultātā daudzās valstīs katoļu koptienu tiesisko statusu nosaka ne tikai iekšējie likumi, bet arī starptautiskās attiecības regulējošas tiesības, kuru subjekts ir Vatikāna valsts.

Zemēs, kurās uzvarēja Reformācija, un vēlāk arī vairākās katoļu zemēs valsts un Baznīcas attiecībās iedibinājās teritoriālisma princips, kura būtība ir pilnīga valsts varas suverenitāte noteiktā teritorijā, arī attiecībā uz reliģiskajām kopienām, kas atrodas šajā teritorijā. Par šīs attiecību sistēmas devīzi kļuva vārds *cuius est regio,*

illius est religio (kam pieder vara, tam arī reliģija). Konsekventa šīs sistēmas īstenošana paredz atbrīvot valsti no tiem ticīgajiem, kas pēc savas konfesionālās vai reliģiskās pārliecības atšķiras no valdošās varas pārstāvju ticības (tas nereti tika īstenots arī praksē). Tomēr dzīvē ilgstoši nostiprinājās šī principa realizācijas mikstināta forma – tā sauktais valstiskais baznīciskums. Šajā gadījumā valsti skaitliski lielākā reliģiskā kopiena, pie kuras pieder arī valdnieks, ko oficiāli dēvē par Baznīcas galvu, iemanto valsts Baznīcas tiesības un privilēģijas. Šādu valsts un Baznīcas attiecību struktūrelementu sakausējums ar tradicionālās, no Bizantijas mantotās simfonijas paliekām veidoja Krievijas Pareizticīgās Baznīcas tiesisko statusu Sinodālajā periodā.

Amerikas Savienotajās Valstīs, kas jau sākotnēji pozicionēja sevi kā daudzkonfesionālu valsti, ir nostabilizējies Baznīcas un valsts radikālas nošķirtības princips, kas paredz valsts sistēmas neitralitāti attiecībā pret visām konfesijām. Katrai valstij ir jāšķēnās ar litāte diez vai vispār ir sasniedzama. Katrai valstij ir jāšķēnās ar savu iedzīvotāju reālo reliģisko spektru. Savienotajās Valstīs neviena no kristīgajām denominācijām neveido vairākumu, kaut arī tieši kristieši sastāda ASV iedzīvotāju ievērojami lielāko daļu. Šī realitāte uzskatāmi atspoguļojas gan prezidenta zvēresta ceremonijā, kur zvērests tiek dots pie Bībeles, gan svētdienas izvēlē par oficiālo valsts brīvdienu u.c.

Taču Baznīcas un valsts nošķiršanas principam pastāv arī cita ģenealoģija. Eiropas kontinentā šis princips rodas antiklerikālas vai tiešas antibaznīciskas cīņas rezultātā, kas ir plaši pazīstama, piemēram, no franču revolūciju vēstures. Tādos gadījumos Baznīca tiek atdalīta no valsts nevis valsts daudzkonfesionālā iedzīvotāju sastāva dēļ, bet tādēļ, ka valsts pārstāv antikristīgu vai vispār antireliģisku ideoloģiju, – un te nekādā gadījumā vairs nevar runāt par valsts neitralitāti attiecībā pret reliģiju. Baznīcai tas parasti nozīmē spaidus, tiesību ierobežojumus, diskrimināciju vai tieši vērstas vajāšanas. 20. gs. vēsturē ir daudz piemēru šādai valsts attieksmei pret reliģiju un Baznīcu dažādās pasaules valstīs.

Pastāv arī tāda valsts un Baznīcas attiecību forma, ko varētu

dēvēt par vidusceļu starp radikālu Baznīcas nošķirumu no valsts, kad Baznīcai piemīt daļējas korporācijas raksturs, un valsts Baznīcu. Runa ir par Baznīcu sabiedrisko tiesību korporācijas statusā. Šādā gadījumā Baznīcai var būt piešķirts vesels privilēģiju un valsts deleģētu pienākumu klāsts, taču te nav domāta valsts Baznīca vārda tiešā nozīmē.

Virkne moderno valstu, piemēram, Lielbritānija, Somija, Norvēģija, Dānija, Grieķija, ir saglabājušas valsts baznīciskumu. Citas valstis, un tādu ir arvien vairāk (ASV, Francija), savas attiecības ar reliģiskajām kopienām veido pēc pilnīgas nošķirtības principa. Vairākajā Katolu, Evangēliskā un vairākas citas baznīcas atrodas sabiedrisko tiesību korporācijas statusā, kamēr pārējās reliģiskās kopienas ir pilnīgi atdalītas no valsts un pastāv kā nošķirtas korporācijas. Reālajā praksē, taisnību sakot, kopienu situācija tikpat kā nav atkarīga no tā, vai tās ir, vai nav atdalītas no valsts. Atsevišķās valstīs, kur Baznīca ir saglabājusi savu valstisko statusu, tas izpaužas vienīgi kā Baznīcas uzturēšanai nepieciešamo nodokļu ievākšana caur valsts nodokļu dienestiem, kā arī Baznīcā kristīto jauniešu reģistra un Baznīcā slēgto laulību reģistra tiesiskā derīguma atzīšana līdzās valsts administratīvo orgānu veiktajai civilstāvokļu aktu reģistrācijai.

Pareizticīgā Baznīca savu kalpošanu Dievam un cilvēkiem šodien veic daudzās valstīs. Dažās valstīs tā pārstāv nacionālo ticību (Grieķijā, Rumānijā, Bulgārijā), citās, daudznacionālās valstīs, – nacionālā vairākuma reliģiju (Krievija), vēl citās Pareizticīgajai Baznīcai piederošie veido reliģisko mazākumu, kas dzīvo vai nu citu konfesiju kristiešu vidē (ASV, Polija, Somija), vai arī pastāv starp citām reliģijām (Sirija, Turcija, Japāna). Pavisam nedaudzās valstīs Pareizticīgajai Baznīcai ir valsts reliģijas statuss (Grieķija, Somija, Kipra), citur tā no valsts ir atdalīta. Tāpat atšķirīgas ir arī konkrētās tiesiskās un politiskās situācijas, kurās atrodas Vietējas Pareizticīgās Baznīcas. Taču visos gadījumos Pareizticīgā Baznīca gan savā iekšējā uzbūvē, gan ārējā attieksmē pret valsts varu balstās Kristus bausļos, apustuļu mācībā, svētajos kanonos, divtūkstoš gadu ilga vēsturiskajā pieredzē, un jebkuros apstākļos atrod iespēju tiekties

uz saviem Dieva noliktajiem mērķiem, tādējādi atklājot savu "ne no šīs pasaules" dabu, savu debesīgo jeb dievišķo izcelsmi.

III.5. Pamatojoties dabu atšķirīgumā, Baznīca un valsts katra savu mērķu sasniegšanai izmanto arī atšķirīgus līdzekļus. Valsts pārsvarā balstās uz materiālo spēku, ieskaitot piespiedšanas spēku, kā arī uz atbilstošām laicīgām idejiskām sistēmām. Savukārt Baznīcas rīcībā atrodas reliģiski tikumiski līdzekļi, lai tā varētu īstenot savu draudžu garīgo aprūpi, kā arī vairoto to pulku.

Baznīca nemaldīgi sludina Kristus Patiesību un māca cilvēkiem tikumiskos bausļus, kuri nāk no Paša Dieva, un tāpēc Baznīca nav pilnvarota savā mācībā kaut ko mainīt. Ja valsts instances noteiktu vai sāktu izplatīt jebkādas svešas mācības, Baznīcai arī tad nebūtu tiesību noklusēt vai pārtraukt patiesības pasludinājumu. Šajā ziņā Baznīca ir pilnīgi brīva no valsts. Neapturama un iekšēji brīva Patiesības pasludinājuma dēļ Baznīca vēstures gaitā neskaitāmas reizes ir piedzīvojusi vajāšanas no Kristus ienaidniekiem. Taču arī vajāta Baznīca ir aicināta ar pacietību panest vajāšanas, neatsakoties no vispārējās lojalitātes attiecībā pret valsti, kas apspiež kristietību.

Valsts teritorijā tiesiskā suverenitāte pieder valsts varas orgāniem. Saprotams, tie arī nosaka Vietējās Baznīcas vai kādas tās daļas juridisko statusu, vai nu dodot Baznīcai iespēju bez apgrūtinājumiem pildīt savu misiju, vai arī ierobežojot šādu iespēju. Līdz ar to valsts vara spriež pati sev tiesu Augstākās Taisnības priekšā un galu galā pati nolemj savu tālāko likteni. Baznīca saglabā lojalitāti attiecībā pret valsti, taču augstāk par lojalitātes prasību atrodas Dieva bauslis īstenot cilvēku pestīšanu jebkuros apstākļos un pie jebkādiem nosacījumiem.

Ja valsts piespiež kristiešus atkāpties no Kristus un Viņa Baznīcas, vai arī veikt grēcīgas, dvēselei naidīgas darbības, Baznīcas pienākums ir atteikties paklausīt valstij. Kristietis, sekojot sirdsapziņas balsij, var nepakļauties tām valsts pavēlēm, kuras liek smagi grēkot. Gadījumos, kad nav iespējams pakļauties valsts likumiem un varas orgānu rīkojumiem, Baznīcas Augstākā vadība, pienācīgi izskatījusi jautājumu, var rīkoties sekojoši: uzsākt tiešu dialogu ar varas orgāniem par radušos problēmu; aicināt tautu lietot demo-

krātijas mehānismus, lai ietekmētu likumdošanu vai panāktu varas lēmumu pārskatīšanu; vērsties starptautiskajās instancēs un pie pasaules sabiedriskās domas; vērsties pie savām draudzēm, aicinot uz miermīlīgu pilsonisku nepakļaušanos.

III.6. Sirdsapziņas brīvības princips, kas kā juridisks jēdziens parādījās jau 18., 19. gs., par vienu no galvenajiem cilvēcisko attiecību pamatprincipiem kļūst tikai pēc I. Pasaules kara. Šodien šo principu ir apstiprinājusi Vispārējā cilvēktiesību deklarācija, un lielākā daļa valstu to ir iekļāvušas savās konstitūcijās. Sirdsapziņas brīvības princips parādās arī liecība tam, ka mūsdienu pasaulē reliģija no "kopīgās lietas" pārvēršas par cilvēka "privāto lietu." Pats par sevi šis process liecina par garīgo vērtību sistēmas sabrukumu, par mūžīgās glābšanās centienu zudumu lielākajā sabiedrības daļā, kurā tiek apliecināts sirdsapziņas brīvības princips. Ja iesākumā valsts radās kā dievišķā likuma nostiprināšanas instruments sabiedrībā, tad sirdsapziņas brīvība pārvērs valsti par pilnīgi laicīgu institūtu, kas vairs neuzņemas nekādas reliģiskas saistības.

Juridiskā sirdsapziņas brīvības principa nostiprināšanās liecina par sabiedrības reliģisko mērķu un vērtību zudumu, par masveida atkrišanu un faktiski indiferenci pret Baznīcas jautājumu un pret cīņu ar grēku. Taču vienlaikus izrādās, ka šis princips ir viens no līdzekļiem, ar kura palīdzību Baznīca var pastāvēt bezreligiozajā pasaulē un kas ļauj Baznīcai sekulārajā valstī ieņemt legālu statusu un saglabāt neatkarību no citādi ticīgajiem vai neticīgajiem sabiedrības slāņiem.

Valsts reliģiskā un pasaules uzskata neitralitāte nav preturināra ar kristīgajiem uzskatiem par Baznīcas aicinājumu sabiedrībā. Baznīcas uzdevums ir arī norādīt valstij uz tās neitralitātes nepieļaujamajām seksekvencēm: uz tādu uzskatu un darbību izplatīšanos sabiedrībā, kas noved pie personas dzīves, uzskatu, attiecību visaptverošas kontroles, kā arī pie personiskās, ģimēniskās un sabiedrības tikumības graušanas, pie reliģisko jūtu apvainošanas, pie kaitējuma radīšanas tautas kultūrai un garīgumam, vai arī pie Dieva dotās cilvēka dzīvības apdraudējuma. Savu sociālo, labdarības, izglītības un citu sabiedriski nozīmīgo

programmu īstenošanā Baznīca var palauties uz valsts palīdzību un atbalstu. Tāpat Baznīca ir tiesīga sagaidīt, ka valsts, veidojot savas attiecības ar dažādām reliģiskajām organizācijām, vērsīs uzmanību uz to sekotāju skaitu, uz to lomu tautas vēsturē kultūras un garīguma veidošanās procesā, uz šo organizāciju pilsonisko pozīciju.

III.7. Valsts pārvaldes formu un metodes lielā mērā ietekmē sabiedrības garīgais un morālais stāvoklis. Baznīca to respektē un tāpēc pieņem valsts pārvaldē atbilstoši izvēlētos cilvēkus, vai vismaz nenostājas atklātā opozīcijā pret šīm personām.

Soģu laikmetā – šī sabiedriskā iekārta aprakstīta Vecās Derības Soģu grāmatā – valstiskā vara darbojās nevis ar piespiešanas mehānismiem, bet personības autoritātes spēkā, turklāt šo autoritāti sankcionēja Dievs. Lai šāda varas forma patiesi īstenotos, sabiedrībā jābūt ievērojami stiprai ticībai. Monarhijā valdnieka vara joprojām ir Dieva iecelta, taču, realizējot sevi, tā pārsvarā izmanto nevis garīgo autoritāti, bet piespiešanu. Pāreja no soģu iekārtas uz monarhiju liecināja par ticības vājināšanos, kas bija iemesls prasībai Neredzamo Kēniņu nomainīt pret redzamo valdnieku. Mūsdienu demokrātijas, tostarp arī formāli monarhistiskās, nemeklē varas dievišķās sankcijas. Demokrātija ir sekulārās sabiedrības varas forma, kas paredz, ka katrs rīcībspējīgs pilsonis izsaka savu gribu vēlēšanu ceļā.

Pārvaldes formu reliģiskošana nošķirti no pašas sabiedrības garīgās izaugsmes neizbēgami noved pie meliem un liekulības, kā arī pie šādas valstiskuma formas diskreditācijas un uzticības zuduma tautas acīs. Taču nekādā ziņā nedrīkst izslēgt arī sabiedrības garīgās atjaunošanas iespēju, kurā valsts iekārtas reliģiskie aspekti kļūtu iekšēji nepieciešami un dabiski. Taču verdzības apstākļos, atbilstoši ap. Pāvila padomam, "ja vari kļūt brīvs, tad labāk kļūsti" (1. Kor. 7,21). Kopumā ņemot, Baznīcai galvenā uzmanība jāpievērš nevis valsts ārējam organizācijas formām, bet gan savu locekļu sirds stāvoklim. Šī iemesla dēļ Baznīca neuzskata, ka tā varētu kļūt par iniciatori izmaiņām pārvaldes formās, bet 1994. gada Krievijas Pareizticīgās Baznīcas Episkopālā (bīskapu) Sinode ir likusi uzvaru uz tādas pozīcijas pareizību, "kur Baznīca nenostājas

nevienu valstiskas iekārtas pusē, nedz arī dod priekšroku kādai no pastāvošajām politiskajām doktrinām."

III.8. Valsts (tas pilnā mērā attiecas arī uz sekulāru valsti) ir aicināta izprast un īstenot savu pamatuzdevumu – veidot tautas dzīvi saskaņā ar labā un taisnības principiem, rūpējoties par sabiedrības materiālo un garīgo labklājību. Tādēļ Baznīca var sadarboties ar valsti tajās lietās, kas kalpo personības, sabiedrības un arī pašas Baznīcas labumam. Šādai sadarbībai jāklūst par nozīmīgu komponentu Baznīcas glābjošajā misijā, kura paredz vispusīgas rūpes par cilvēku. Baznīcas uzdevums ir piedalīties cilvēka dzīves iekārtošanā visās nepieciešamajās jomās, apvienojot savus spēkus ar laicīgās varas pārstāvjiem.

Būtišķs Baznīcas un valsts sadarbības nosacījums ir tas, ka Baznīcas piedalīšanās sabiedrības darbos atbilst Baznīcas dabai un aicinājumam, ka Baznīcas sociālo darbību nenosaka valsts diktāts, ka Baznīca nav iesaistīta tajās valsts darbības jomās, kur tā nedrīkst būt līdzdalīga kanonisku un citu iemeslu dēļ.

Baznīcas un valsts kopdarbības jomas šodienas vēsturiskajā situācijā:

- a) miera uzturēšana starptautiskā, starpterniskā un pilsoniskā līmenī, savstarpējas saprašanās un sadarbības veicināšana starp cilvēkiem, tautām un valstīm;
- b) rūpes par ticumības saglabāšanu sabiedrībā;
- c) garīgā, kultūras, tikumiskā un patriotiskā izglītība un audzināšana;
- d) labdarība un žēlsirdības darbība, kopīgu sociālo programmu izveide;
- e) vēstures un kultūras mantojuma aizsardzība, atjaunošana un pilnveidošana, ietverot arī vēstures un kultūras pieminekļu aizsardzību;
- f) dialogs starp Baznīcu un dažādu valsts pārvaldes līmeņu pārstāvjiem par Baznīcai un sabiedrībai svarīgiem jautājumiem, t.sk., par atbilstošu likumu, likumam pakļautu aktu, rīkojumu un lēmumu izstrādi;

- g) rūpes par karavīriem un tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem, to garīgā un ētiskā audzināšana;
- h) darbība tiesību pārkāpumu novēršanas profilaksē un personu, kas atrodas ieslodzījuma vietās, aprūpe;
- i) zinātne, t.sk., humanitāro zinātņu pētījumi;
- j) kultūra un radošā darbība;
- k) Baznīcas un laicīgo plašsaziņas līdzekļu darbība;
- l) apkārtējās vides saglabāšana;
- m) ekonomiskā darbība Baznīcas, valsts un sabiedrības labā;
- n) atbalsts ģimenes institūcijai, mātes un bērna aizsardzība;
- o) pret darbība pseidoreligiiskām struktūrām, kas apdraud personību un sabiedrību.

Baznīcas un valsts sadarbība ir iespējama arī virknē citu gadījumū, kuri atbilst iepriekšminētajās jomās sprautajiem uzdevumiem.

Vienlaikus pastāv sfēras, kurās garīdzniecība un Baznīcas kanoniskās struktūras nevar sniegt savu palīdzību un sadarbības ar valsti. Tās ir:

- a) cīņa par politisko varu, pirmsvēlēšanu agitācija, kādas noteiktas politiskās partijas, sabiedrības un politisko līderu atbalsta kampaņas;
- b) pilsoņu kara vai agresīva ārējā kara īstenošana;
- c) tiesa līdzdalība izlūkošanas darbībā, kā arī jebkurā citā jomā, kas saskaņā ar valsts likumu prasa noslēpuma neizpaušanu pat privātajā grēksūdzē priesterim un ziņojumos Baznīcas Virsvadībai.

Pareizticīgās Baznīcas sabiedriskās darbības tradicionālās jomas ir iestāšanās valsts un pašvaldību priekšā par tautas vajadzībām, par atsevišķu pilsoņu vai sociālo grupu tiesībām un grūtībām. Šāda iestāšanās, kas ir Baznīcas pienākums, tiek īstenota kā atbilstošu Baznīcas instanču mutiska vai rakstiska vērsšanās pie attiecīgajam valsts varām visos nepieciešamajos līmeņos.

III.9. Mūsdienu valstī pastāv varas iedalījums likumdevējā varā, izpildvarā un tiesas varā; tāpat eksistē atšķirīgi varas līmeņi: valstiskais, reģionālais, vietējais pašvaldību. Sekojoši, Baznīcas attiecības iespējamās ar visām minētajām varām jebkurā līmenī.

Sadarbība ar likumdevēju varu izpaužas kā Baznīcas un likumdevēju dialogs par tiesību jautājumiem, kas skar Baznīcas dzīvi, Baznīcas un valsts sadarbību un Baznīcas sociālās norūpes jomas visas valsts un vietējā līmenī. Šis dialogs attiecas arī uz likumdevējas varas izdotajiem lēmumiem un rīkojumiem, kam nav tiesa sakara ar izmaiņām likumdošanā.

Kontakts ar izpildvaru Baznīcai jānodrošina dialogs par lēmumu īstenošanas un risinājumu meklēšanas iespējām jautājumos, kas attiecas uz Baznīcas dzīvi, Baznīcas un valsts sadarbību un Baznīcas sociālās norūpes jomām. Tādēļ nepieciešams uzturēt dažādu līmeņu kontaktus ar centrālajām un vietējām izpildvaras struktūrām, t.sk., ar tām, kas atbild par reliģisko organizāciju praktisku dzīves situāciju risināšanu un par to, kā dažādās reliģiskās apvienībās ievēro likumu (runa ir par tiesībsargājošām institūcijām, iekšlietu daļām u. tml.).

Baznīcas un tiesas varas attiecībām būtu jāaprobežojas ar nepieciešamības gadījumiem, kad Baznīcai jāpārstāv savas intereses tiesā. Baznīca neļaucas tiesas varas tiešo funkciju un pilnvaru īstenošanā. Baznīcas intereses tiesā, izņemot ārkārtas situācijas, pārstāv laji (neordinētie draudzes locekļi), kurus ir pilnvarojusi atbilstošā līmeņa Baznīcas Vadība (Halced. 9). Iekšbaznīcas konflikti nedrīkst tikt nodoti laicīgajai tiesai (Antioh. 12). Starpkonfesionālu konfliktu gadījumos, kā arī konfliktos ar Baznīcas šķeltņiem, ja prasība neattiecas uz dogmatiskiem jautājumiem, Baznīca var vērsties laicīgajā tiesā (Kart. 59).

III.10. Svētie kanoni liedz garīdzniekiem vērsties pie valsts varas bez Baznīcas priekšniecības atļaujas. Sardu Koncila 11. kārtula skani: "Ja bīskaps, prezbiteris vai jebkurš klēra pārstāvis uzdrošinās doties pie ķeizara bez vietējā vai metropoles bīskapa rakstiski apstiprinātas atļaujas, tad tāds lai tiek nošķirts un lai viņam tiek liegta ne tikai sakarsme ar draudzi, bet arī tituls. /../ Ja nu kādam ir neatliekama vajā-

dzība vērsties pie ķeizara, tad tāds lai dara to pēc metropoles vai kāda cita sava apgabala bīskapa ieskatiem, un lai dodas ceļā, līdzņemot viņu rakstisku atļauju.”

Baznīcas kontaktus un sadarbību ar valsts varas augstākajām instancēm īsteno Patriarhs un Svētā Sinode tieši vai ar rakstiski pilnvarotu pārstāvju starpniecību. Kontaktus un sadarbību ar reģionālajām varas struktūrām īsteno pats eparhijas (bīskapijas) Eminence (Virsgans) vai rakstiski pilnvaroti viņa pārstāvji. Kontaktus un sadarbību ar vietējām varas un pašvaldību struktūrām ar eparhijas Eminences svētību īsteno Baznīcas iecirknis un draudzes. Baznīcas Virsvadība savus pilnvarotos kontaktus uzturēšanā ar varas iestādēm var norīkot pastāvīgā darbā vai arī pieaicināt uz konsultācijām atsevišķu problēmu risināšanai.

Gadījumā, kad vietējā vai reģionālajā līmenī izskatītais jautājums tiek nodots augstākstāvošu instancu ziņā, eparhijas Virsgans par to informē Patriarhu un Svēto Sinodi un lūdz no viņiem atbalstu kontakta veidošanā ar valsti tālākajā jautājuma izskatīšanā. Gadījumā, kad augstākstāvošu instancu izskatīšanai tiek nodota vietējā vai reģionālā līmeņa tiesas lieta, eparhijas Virsgans rakstiski informē Patriarhu un Svēto Sinodi par lietas iztiesāšanas iepriekšējo norisi. Par Baznīcas iecirkņiem atbildīgajai gadījumā rīdniecībai un atsevišķu valstu eparhiju (bīskapiju) vadītājiem ir dota Patriarha un Svētās Sinodes īpaša svētība uzturēt pastāvīgus sakarus ar šo valstu vadītājiem augstākajā līmenī.

III.11. Lai izvairītos no Baznīcas un valsts lietu sajaukšanās, kā arī, lai pasargātu Baznīcas varu no pasaulīga rakstura pārņemšanas, kanoni liedz klēram iesaistīties valsts pārvaldē. Apustuļu likuma 81. pants runā par to, ka “bīskapam un prezbiterim nekļājas nodoties tautas pārvaldē, jo viņiem pastāvīgi jābūt kļat Baznīcas lietās.” Par to pašu runā arī Apustuļu likuma 6. pants, kā arī VII Vispasaulē Koncila 10. regula. Mūsdienu kontekstā šie uzstādījumi attiecas ne tikai uz administratīvo pienākumu pildīšanu varas struktūrās, bet arī uz darbību politiskajās organizācijās (skat. V.2.).

IV. KRISTĪGĀ ĒTIKA UN LAICĪGĀ TIESISKĀ KĀRTĪBA

IV.1. Dievs ir pilnība, tāpēc arī Viņa radītā pasaule ir pilnīga un harmoniska. Dieva likumu ievērošana ir dzīvība, tāpēc, ka arī Pats Dievs ir nebeidzama un pilnīga Dzīvība. Caur pirmvecāku grēkārīšanu pasaulē ienāca ļaunums un grēks. Taču, neraugoties uz to, kri-tušajam cilvēkam tika saglabāta brīvība ar Dieva palīgu izvēlētās taisnības ceļu. Šajā ceļā Dieva doto bausļu pildīšana bija dzīvības saglabāšanas nosacījums, savukārt atkāpšanās no bausļiem nesa zaudējumus un nāvi, jo šī atkāpšanās nav nekas cits kā novēršanās no Dieva, tāpat no esamības un dzīvības, kas var pastāvēt tikai vienotībā ar Viņu: “Redzi, es šodien lieku tavā priekšā dzīvību un labumu, nāvi un ļaunumu. Es tev šodien pavēlu To Kungu, savu Dievu, mīlēt un staigāt Viņa ceļus, turēt Viņa bausļus, Viņa likumus un Viņa tiesas, ka tu dzīvotu. /../ Bet, ja tava sirds novērsīsies un nepaklausīs, bet tu lausies pavesties /../ tad es jums šodien saku, ka jūs noteikti iesit bojā; un jūs ilgi nedzīvosit tanī zemē, uz kuru tu tagad ej” (5. Moz. 30, 15-18). Pasaulīgajā lietu kārtībā grēks un sods ne vienmēr tieši seko viens otram, – tos var šķirt ne tikai daudzi gadi, bet pat paauzdes: “Es, Tas Kungs, tavs Dievs, esmu dusmīgs Dievs, kas piemeklē tēvu grēkus līdz trešajam un ceturtajam augumam to bērniem, kas Mani ienīst, bet Es parādu žēlastību līdz tūkstošajam augumam tiem, kas Mani mīl un Manus bausļus tur” (5. Moz. 5, 9-10). Šāds nozieguma un soda attālinājums, no vienas puses, saglabā cilvēka brīvību, bet, no otras – saprātīgiem un krietniem cilvēkiem liek ar īpašu uzmanību iedziļināties dievišķajos noteikumos, lai iemācītos atšķirt pareizo no nepareizā, likumīgo no nelikumīgā.

Līdz mūsdienām ir saglabājušies daudzi pamācību un likumu krājumi, kas uzskatāmi par vissenākajiem rakstības pieminekļiem. Saprotams, ka morāles likumi un pamācības pastāvēja vēl

pirms rakstītā vārda, jo bausība ir Dieva ierakstīta cilvēku sirdīs (Rom. 2,15). Cilvēku sabiedrībā likumi pastāv no laika gala. Pirmie dievišķās kārtības noteikumi cilvēkam tiek uzstādīti jau paradīzē (1. Moz. 2, 16-17). Pēc grēkākrišanas, kas būtībā ir dievišķā likuma pārkāpšanas rezultāts cilvēka dzīvē, tiesiskās normas kļūst par robežzīmēm, kuru neievērošana draud gan ar atsevišķas personības, gan cilvēku kopdzīves destrukciju.

IV.2. Tiesību zinātnes principiālais uzdevums ir sociālajā un politiskajā sfērā iemiesot Dieva vienotājam likumu. Tomēr jāņem vērā, ka ikviena cilvēku sabiedrības veidotā tiesiskā sistēma ir vēsturiskās attīstības produkts, un tādēļ tā nes ierobežotības un nepilnības zīmogu. Tiesību normas ir atsevišķa joma, kas atšķiras no cieši līdzās esošās ētikas sfēras: tā neorientējas uz cilvēka sirds attieksmi, jo Siržu Pazinējs ir vienīgi Dievs.

Par tiesiskās reglamentācijas objektu kļūst cilvēku uzvedība un rīcība. Tieši tas nosaka likumdošanas saturu. Tiesiskums paredz arī līdzekļus, ar kuriem tiek panākta likuma ievērošana. Likumdevēja paredzētās sankcijas, kas atjauno izjaukto tiesisko kārtību, ļauj likumam kalpot par drošu sastiprinājumu, kas tur kopā sabiedrību līdz brīdim, kad notiek apvērsums visā pastāvošajā tiesiskuma sistēmā, kā tas vēsturē mēdz gadīties. Neviena cilvēciskā sabiedrība nespēj pastāvēt bez tiesiskajām normām, un tāpēc sagrautās tiesiskās kārtības vietā vienmēr uzrodas jauna likumdošanas sistēma.

Tiesiskā kārtība ietver sevī tikumisko normu minimumu, kas ir obligāts visiem sabiedrības locekļiem. Laicīgā likuma uzdevums ir nevis panākt, lai ļaunuma skartā pasaule pārvērstos par Debesu Valstību, bet censties, lai šī pasaule nepārvērstos par elli. Tiesiskuma pamatprincips – “nedari otram to, ko tu nevēlies sev.” Ja cilvēks attiecībā pret otru personu veicis prettiesisku rīcību, tad kaitējumu, kas radīts dievišķās pasaules kārtības veselumam, var izlīdzināt vai nu caur pārkāpēja ciešanām, vai arī apzēlošanas ceļā, kad grēcīgā nodarījuma tikumiskās sekas uz sevis uzņemas persona, kas izdarījusi noziedznieka apzēlošanu (valdnieks, gandrīznieks, kopiena u.t.t.). Ciešanas dziedē grēka sakropļoto dvēseli. Savukārt nevainīgas ciešanas par noziedznieku grēkiem ir vainas

izpirkuma augstākā forma, kuras virsotne ir mūsu Kunga Jēzus upuris, kad Viņš uzņēma uz Sevis pasaules grēku (Jņ. 1,29).

IV.3. Dažādos laikmetos un sabiedrībās ir veidojusies atšķirīga izpratne par to, kur atrodas “ievainojamības robeža,” kas cilvēkus aizsargā vienu no otra. Jo sabiedrība ir reliģiozāka, jo tajā ir dziļāka vienotības un pasaules veseluma apziņa. Reliģiski veselā sabiedrībā cilvēks tiek izprasts divos līmeņos:

- kā unikāla personība, kas “stāv vai krīt savam Kungam. Un viņš stāvēs, jo viņa Kungs spēj viņu stiprināt” (Rom. 14,4). Tāpēc citi cilvēki, tikpat unikāli Dieva acīs, nedrīkst viņu tiesāt;
- kā vienota sociālā ķermeņa loceklis, kurā viena orgāna slimība novājina vai nāvējoši apdraud visu organismu. Šajā gadījumā katrs cilvēks ir pakļauts kopienas vai visas sabiedrības tiesai, jo šī viena cilvēka darbība atstāj iespaidu uz daudziem. Pēc sirdskaidrā Sarovas Serafima vārdiem, ja viens taisnais iemanto svēto miera garu, tad tas rezultējas kā tūkstoš apkārtējo glābšanās. Bet viena likumpārkāpēja izdarīts grēks nes līdzīgu daudzumu cilvēku bojāeju.

Šāda attieksme pret grēcīgām un noziedzīgām izpausmēm stingri pamatojas Svētajos Rakstos un Baznīcas Tradīcijā. “Caur tiklo ļaunu svētību pilsēta tiek paaugstināta, bet bezdievīgo runu dēļ tā tiek sagrauta” (Salamana pam. 11,11). Svētītais Bazīlejs Lielais pamācīja slāpju un bada nomocītos Kapadokijas Cezarejas iedzīvotājus: “Vien dažu cilvēku dēļ nelaimes uzkrīt visai tautai, un viena cilvēka paveikto ļaundarību augļus nākas baudīt daudziem. Ahans apgājīja svētumu, bet nokauts tika viss pulks (Joz. 7); tautas vadonis nodevās netiklībai ar midiānietiem, bet sodu saņēma viss Israēls.” Par to pašu raksta arī Maskavas Kipriāns: “Vai nav zināms, ka ļaunu grēks krīt uz kņazu, bet kņazu grēks – uz ļaudīm?”

Tāpēc senajos tiesas likumkrājumos tiek reglamentētas arī dzīves tādas puses, kas šodien atrodas ārpus tiesiskās atbildības. Piemēram, atbilstoši Pentateuha tiesiskajām normām par ļaunības pārkāpšanu tika piespriests nāves sods (3. Moz. 20,10), bet mūsdienās lielākajā daļā valstu tas vispār netiek uzskatīts par likumpārkāpumu.

Zaudējot pasaules redzējumu tā veselumā, tiesiskās apziņas un ietekmes lauks sašaurinās līdz acīmredzama kaitējuma apmēriem, un arī šis ietvars sašaurinās reizē ar sabiedrības tikumības izušanu un apziņas sekularizāciju. Piemēram, buršanās, kas senajās sabiedrībās tika uzskatīta par smagu noziegumu, šodienas tiesiskums uzliko kā iedomātu darbību, un tāpēc tā netiek sodīta.

Cilvēka dabas kritušais stāvoklis, kas izkropļojis cilvēka apziņu, nelauj viņam uztvert Dieva likumu visā pilnībā. Dažādos laikmetos tika apzināta tikai šī likuma atsevišķa daļa. Tas labi atklājās Evaņģēlijā Pestītāja sarunā ar farizejiem par šķiršanos. Mozus saviem ciltbrāļiem ļāvis šķirties viņu "cietsirdības dēļ", bet "no iesākuma tas tā nav bijis," jo laulībā vīrs top "viena miesa" ar sievu, un šī iemesla dēļ laulība ir nešķirama (Mt. 19, 3-6).

Taču gadījumos, kad cilvēku likums pilnībā noraida absolūto dievišķo normu, aizstājot to ar pretējo, tas pārstāj būt likums un pārvešas par bezlikumību, neatkarīgi no tā, cik smalkās tiesiskās drānās tas būtu ietērpts. Piemēram, Dekalogā ir skaidri teikts: "Godini savu tēvu un savu māti" (2. Moz. 20.12). Iebkura tiesiskā norma, kas ir pretrunā ar šo Dieva bausli, par noziedznieku padara pašu likumdevēju. Citiem vārdiem sakot, cilvēku likums nekad neapņemas dievišķā likuma pilnību, taču lai paliktu likuma statusā, tam jābūt saskaņā ar Dieva iedibinātajiem pamatprincipiem, nevis tie jāiznīcina.

IV.4. Vēsturiski reliģisko un laicīgo tiesisko kārtību vieno kopīgs izcelsmes avots, un ilgu laika periodu abas bija viena tiesiskuma divi aspekti. Šāda tiesiskuma izpratne raksturīga arī Vecajai Derībai.

Kungs Jēzus Kristus, aicinādams Savus ticīgos piederēt Valstībai, kas nav no šīs pasaules, nodalīja (Lk. 12, 51-52) Baznīcu kā Savu ķermeni no pasaules, kas atrodas ļaunumā varā. Kristietībā Baznīcas iekšējais likums ir brīvs no garīgi kritušās pasaules ietekmes un ir pat pretrunā ar to (Mt. 5, 21-47). Taču šis pretnostatījums ir nevis pārkāpums, bet gan dievišķās Taisnības pilnības likuma papildījums. – Taisnības, kuru cilvēce noraidīja savā grēkākritībā. Salīdzinādams Vecās Derības normas ar Evaņģēlija prasībām, Jēzus Kalna sprediķī aicina sasniegt pilnīgu dzīves un absolūtā dievišķā likuma

identitāti, t.i., tiekies uz dievišķošanas: "Tāpēc esiet pilnīgi, kā Jūsu Debesu Tēvs ir pilnīgs" (Mt. 20,48).

IV.5. Kunga Jēzus Kristus radītajā Baznīcā pastāv īpaša tiesiskā kārtība, kuras pamats ir Dieva Atklāsmē. Tās ir kanoniskās tiesības. Ja daļa reliģijā balstīto likumu vērsas pie grēkā kritušās cilvēces un pēc savas būtības var būt pilsoniskās likumdošanas sastāvdaļa, tad kristīgie likumi ir principiāli pārsabiedriski (metasociāli). Tiešā veidā tie nevar būt par pilsoniskās likumdošanas daļu, kaut arī kristīgā sabiedrībā, būdami sociāla tikumiskais pamats, kristīgie likumi atstāj uz to svētīgu ietekmi.

Kristīgās valstis parasti lietoja modificētas pagānisko laikmetu likumu sistēmas (piemēram, romiešu tiesību izmantojums Justiniāna "Korpusā"), jo arī tās saturēja tiesiskās normas, kas bija saskaņā ar dievišķo taisnību. Taču mēģinājums radīt tādu civilikumumu, krimināllikumumu un valsts tiesisko normu sistēmu, kas būtu balstīta vienīgi Evaņģēlijā, ir lemts neveiksmēi, jo bez visas sabiedrības dzīves pilnīgas baznīciskošanas jeb bez sabiedrības pilnīgas uzvaras pār grēku Baznīcas likumi nevar kļūt par pasaules likumiem. Taču šāda uzvara iespējama tikai eshatoloģiskā perspektīvā.

Starp citu, svētā imperatora Justiniāna laikā uzsāktā pagāniskās Romas tiesiskās sistēmas kristianizācija izrādījās veiksmīga, lielā mērā pateicoties tieši tam, ka likumdevējs, radot "Korpusu," pilnībā apzinājās to robežu, kas nošķir šīs pasaules kārtību, kura arī kristietības laikmetā nes atkrišanas un grēka zīmogu, no Kristus svētīgā ķermeņa jeb Baznīcas uzstādījumiem, pat ja šī ķermeņa locekļi un kristīgās valsts pilsoņi ir vienas un tās pašas personas. Justiniāna "Korpusu" uz daudziem gadsimteniem noteica Bizantijas tiesisko iekārtu un atstāja nozīmīgu ietekmi uz likumdošanas sistēmas attīstību Krievijā un Rietumeiropas valstīs viduslaikos un jaunajos laikos.

IV.6. Mūsdienu laicīgajā tiesiskuma apziņā par vienu no dominējošajiem principiem ir cilvēkvisprieķštatspārņemamām personības tiesībām. Šādu tiesību ideja balstās Bībeles mācībā par cilvēku kā par Dieva tēlu un līdzību, kā par ontoloģiski brīvu būtni. Sirdsšķīstais Ēģipties Antonijs raksta: "Pāraugies uz to, kas tev

visapkārt un zini, ka priekšniekiem un valdniekiem ir vara tikai pār ķermeni, un nevis pār dvēseli, – to vienmēr paturi savā prātā. Tāpēc, kad viņi pavēl, piemēram, nokaut vai darīt kaut ko tikpat negantu, netaisnu un dvēseli pazudinošu, viņiem nav jāklausa, kaut arī viņi mociņu tavu ķermeni. Dievs dvēseli ir radījis brīvu un spējīgu valdīt pār sevi, un viņas pašas rokās ir izvēle, kā rīkoties – labi vai ļauni.”

Kristīgā sociāli-valstiskā ētika pieprasīja, lai cilvēkam tiktu saglabāta noteikta autonoma zona, kur viņa sirdsapziņa paliktu “pašvaldoša” saimnieka statusā, jo galu galā tieši no cilvēka brīvības gribas lēmuma ir atkarīga viņa glābšana vai bojāeja, viņa ceļš pie Kristus vai ceļš projām no Kristus. Tiesības uz ticību, dzīvību un ģimeni ir cilvēka brīvības apslepto sakņu aizsardzība pret svešu spēku patvali. Šis iekšējās tiesības tiek papildinātas un garantētas ar ārējām tiesībām, piemēram, ar pārvietošanās brīvības, informācijas iegūšanas, īpašuma iegūšanas, turēšanas un citiem nodrošinātām tiesībām.

Dievs sargā cilvēka brīvību, nekad neizdarīdams varmācīgu spiedienu uz viņa gribu. Turpretī sātnas censās cilvēka gribu pakļaut sev un paverdzināt. Ja tiesiskums veidojas saskaņā ar dievišķo taisnību, ko atklājis Kungs Jēzus Kristus, tad šāds tiesiskums stāvēja cilvēka brīvības sardzē: “Tas Kungs ir Gars. Kur Tā Kunga Gars, tur ir brīvība” (2. Kor. 3,17), un tad attiecīgi tiek sargātas arī personības neatņemamās tiesības. Tās tradīcijas, kuras nepazīst Kristus brīvības principu, reizēm tiecas pakļaut cilvēka sirdsapziņu ārējai vadoņa vai kolektīva gribai.

IV.7. Sakarā ar sekularizācijas procesu cilvēka neatsavināmo tiesību augstie principi ir pārvērtušies jēdzienā par individuālo tiesībām ārpus viņa saiknes ar Dievu. Līdz ar to personības brīvības apsardzība ir transformējusies par patvaļas aizstāvību (līdz robežai, aiz kuras tā sāk kaitēt citiem indivīdiem), kā arī par prasību valstij, lai tā personības un ģimenes pastāvēšanai garantē tiesības uz noteiktu materiālās labklājības līmeni. Mūsdienu sekulārā humanisma priekšstatu sistēmā par pilsoņu tiesībām cilvēks tiek trakotēts nevis kā Dieva attēls, bet kā pašprietiekošs un neatkarīgs subjekts. Taču ārpus Dieva eksistē tikai kritušais cilvēks, kurš atrodas gauzām tālu no kristiešu apliecinātā pilnības ideāla, kas atklājies

Kristū (“Redziet, kāds cilvēks!” – Jn. 19,5). Kristīgajā tiesiskuma apziņā cilvēka brīvības un cilvēktiesību idejas ir nesaraucjami saistītas ar kalpošanas ideju. Kristietim tiesības ir nepieciešamas pirmkārt tāpēc, lai viņš vislabāk varētu īstenot savu cildeno aicinājumu uz “Dievlīdzību,” lai varētu izpildīt savu pienākumu pret Dievu un Baznīcu, pret citiem cilvēkiem, ģimeni, tautu un sabiedrību.

Sekularizācijas rezultātā jaunajos laikos par dominējošo ir kļuvusi dabisko tiesību teorija, kura savos uzstādījumos neņem vērā cilvēka dabas kritiķu stāvokli. Un tomēr arī šī teorija nav zaudējusi saikni ar kristīgo tradīciju, jo balstās pārliecībā, ka cilvēka dabai piemīt izpratne par labo un ļauno, un tāpēc tiesiskā kārtība ir atvasināma no pašas dzīves, balstoties dabiskajā sirdsapziņā (“kategoriskajā morāles imperatīvā”). Eiropas sabiedrībā šī bija valdošā teorija līdz pat 19. gs. Tās praktiskās konsekvences, pirmkārt, bija tiesiskuma vēsturiskās nepārtrauktības princips (proti, likumus nedrīkst atcelt, tāpat kā nedrīkst atcelt sirdsapziņu, – tos drīkst tikai pilnveidot un likumīgā veidā piemērot jauniem apstākļiem un gadījumiem), un, otrkārt, precedenta princips (tiesa saskaņā ar sirdsapziņu un tiesiskajā praksē esošajiem precedentiem pasludina pareizu, taisnīgu, t.i., Dieva taisnībai atbilstošu spriedumu).

Mūsdienu tiesiskajā apziņā dominē pozitīvistiska un pragmatiska tiesiskuma apoloģētika. Tā izprot tiesisko kārtību kā cilvēku izgudrojumu, konstrukciju, ko sabiedrība ir radījusi pati savam labumam, lai atrisinātu uzdevumus, kurus nosaka šī pati sabiedrība. Līdz ar to, jebkuras izmaiņas tiesiskajā kārtībā, ja tās izdara pati sabiedrība, ir likumīgas. Rakstītajam kodeksam nav nekāda absolūta, nemainīga tiesiska pamata. Šis uzskats par likumīgu atzīst arī revolūciju, kas varmācīgi atceļ “vecās pasaules” likumus; likumīgs ir arī tikumības normu pilnīgs noliegums, ja vien šo noliegumu atbalsta sabiedrība. Tātad, ja mūsdienu sabiedrība neuzskata, ka aborts ir slepkavība, tad arī juridiskā izpratnē tā nav slepkavība. Pozitīvā tiesiskuma apoloģēti uzskata, ka sabiedrība var ieviest visdažādākas likumiskās normas, taču, no otras puses, tie uzskata, ka jebkurš likums, kurš ir pieņemts un darbojas, ir legītimis jau tāpēc vien, ka pastāv.

IV.8. Katras atsevišķās valsts tiesiskā kārtība ir dotās tautas vispārējās pasaules kārtības izpratnes konkrēta izpausme. Nacionālais likums atsedz cilvēku savstarpējās saskarsmes pamatprincipus, valsts un sabiedrības attiecības, institūciju savstarpējos sakarus atbilstoši katras vēsturē pastāvošās nācijas konkrētajai specifikai. Nacionālā tiesiskā sistēma ir nepilnīga, jo katra tauta ir nepilnīga un grēcīga. Taču, ja tiesiskā sistēma spēj sabiedrības konkrētajā vēsturiskajā un nacionālajā esamībā ievest un iedzīvināt Dieva mūžīgās patiesības, tā rada ietvaru tautas dzīvības uzturēšanai.

Arī Krievzemē tiesiskā kārtība tūkstoš gadu laikā ir veidojusies un sarežģījusies reizē ar pašas sabiedrības arvien komplicētāku attīstību un sarežģītību. Kristianizācijas rezultātā parastajām slāvu tiesībām, kurās līdz 10. gs. vēl bija saglabājušies zināmas senas āriskās formas, tika pievienoti bizantiskās likumdošanas elementi (kas nākuši no Justiniāna "Korpusa", kurš, savukārt, tapis romiešu tiesību ietekmē) un Baznīcas tiesību kanons, kas tolaik bija saaudzis ar civiltiesībām. Kopš 17. gs. krievu tiesiskā apziņa aktīvi uzņēma Rietumeiropas likumdošanas normas un juridisko logiku, turklāt tas norit pietiekoši dabiski un organiski, jo Eiropai raksturīgo romiešu tiesību tradīciju Krievzeme bija pārņēmusi no Konstantinopoles reizē ar kristietību jau 10. – 11. gs. Senā "Krievu Taisnība" ("Russkaja Pravda"), kņazu statūti (*ustavi*) un regulatīvu grāmatas, tiesu grāmatas un tiesas likumkrājumi, Simtpanti (*Stoglav*) un 1649. gada Sinodālais likumkrājums, Pētera artikuli un ukazi, Katrinas Lielās un Aleksandra I likumdošanas akti, Aleksandra II reformas un 1906. gada Valsts pamatlikumi veidoja nobriestošā tautas organizācija un tiesisko auđu struktūru. Vieni normatīvi novecoja un atmira, citi nāca to vietā. Atsevišķas tiesiskās inovācijas izrādījās neveiksmīgas, tautas dzīves toņkārtai neatbilstošas, un tāpēc vairs netika pielietotas. Krievijas nacionālās tiesiskās kārtības plūdumu, kas bija aizsācies sensenā vēsturē, pārrāva 1917. gads. Šī gada 22. novembrī Tautas komisāru padome, iedvesmojusies no pozitīvistiskās tiesību teorijas gara, atcēla visu Krievijas likumdošanu. Pēc padomju valstiskuma kraha NVS valstīs un Baltijā 1990.-o gadu sākumā tiesiskā sistēma atkal atrodas jaunā tapšanas procesā. Tās pamatā

kā dominējošās tiek liktas idejas, kas valda mūsdienu sekularizētajā tiesiskajā apziņā.

IV.9. Kristus Baznīca, saglabājot savu autonomo tiesisko kārtību, kas balstās svētajos kanonos un nepārsniedz Baznīcas robežas, var pastāvēt visdažādāko tiesisko sistēmu kontekstā, izrādot tām pienācīgu cieņu. Baznīca konsekventi aicina savas draudzes locekļus būt par laicīgās Tēvijas likumus cienošiem pilsoņiem. Vienlaikus tā saviem ticīgajiem vienmēr atgādina par noteiktu robežu, līdz kurai var tikt īstenota paklausība likumam.

Visā, kas attiecas uz zemes lietu kārtību, pareizticīgā kristieša pienākums ir paklausīt likumam, neatkarīgi no tā, vai tie ir pilnīgi, vai neizdevušies. Taču, ja likuma prasību pildīšana apdraud mūžīgo glābšanu, pieprasa veikt ticības nodevības aktu vai citu nepārsniedzamu grēku attiecībā pret Dievu un tuvāko, kristietis ir aicināts uz Dieva taisnības apliecināšanas varoņdarbu un uz savas dvēseles pasargāšanu mūžīgajai dzīvībai. Viņam likumīgā ceļā, atklāti jānosūta pret nepārprotamo Dieva likumu pārkāpumu, ko veicina sabiedrība vai valsts. Ja šāda likumīga iestāšanās nav iespējama vai ir neefektīva, kristietim jāieņem pilsoniskās nepaklausības pozīcija (skat. III.5.).

Kristus Baznīcas locekļiem, raksta: "Jūs visi savienodamies no sevis pašiem esat radījuši itin kā vienu Dieva tempļi, itin kā vienu upuraltāri, itin kā vienu Kristu".

Politisko nesaskaņu, pretrunu un cīņu atmosfērā Baznīca sludina mieru un sadarbību to cilvēku starpā, kuri turas pie atšķirīgiem politiskajiem uzskatiem. Tāpat Baznīca pieļauj politisko pārliecību dažādību pat savu bīskapu, klēra un laju vidū, izņemot uzskatus, kuri acīmredzami paredz darbības, kas ir pretrunā ar pareizticīgo mācību un Baznīcas Mantojuma tikumiskajām normām.

Nav pieļaujama Baznīcas Virsganu un svētkalpotāju, tādat pašas Baznīcas, darbošanās politiskajās organizācijās, aģitācija pirmsvēlēšanu kampaņās, piemēram, sniedzot publisku atbalstu noteiktām politiskajām organizācijām vai atsevišķiem kandidātiem, kas piedalās vēlēšanās, u.tml. Nav pieļaujama svētkalpotāju kandidatūras izvirzīšana parlamentārajās vai cita līmeņa tautas pārstāvju varas orgānu vēlēšanās. Tajā pašā laikā nekas nedrīkst kavēt garīdzniecības un laju piedalīšanos tautas gribas paušanā vēlēšanās, balsojot kopā ar pārējiem pilsoņiem.

Baznīcas vēsturē sastopami daudzi gadījumi, kad Baznīca izrāda vispārēju atbalstu kādai politiskajai doktrinai, uzskatiem, organizācijām un darbiniekiem. Dažos gadījumos šāda atbalsta sniegšana bija izskaidrojama ar nepieciešamību nosargāt Baznīcas dieniskās intereses gan antirelīģisku vajišanu apstākļos, gan citu konfesiju vai citu ticību varas apstākļos, ko raksturo destruktīva un ierobežojoša attieksme pret Baznīcu. Citos gadījumos Baznīcas politiskās angažētības iemesls ir valsts vai politisko struktūru izdarītais spiediens, un parasti tas ir novedis pie šķelšanās un pretrunām pašas Baznīcas iekšienē, pie tā, ka Baznīca zaudē daļu locekļu, kuru ticība nav izrādījies pietiekoši stipra.

20. gs. Krievijas Pareizticīgās Baznīcas svētkalpotāji un bīskapi ir bijuši atsevišķu varas struktūru sastāvā, t.sk., Krievijas Impērijas Valsts Domē, PSRS un Krievijas Federācijas Augstākajās padomēs, dažādās vietējās padomēs un likumdošanas komitejās. Vairākos gadījumos svētkalpotāju darbība varas iestādēs ir nesusi Baznīcai un sabiedrībai nozīmīgu labumu, taču bieži šāda darbība

V. BAZNĪCA UN POLITIKA

V.1. Mūsdienu valstis pilsoņi pārvaldes procesā piedalās balsošanas ceļā. Ievērojama daļa pilsoņu pieder kādai politiskajai partijai, kustībai, savienībai, blokam vai kādai no citām organizācijām, kas radītas uz dažādu politisko doktrīnu un uzskatu bāzes. Šīs organizācijas, tiecoties veidot sabiedrības dzīvi atbilstoši savu locekļu politiskajai pārliecībai, par vienu no saviem mērķiem izvirza valstiskās varas iegūšanu, noturēšanu vai reformēšanu. Vēlēšanās iegūto pilnvaru īstenošanas laikā politiskās organizācijas var līdzdarboties likumdevējas varas un izpildvaras struktūrās.

Dažādās un bieži pretrunīgās politiskās pārliecības, kā arī atšķirīgās interešu sfēras rada politisko cīņu, kura notiek, izmantojot gan likumīgas un ētiski pieļaujamas metodes, gan reizēm metodes, kas ir pretrunā gan ar valsts tiesiskajām normām, gan ar kristīgās un dabiskās morāles principiem.

V.2. Baznīcas uzdevums atbilstoši Dieva bauslim ir izrādīt rūpes par savu bērnu vienotību, par mieru un saskaņu sabiedrībā, par visu sabiedrības locekļu iesaistīšanu kopīgā radošā darbā. Baznīca ir aicināta sludināt un nest mieru attiecībās ar visu apkārtnējo sabiedrību: "Ja iespējams, no savas puses, turiet mieru ar visiem cilvēkiem" (Rom. 12,18); "Dzīnieties pēc miera ar visiem" (Ebr. 12, 14). Taču Baznīcai vissvarīgākā ir tās iekšējā vienotība ticībā un mīlestībā: "Bet es jūs, brāļi, pamācu mūsu Kunga Jēzus Kristus Vārdā, lai jūs starpā būtu vienprātība un neceltos šķelšanās, bet lai jūs visi pilnīgi vienoti stāvētu vienā prātā un vienā domā" (1. Kor. 1,10). No Baznīcas kā Kristus noslēpumainā (sakramentālā) ķermeņa (Ef. 1,23) vienotības ir atkarīga cilvēka mūžīgā glābšana, tāpēc šī vienotība ir Baznīcas augstākā vērtība. Svētais Ignātijs Teofors, vērsoties pie

ir radījusi konfliktus un nesaskaņas. Īpaši spilgti tas izpaudās laikā, kad garīdznieku atrašanās locekļu statusā bija atļauta tikai atsevišķās parlamentārajās frakcijās, kā arī situācijās, kad klērs izvirzīja savas kandidātūras uz politiskajiem amatiem bez Baznīcas atļaujas. Kopumā raugoties, svētkalpotāju pieredze, darbojoties svētības varas institūcijās, pierāda, ka šajā jomā nav iespējams izvairīties no atbildības par tādu lēmumu pieņemšanu, kas apmierina vienas iedzīvotāju daļas intereses un ir konfliktā ar citas iedzīvotāju daļas interesēm. Rezultātā tas rada nopietnus sarežģījumus misijas un dvēseļu aprūpes darbā, ko veic garīdznieks, kurš, apustuļa Pāvila vārdiem runājot, ir aicināts būt "visiem ././ viss, lai katrā gadījumā kādus izglābtu" (1. Kor. 9, 22). Un tomēr, pati vēsture parāda, ka lēmumi par svētkalpotāju iesaistīšanos vai neiesaistīšanos politiskajā darbībā ir pieņemti un jāpieņem, vadoties pēc katra konkrētā laikmeta vajadzībām, ņemot vērā Baznīcas organisma iekšējo stāvokli un pozīciju valstī. Taču no kanoniskā viedokļa jautājums par to, vai garīdznieks var ieņemt valstisku amatu kā pastāvīgu atalgoātu profesiju, iegūst viennozīmīgi noliedzosu atbildi.

1919. gada 8. oktobrī svēitājs Patriarhs Tihons vērsās pie Krievijas Pareizticīgās Baznīcas garīdzniecības ar vēstījumu, kurā aicināja klēru neiejaukties politiskajā cīņā, un cita starpā norādīja, ka Baznīcas svētkalpotājiem "pēc sava amata stāvokļa jāatrodas virs un ārpus jebkādam politiskajām interesēm, jātur prātā Svētās Baznīcas kanoniskie likumi, kas aizliedz Baznīcas ordinētajiem kalpiem iejaukties valsts politiskajā dzīvē, kā arī padarīt dievkalpošanas ceremonijas un svētdarbības par politisko demonstrāciju ierociem."

PSRS tautas deputātu vēlēšanu priekšvakarā 1988. gada 27. decembrī Svētā Sinode noteica "svētīt mūsu Baznīcas pārstāvjus un to darbību, ja viņi tiks izvirzīti vai ievēlēti par tautas deputātiem, tādējādi paužot mūsu pārliecību, ka tas notiek ticīgo un visas mūsu sabiedrības labā." Ievērojams skaits arhierēju un klēra pārstāvju tika ievēlēti par PSRS tautas deputātiem, kā arī par republiku apgabalu un vietējo padomju deputātiem. Izmaiņas politiskajā dzīvē pamudināja 1989. gada oktobra Krievijas Pareizticīgās Baznīcas Episkopālo Koncilu pievērst nopietnu uzmanību divu sekojošo

jautājumu apspriešanai: "pirmkārt, cik lielu atbildību Baznīca drīkst uzņemties politisko lēmumu pieņemšanā, lai netiktu apdraudēta tās pastorālā autoritāte, un, otrkārt, vai Baznīca drīkst atteikties no līdzdalības likumdošanā un no iespējas tikumiski ietekmēt politisko procesu gadījumos, kad no pieņemamā lēmuma ir atkarīgs valsts liktenis." Rezultātā Episkopālais Koncils novērtēja 1988. gada 27. decembra Svētās Sinodes lēmumus kā tādus, kas attiecināmi tikai uz tajā laikā notikušajām vēlēšanām. Skatā uz nākotni tika pieņemta kārtība, saskaņā ar kuru jautājumu par garīdzniecības pārstāvju nepieciešamību balotēties vēlēšanās turpmāk izlems Baznīcas Virsvadība, ņemot vērā katru konkrēto situāciju (Svētā Sinode – attiecībā uz bīskapiem, valdošie arhierēji – attiecībā uz tiem pakļautībā esošo klēru).

Vairāki garīdzniecības pārstāvji, nesaņēmuši pienācīgu svētību, tomēr ņēma dalību vēlēšanās, izvirzot savu kandidatūru. 1990. gada 20. martā Svētā Sinode ar nožēlu paziņoja, ka "Krievu Pareizticīgā Baznīca noņem no sevis morālu un reliģisku atbildību par šo personu darbību vēlētajās varas institūcijās." Oikonomisku (namturības) apsvērumu dēļ Sinode atturējās disciplīnas pārkāpējiem piemērot atbilstošas sankcijas, "konstatējot, ka šāda rīcība paliek uz viņu sirdsapziņas." Sakarā ar to, ka Krievijā tika radīts profesionāls parlaments, 1993. gada 8. oktobrī Svētās Sinodes paplašinātā sēdē tika pieņemts lēmums, ka svētkalpotājiem jāatturas no balotēšanās Krievijas parlamentārajās vēlēšanās. Ar atbilstošu Sinodes lēmumu tika noteikts, ka svētkalpotāji, kas pārkāps minēto Sinodes lēmumu, tiks atcelti no amata. 1994. gadā notikušais Krievijas Pareizticīgās Baznīcas Episkopālais Koncils atzinīgi novērtēja šo Svētās Sinodes lēmumu kā "savlaicīgu un gudru," un apstiprināja to par spēkā esošu attiecībā uz turpmāko "Krievijas Pareizticīgās Baznīcas svētkalpotāju piedalīšanos gan visas valsts, gan vietēja mēroga varas struktūru vēlēšanās NVS un Baltijā."

Tas pats Episkopālais Koncils, parādot uzticību Svētajiem kانونiem un atbildot uz mūsdienu reālās situācijas izaicinājumiem, apstiprināja virkni noteikumu, kas skar aplūkojamo tēmu. Piemēram, vienā no Koncila lēmumiem sacīts: "Atkārtoti uzsvērt, ka nav

iespējams, ka Baznīca atbalstītu kādu no politiskajām partijām, kustībām, blokiem, savienībām un citām organizācijām, kā arī atsevišķus to pārstāvjus. ././ Tāpat par galēji nevēlamu uzskatīt svētkalpotāju atrašanos politisko partiju, savienību, bloku un organizāciju locekļu statusā un piedalīšanos pirmsvēlēšanu cīņā.”

Episkopālais Koncils, kurš notika 1997. gadā, pilnveidoja Baznīcas un politisko partiju savstarpējo attiecību principus un pastiprināja vienu no iepriekšējā Koncila lēmumiem, nedodot garīdzniekiem savu svētību klūt arī par politisko apvienību locekļiem. Koncila nolikumā “Par attiecībām ar valsti un laicīgo sabiedrību” teikts: “Atbalstīt Baznīcas dialogu un kontaktus ar politiskajām organizācijām, izņemot gadījumus, kad šādiem kontaktiem piemīt politiskā atbalsta raksturs. Sadarbība ar šīm organizācijām var notikt tikai ar mērķi nest labumu Baznīcai un tautai, nepieļaujot, ka šāda veida sadarbība tiktu interpretēta kā politiskais atbalsts. ././ Uzskatīt par neiespējamu arhierēju un svētkalpotāju piedalīšanos jebkādā pirmsvēlēšanu agitācijā, kā arī viņu atrašanos tādās politiskajās apvienībās, kuru statūti paredz izvirzīt savus kandidātus uz dažādu līmeņu valstisku amatu vēlēšanām.”

Svētās Baznīcas nepiedalīšanās politiskajā cīņā, politisko partiju darbībā un pirmsvēlēšanu procesos nebūt neliecina par tās atteikšanos publiski paust savu nostāju sabiedriski svarīgos jautājumos, kā arī darīt zināmu savu pozīciju jebkuras valsts jebkura līmeņa varas pārstāvjiem. Baznīca savu pozīciju noteikti izsaka pati – ar Koncilu, ar Baznīcas Virsvadības vai ar tās pilnvarotu personu starpniecību, nekādā gadījumā nenododot tiesības pārstāvēt Baznīcas viedokli nevienai valsts iestādei, politiskām vai citām laicīgām organizācijām.

V.3. Pareizticīgajiem kristiešiem – lajiem netiek likti nekādi šķēršļi darbībai lēmēvaras, izpildvaras un tiesu varas struktūrās, kā arī politiskajās organizācijās. Vēl vairāk, šāda līdzdalība, ja tā notiek saskaņā ar Baznīcas mācību, tās tikumiskajām normām un Baznīcas oficiālo nostāju sabiedriskajos jautājumos, ir viena no Baznīcas misijas formām sabiedrībā. Lajī var un ir aicināti, pildot savu pilsonisko pienākumu, piedalīties procesos, kas saistīti ar

varas vēlēšanām visos līmeņos, un atbalstīt jebkurus tikumiski atbilstošus valstiskos pasākumus.

Pareizticīgās Baznīcas vēsture glabā ārkārtīgi daudz izcilas laju aktivitātes piemēru, kas raksturo laju darbību valsts pārvaldē, politiskajās un citās pilsoniskajās apvienībās. Šāda aktivitāte tika īstenota visatšķirīgāko valsts iekārtu apstākļos: patvaldības, konstitucionālās monarhijas, dažādu veidu republiku apstākļos. Pareizticīgo laju līdzdalība pilsoniskajos un politiskajos procesos bija apgrūtināta vienīgi citticībnieku valdīšanas laikā vai valstiskā ateisma politiskā režīma apstākļos.

Piedaloties valsts pārvaldē un politiskajos procesos, pareizticīgais lajs ir aicināts savu darbību balstīt evaņģēliskās morāles normās, taisnīguma un zēlsirdības vienotībā (Ps. 85,11), rūpēs par cilvēku garīgo un materiālo labumu, mīlestībā pret Tēviju, centienos pārveidot apkārtējo pasauli saskaņā ar Kristus vārdu.

Vienlaikus kristietim – vai tas būtu politiķis vai valstsviršs – ir skaidri jāapzinās, ka vēsturiskās realitātes apstākļos, un jo īpaši tagadējās saskaldītās un pretrunu pilnās sabiedrības kontekstā, vairums pieņemamo politisko lēmumu atnes labumu tikai vienai sabiedrības daļai, tādējādi ierobežojot vai ignorējot pārējo intereses un vajadzības. Daudzi no minētajiem lēmumiem un darbībām neizbēgami ir saistītas ar grēku. Tieši šī iemesla dēļ no kristīgā politika vai valsts darbinieka tiek prasīts ārkārtējs garīgs un ētisks jūtīgums.

Kristietis, kurš darbojas valsts un politiskās dzīves veidošanā, aicināts tiekties pēc īpašas pašuzpūrešanās un īpašas pašizliedzības dāvanas iemantošanas. Viņam ir jābūt ārkārtīgi uzmanīgam pret savu garīgo stāvokli, lai nepieļautu, ka valstiskā un politiskā darbība no kalpošanas pārvēršas par pašmērķi, kas baro lepniecību, alkātību un citus netikumus. Jāatceras, ka “gan valdības, gan varas, – viss ir radīts caur Viņu un uz Viņu, ././ un viss pastāv Viņā” (Kol. 1, 16-17). Svētais Gregorijs Teologs, vērsdamies pie valdniekiem, rakstīja: “Ar Kristus tu dod pavēles, ar Kristus valdi: no Viņa tu esi saņēmis zobenu.” Svētais Iānis Zeltamute saka: “Patiesi, ķēniņš ir tas, kurš uzvar dusmas un skaudību un saldkaisli, pakļauj visu Dieva likumiem, saglabā savu prātu brīvu un neļauj

dvēselē valdīt baudkārei. Tādu vīru es gribētu redzēt par valdnieku pār tautām, zemi un jūru, pilsētām un novadiem, karaspēkiem; tādēļ, ka tas, kurš ir pakļāvis dvēseles kaislības saprātam, viegli spētu pārvaldīt arī cilvēkus saskaņā ar Dieva likumiem. /./ Bet tas, kurš ārēji dod cilvēkiem pavēles, taču pats verdziski pakļaujas dusmām un godkārei, un baudām, /./ nezina, kā rīkoties ar varu.”

V.4. Pareizticīgo laju iesaistīšanās varas struktūrās un politiskos procesos var būt gan individuāla, gan notikt kristīgo (pareizticīgo) politisko organizāciju ietvaros, gan izpausties kā lielāku politisko apvienību kristīgo (pareizticīgo) nodaļu darbība. Visos gadījumos Baznīcas locekļiem ir dota brīvība izvēlēties un izteikt savu politisko pārliecību, pieņemt lēmumus un īstenot atbilstošu darbību. Vienlaikus laji, kas iesaistās valsts un politiskajā darbībā individuāli vai dažādu organizāciju ietvaros, dara to patstāvīgi, savu politisko darbu neidentificējot ar visas Baznīcas vai kādu kanonisku Baznīcas institūciju nostāju un neuzstājoties to vārdā. Šādā gadījumā Baznīcas augstākā vara nedod nekādu īpašu svētību laju politiskajai darbībai.

1994. gadā notikušais Krievijas Pareizticīgās Baznīcas Episkopālais Koncils nolēma uzskatīt par pieļaujamu “laju iestāšanās politiskajās organizācijās, kā arī laju darbību līdzīgu organizāciju izveidē, aicinot šīs organizācijas, īpaši, ja tās savos nosaukumos nes kristietības (pareizticības) vārdu, vairāk sadarboties ar Baznīcas Virsvadību. Tāpat uzskatīt par iespējamu svētkalpotāju, t.sk., Baznīcas kanonisko struktūru un Baznīcas Virsvadības pārstāvju, piedalīšanos atsevišķos politisko organizāciju rīkotajos pasākumos, kā arī Baznīcas sadarbību ar šīm organizācijām lietās, kas nes labumu Baznīcai un sabiedrībai, ar atrunu, ka minētajai sadarbībai nav politisko organizāciju atbalstoša rakstura un ka tā kalpo kā miera un saskaņas veicinātāja tautā un baznīciskajā vidē.”

Atbilstošajos noteikumos, ko formulējis 1997. gadā notikušais Episkopālais Koncils, teikts: “Uzskatīt par iespējamu laju piedalīšanos politisko organizāciju darbībā un laju aktivitāti līdzīgu organizāciju nodibināšanā tajos gadījumos, ja organizācijā nav neviena svētkalpotāja un ja organizācija atbildīgos jautājumos konsultējas ar

Baznīcas Virsvadību. Noteikti, ka šādas organizācijas, kas piedalās politiskajā procesā, nevar saņemt Baznīcas Virsvadības svētību un uzstāties Baznīcas vārdā. Baznīcas svētību nevar saņemt (un, ja tā agrāk ir dota, tad tiek atņemta) tās baznīciski-sabiedriskās organizācijas, kas piedalās pirmsvēšanu cīņā, ir ierautas politiskajā agitācijā un savu viedokli uzdod par Baznīcas viedokli, kuru oficiāli paziņot valsts un sabiedrības priekšā drīkstētu tikai Baznīcas Koncili, Vissvētais Patriarhs un Svētā Sinode. Tas attiecas arī uz Baznīcas un baznīciski-sabiedriskajiem plašsaziņas līdzekļiem.”

Kristīgo (pareizticīgo) politisko organizāciju, kā arī plašāku politisko apvienību kristīgo (pareizticīgo) nodaļu pastāvēšanu Baznīca uztver kā pozitīvu parādību, kas arī pašiem lajiem palīdz kopīgiem spēkiem īstenot viņu politisko un valstisko darbību, pamatojoties kristietības garīgi-tikumiskajos principos. Minētās organizācijas, būdamas brīvas savā darbībā, vienlaikus tiek aicinātas konsultēties ar Baznīcas Virsvadību un koordinēt savu rīcību, īstenojot praksē Baznīcas nostādes ar sabiedrību saistītajos jautājumos.

Svētās Baznīcas attiecībās ar kristīgajām (pareizticīgajām) politiskajām organizācijām, kuru darbībā piedalās pareizticīgie laji, kā arī attiecībās ar atsevišķiem pareizticīgajiem politiķiem un valsts darbiniekiem, var rasties situācijas, kad šo organizāciju un personu paziņojumi vai rīcība būtiski atšķiras no Baznīcas vispārējās nostājas sabiedriskajos jautājumos vai arī traucē šīs nostājas īstenošanā. Šādos gadījumos Baznīcas Virsvadība konstatē pozīciju nesaskaņas faktu un sniedz par to publisku paziņojumu, lai ticīgo vidū un plašākā sabiedrībā nerastos samulsums un pārpratumi. Nesaskaņu konstatēšana ir impulss, kuram jāmodina pareizticīgais lajs, kurš darbojas politikā, uz nopietnām pārdomām par savu tālāko politisko saistību lietderīgumu.

Nav pieļaujams, ka pareizticīgo kristiešu organizācijām būtu iepeno biedrību raksturs, kad tiek pieprasīta galēja paklausība līderiem un apzināta atteikšanās atklāt darbības būtību konsultācijās ar Baznīcas Virsvadību un pat grēksūdzēs. Baznīca nevar atbalstīt pareizticīgo laju, un jo īpaši svētkalpotāju, iestāšanos tāda tipa nepareizticīgās biedrībās, jo tās pašā būtībā atšķir cilvēku no pilnīgas nodošanas Dieva Baznīcai un viņas kanoniskajai kārtībai.

Kristīgajā tradīcijā jau no apustuļu laikiem par dienu, kas brīva no darba, kļuva nedēļas pirmā diena – Kristus Augšāmcelšanās diena.

VI.3. Darba metožu, instrumentu un prasmju pilnveidošanās, darba profesionālā dalīšana un pāreja no vienkāršākām darba formām pie arvien complicētākām veicina cilvēka dzīves materiālo apstākļu uzlabošanu. Taču civilizācijas sasniegumu valdinājums attālina cilvēkus no Radītāja un izraisa šķietamu saprāta triumfu, kas izpaužas kā mēģinājums iekārtot zemes dzīvi bez Dieva. Šādu centienu īstenošana cilvēces vēsturē allaž ir beigusies traģiski.

Svētajos Rakstos ir teikts, ka pirmie laicīgās civilizācijas cēļāji bija Kaina pēcteči: Lamehs un viņa bērni izgudroja un izgatavoja pirmos vara un dzelzs darba rīkus, pārnēsājamās teltis un dažādus mūzikas instrumentus. Viņi bija daudzu amatu un mākslu pamatlicēji (1. Moz. 4, 20-22). Taču viņi, tāpat kā visi pārējie cilvēki, padevās kārdinājumiem: "Ikviena radība savu ceļu samaitāja uz zemes" (1. Moz. 6,12), un tāpēc tāda ir Dieva griba, ka kairītu civilizācija noslēdzas ar plūdiem. Viens no iespaidīgākajiem bibliskajiem tēliem, kas atsedz kritušās cilvēces nesekmīgos mēģinājumus "sagādāt sev vārdū", ir Bābeles torņa, "kura virsotne sniedzās debesīs, celtniecība. Rezultātā radītais sajukums un haoss simbolizē situāciju, kurā nonāk cilvēku centieni apvienot spēkus, lai sasniegtu pret Dieva gribu vērstu mērķi. Dievs nosoda lepību: sajaucot valodas un izkaisot cilvēkus pa visu zemi, Viņš tiem atņēma iespēju saprāties un sadarboties savu iegribu piepildīšanā.

VI.4. No kristīgā viedokļa darbs pats par sevi nav absolūta vērtība. Darbs iegūst svētību tikai tad, kad izpaužas kā sadarbība, saskaņotība ar Kungu un veicina Viņa nodoma īstenošanos pie pasaules un cilvēka. Darbs, kas vērstas uz personības vai sabiedrības grupu egoistisko interešu piepildīšanu, kā arī uz dvēseles un miesas grēcīgo prasību apmierināšanu, nav Dievam patīkams.

Svētie Raksti liecina par darba tikumiskās motivācijas diviem aspektiem: strādāt, lai sagādātu sev iztiku un nebūtu par slogu cītiem; un strādāt, lai varētu pabalstīt trūkcumcietējus.

VI. DARBS UN TĀ AUGĻI

VI.1. Darbs ir cilvēka dzīves organiska sastāvdaļa. 1. Mozus grāmatā ir teikts, ka iesākumā "vēl nebija neviena cilvēka, kas zemi koptu" (1. Moz. 2:5); iedēstījis paradīzes dārzu, Dievs tajā iemītinā cilvēku, lai viņš šo dārzu "koptu un sargātu" (1. Moz. 2:15). Darbs ir cilvēka radoša izpausme, jo sākotnējā Dievlīdzība paredzēja, ka viņš būs Dieva līdzradītājs un līdzstrādnieks. Taču pēc cilvēka atkārtotās no Radītāja mainījās arī darba raksturs: "Sava vaiga sviedros tev būs maizi ēst, līdz tu atkal atgriezies pie zemes, jo no tās tu esi ņemts: jo tu esi pišļi, un pie pišļiem tev atkal būs atgriezties" (1. Moz. 3:19). Darba radošais komponents būtiski samazinās, – darbs pamatā kļūst par dzīves iztikas nodrošināšanas līdzekli.

VI.2. Dieva Vārds ne tikai vērs cilvēku uzmanību uz ikdienas darba nepieciešamību, bet arī nosaka šī darba īpašo ritmu. Ceturtais bauslis skan: "Piemini sabata dienu, ka tu to svēti. Sesas dienas tev būs strādāt un padarīt visus savus darbus. Bet septītā diena ir sabats Tam Kungam, tavam Dievam, tad nebūs tev nekādu darbu darīt, nedz tev, nedz tavam dēlam, nedz tavai meitai, nedz tavam kalpam, nedz tavai kalponei, nedz tavam lopam, nedz tam svešniekam, kas ir tavos vārtos" (2. Moz. 20, 8-10). Ar šo Radītāja pavēli cilvēka darba process tiek saskaņots ar Dieva radīšanas darba ritmu, kad Dievs lika pamatus visai esamībai. Jo sabata ievērošanās bauslis pamatojas tajā, ka, sešās dienās radīdams pasauli, "Dievs svētīja septīto dienu un iesvētīja to, jo Viņš tāni atdusējās no visa Sava darba, ko radīdams bija darījis" (1. Moz. 2:3). Šo dienu pienākas veltīt Tam Kungam tāpēc, lai ikdienas rūpes nenovērstu cilvēku no Radītāja. Taču vienlaikus darbīgas žēlsirdības izrādīšana un nesavtīga palīdzība tuvākajam netiek uzskatīta par bausļa pārkāpšanu: "Sabats ir celts cilvēka dēļ, un ne cilvēks sabata dēļ" (Mk. 2,27).

Apustulis raksta: "Kas zadzis, lai vairs nezog, bet lai labāk cenšas sev sagādāt godīgu iztiku ar savu roku darbu, lai būtu ko dot tam, kas ir trūcumā" (Ef. 4,28). Tāds darbs audzina cilvēka dvēseli, nostiprina miesu un dod iespēju kristietim iemiesot savu ticību Dievam tīkamos žēlsirdības un tuvākmiestības darbos (Mt. 5,16; Jēk. 2,17). Visiem zināmi ir apustuļa Pāvila vārdi: "Ja kas negrib strādāt, tam arī nebūs ēst" (2. Tes. 3,10).

Baznīcas Tēvi un skolotāji savos darbos allaž ir izcēlušī darba procesa ētisko nozīmi. Piemēram, Aleksandrijas Klēments darbu dēvēja par "sabiedriskā taisnīguma skolu." Svētais Bazilejs Liekais apgalvoja, ka "nodoms veltīt savu dzīvi Dievam nedrīkst būt par iegānu slinkošanai un bēgšanai no darba, bet tieši otrādi – pamats vēl lielākiem darbiem." Bet svētais Jānis Zeltamute mācīja saprast, ka "darbs nav negods, – negods ir dikdienība un laika nosīšana." Daudzu klosteru mūki ir rādījuši piemēru, kā darbs var būt askēzes sastāvdaļa. Viņu saimnieciskā darbība daudzās nozīmēs bija atdarināšanas vērts paraugs, bet lielāko klosteru dibinātāji līdzās savai augsti garīgajai autoritātei bija izpelnījušies arī izcilu darba darītāju slavu. Plaši pazīstami ir Pečoras Teodosija, Radonežas Sergija, Beloozeras Kirila, Volockas Jāzepa, Soras Nila un citu krievu askētu darba tikuma paraugi.

VI.5. Baznīca svēti jebkuru darbu, kas tiek darīts cilvēku labā; turklāt nevienam no cilvēka darbības veidiem netiek dota kāda īpaša priekšroka, – vienīgais noteikums ir darba atbilstība kristietības tikumiskajām normām. Savās līdzībās mūsu Kungs Jēzus Kristus pastāvīgi piemin dažādas profesijas, nevienu no tām neizceļot. Viņš runā par sējēju (Mk. 4, 3-9), kalpu un nama pārvaldnieku (Lk. 12, 42-48), tirgotāju un zvejnieku (Mt. 13, 45-48), vīnkopi un strādniekiem vīna dārzā (Mt. 20, 1-16). Taču modernā pasaule ir radījusi veselu industriju, kurā tiek nodarbināti daudzi cilvēki un kura apzināti propagandē netikumus un grēku, pazudināšanu kaislību un ieradumu apmierināšanu, piemēram, dzeršanu, narkotiku lietošanu, netiklību un laulības pārkāpšanu. Baznīca brīdina no iesaistīšanās šāda veida industrijā, jo tā samaitā gan pašus strādniekus, gan sabiedrības locekļus kopumā.

VI.6. Strādājošais ir tiesīgs baudīt sava darba augļus: "Kas tad iet karā ar savu maizi? Kas dēsta vīnadāru un neēd tā augļus? Jeb kas gana lopus un nebauda viņu piena? ././ Arājam jāar cerībā, kūlējam jākuļ cerībā, ka tam tiks sava daļa." (1. Kor. 9,7;10). Baznīca māca, ka atteikšanās maksāt par godīgu darbu ir noziegums ne tikai pret cilvēku, bet arī pret Dievu.

Svētie Raksti saka: "Neapspied trūcīgu algādzi. ././ Vēl tani pašā dienā dod viņam viņa algu, iekāms vēl saule nav norietējusi, jo viņš ir nabags un viņa dvēsele gaida uz to; ka tad viņš nesauc uz To Kungu par tevi un ka tas tad tev nekļūst par grēku" (5. Moz. 24, 14-15); "Bēdas tam, kas cēļ savu namu ar netaisnību un savas istabas ar nepatiesību! Tāpat arī tam, kas savam tuvākam liek strādāt bez atbildības un tam atrauj viņa algu" (Jer. 22,13); "Raugi, alga, atrauta strādniekiem, kas ir nopļāvuši jūsu laukus, brēc, un pļāvēju saucieni ir sasnieguši Tā Kunga Cebaota ausis" (Jēk. 5,4).

Vienlaikus Dieva likums liek strādājošajiem rūpēties par tiem cilvēkiem, kas dažādu iemeslu dēļ nespēj nopelnīt paši sev iztiku, – par nespējīgajiem, slimajiem, bēgļiem, bāreņiem un bez apgādības palikušām atraitnēm – un dalīties ar viņiem sava darba augļos, "lai Tas Kungs, tavs Dievs, tevi svētī katrā tavā roku darbā" (5. Moz. 24, 19-22).

Turpinot uz zemes Kristus kalpošanas darbu un atceroties, ka Viņš sevi identificēja tieši ar dzīves atstumtajiem, Baznīca vienmēr iestājas par beztiesīgajiem un nespējīgajiem. Tā aicina sabiedrību uz darba augļu taisnīgu sadalīšanu, tādējādi, ka bagātais palsta nabago, veselais – slimo, darba spējīgais – nespējīgo, veco. Sabiedrības garīgā labklājība un pašsaglabāšanās iespējama tikai tadā gadījumā, ja materiālo līdzekļu sadalē noteicošā prioritāte ir bez izņēmuma visu pilsoņu dzīvības, veselības un minimālas labklājības nodrošināšana.

VII. ĪPAŠUMS

VII.1. Pieņemts uzskatīt, ka īpašums ir sabiedriski atzīta forma, kādā cilvēki realizē savu attieksmi pret darba augļiem un dabiskajiem resursiem. Īpašnieka pamatpilnvaru kopumu parasti sastāda valdījuma un lietošanas tiesības, pārvaldīšanas un ienākuma iegūšanas tiesības, kā arī tiesības uz īpašumā esošo objektu lietošanu, pārveidošanu vai likvidēšanu.

Baznīca nenosaka cilvēka tiesības uz īpašumu. Taču vienlaikus tā nebūt neizslēdz no sava redzesloka cilvēka materiālo dzīvi. Aicinot pirmām kārtām tiekties pēc "Dieva Valstības un pēc Viņa taisnības" (Mt. 6,33), Baznīca atceras arī par nepieciešamību pēc "dienišķas maizes" (Mt. 6,11), uzskatot, ka katra cilvēka rīcībā jābūt pietiekoši lieliem līdzekļiem, lai tas varētu dzīvot, saglabājot cilvēcisko cieņu. Taču, no otras puses, Baznīca brīdina no pārmērīgas aizraušanas ar materiālajiem labumiem, nosodot tos, kuri "iegrimst rūpēs un bagātībā un pasaules kārbās un noslāpst, un nenes nekādus augļus" (Lk. 8,14). Pareizticīgās Baznīcas nostāja attiecībā uz īpašumiem neignorē materiālās vajadzības, taču vienlaikus tā izvairās no pretējās galējības, kas cilvēku centienus iegūt materiālos labumus uzskata par esamības augstāko mērķi un vērtību. Cilvēka mantisko stāvokli pašu par sevi nevar uzskatīt par mērķi, vai šis cilvēks Dievam ir tīkams, vai netīkams.

Pareizticīgā cilvēka attieksmei pret īpašumu jābalstās evaņģēliskajā tuvākmīlestības principā, kas izteikts Pestītāja vārdos: "Jaunu bausli Es jums došu, ka jūs cits citu mīlat, kā Es jūs esmu mīlējis, lai arī jūs tāpat cits citu mīlētu" (Jņ. 13,34). Šis bauslis ir kristiešu tikumiskās uzvedības pamats. No Baznīcas redzesleņķa raugoties, tam jāklūst par imperatīvu cilvēku savstarpējo attiecību veidošanas jomā, ar to domājot arī īpašumattiecības.

Saskaņā ar Baznīcas mācību, cilvēki visus zemes labumus saņem no Dieva, Kuram pieder visu īpašumu absolūtās valdījuma tiesības. Cilvēka īpašumtiesībām piemīt relatīvs raksturs. Uz to nemitīgi norāda Pestītājs Evaņģēlija līdzībās: gan uz vīna dārzeņu, kas nodots lietošanā (Mk. 12, 1-9), gan uz talantiem (naudas podiem), kas izdalīti cilvēkiem (Mt. 25, 14-30), gan uz īpašumu, kas uz noteiktu laiku cilvēkiem nodots pārvaldīšanā (Lk. 16, 1-13). Pauzot Baznīcas uzskatu par to, ka Dievs ir visa esošā absolūtais īpašnieks, svērtājs Bazilejs Lielais jautā: "Saki, kas tad ir tas, kas pieder vienīgi tev? Kur tu ņēmi un no kurienes atnesi dzīvību?" Aizmirstot vai apzināti noraidot šo garīgo principu, veidojas grēcīga attieksme pret īpašumu, un tā savukārt rada šķelšanos un atsvēšināšanos cilvēku starpā.

VII.2. Materiālie labumi nespēj cilvēku darīt laimīgu. Mūsu Kungs Jēzus Kristus brīdina: "Uzmanieties un sargieties no mantkāribas, jo neviens nedzīvo no tam, ka viņam ir daudz mantas" (Lk. 12, 15). Dzīšanās pēc bagātības atstāj kaitīgu ietekmi uz cilvēka garīgo stāvokli un spēj cilvēku novest līdz pilnīgai personības degradācijai. Apustulis Pāvils norāda, ka tas, kurš "grib tapt bagāts, krīt kārdinājumā un valgā un daudzās bezprātīgās un kaitīgās iegribās, kas gāj cilvēkus postā un pazūšanā. Jo visa jaunuma sakne ir mantas kāriba; dažs labs, tiekdamijs pēc tās, ir nomaldījies no ticības un pats sev nodarījis daudz sāpju. Bet tu, Dieva cilvēks, bēdz no šīm lietām: dzenies pēc taisnības, dievības, ticības, mīlestības, pacietības, lēnprātības" (1. Tīm. 6, 9-11). Sarunā ar jaunekli Tas Kungs sacīja: "Ja tu gribi būt pilnīgs, tad noej, pārdod visu, kas tev ir, un atdod to nabagiem; tad tev būs manta debesis; un tad nāc un staigā Man pakal" (Mt. 19, 21). Pēc tam Kristus šos vārdus izskaidroja saviem mācekļiem: "Patiesi Es jums saku: bagātais grūti ieies Debesu valstībā. ././ vieglāk kamieļim iziet caur adatas aci, nekā bagātam ieiet Dieva valstībā" (Mt. 19, 23-24). Evaņģēlists Marks precizē, ka Dieva Valstībā būs grūti ieiet tieši tiem, kas palaujas nevis uz Dievu, bet uz materiālo labklājību (Mk. 10,24). Tikai tie "kas uz Tō Kungu cer, nešaubīsies, bet mūžīgi stāvēs kā Ciānas kalns" (Ps. 125,1).

darbu uzskata par apsveicamu, savukārt, autortiesību pārkāpums attiecībā pret intelektuālo darbu tiek atzīts par nosodāmu.

Baznīca nekādā ziņā neatbalsta īpašuma atņemšanu un pārdalīšanu, rupji ignorējot likumīgo īpašnieku tiesības. Izņēmums varētu būt tikai tāda veida īpašuma atsavināšana, kas balstās noteiktos likumos, kuri pārstāv vairākuma intereses un paredz taisnīgas kompensācijas par atsavināto īpašumu. Valsts vēsturiskā pieredze liecina, ka šo principu pārkāpšana neizbēgami noved pie sociāliem satricinājumiem un cilvēku ciešanām.

Kristietības vēsturē daudzām kopienām bija raksturīga īpašumu apvienošana un atteikšanās no privātpašnieciskām tieksmēm. Šāds īpašumattiecību veids veicināja ticīgo garīgās vienotības nostiprināšanos un vienlaikus daudzos gadījumos bija klosteru ekonomiskās efektivitātes paraugs. Taču atteikšanās no privātpašuma apustuliskajā pirmdraudzē (Ap.d. 4, 23), bet vēlāk arī klosteros, bija pilnīgi brīvprātīga un pamatojās personiskajā garīgajā izvēlē.

VII.4. Specifiska īpašuma forma ir reliģisko organizāciju īpašums. Tas tiek iegūts dažādos ceļos, taču tā veidošanās pamatkomponents ir ticīgu cilvēku labprātīgs ziedojums jeb upuris. Saskaņā ar Svētajiem Rakstiem, upuris ir svēts (jēdziena 'svēts' tiešā nozīme ir 'piederošs Tam Kungam'), tāpat upuris tiek pienests Dievam, nevis priesterim (3. Moz. 27,30; Ezr. 8,28). Upuris ir brīvprātīgs akts, kas tiek veikts ar reliģisku mērķi (Nehem. 10, 32). Upuris (ziedojums) ir domāts, lai uzturētu ne tikai Baznīcas kalpotājus, bet visu Dieva tautu (Fil. 4, 14-18). Upuris kā veltījums Dievam ir neaizskarams, un cilvēkam, kurš piesavinās upuri, tas jāatgriež lielākā apmērā nekā nozadzis (3. Moz. 5, 14-15). Upurdāvanu došana atrodas starp svarīgākajiem Dieva dotajiem likumiem (Sīr. 7, 30-34). Tādējādi upurdāvanu došana ir specifisks ekonomisko un sociālo attiecību fenomens, un tāpēc uz to nevar automātiski attiecināt likumus, kas regulē valsts finanses un ekonomiku, t.sk., nodokļu politiku. Baznīca uzskata, – ja tās ienākumu pamatā ir uzņēmējdarbība, šie ienākumi var tikt aplikti ar nodokļiem, bet jebkurš mēģinājums aizskart un piesavināties ticīgo cilvēku upurdāvanas ir noziegums pret cilvēkiem un Dievu.

Protams, arī bagāts cilvēks var tikt glābts, jo "kas cilvēkiem nav iespējams, tas iespējams Dievam" (Lk. 18,27). Svētajos Rakstos nav sastopams bagātības kā tādas nosodījums. Gan Ābrahams, gan Vēcās Derības patriarhi, taisnais Ijabs, Nikodēms un Arimatijas Jāzeps bija turīgi laudis. Tas, kuram ir ievērojams īpašums, nebūs grēkojis, ja izmantos to saskaņā ar Dieva gribu, kuram pieder viss esošais, un saskaņā ar mīlestības likumu, jo dzīves papildījums un prieks rodams nevis iegūšanā un turēšanā, bet dāvināšanā un upurī. Apustulis Pāvils aicina "pieminēt Kunga Jēzus vārdu, jo Viņš pats sacījis: Svētīgāk ir dot nekā ņemt" (Ap. d. 20,35). Svētītais Bazilejs Lielais uzskata, ka cilvēks, kurš neko no sava īpašuma neziedo, lai palīdzētu tuvākajam, ir zaglis. Šo pašu domu uzsver arī Jānis Zeltamute: "Arī tā ir zagšana – neko no sava neveltīt citiem." Baznīca aicina kristietī uztvert īpašumu kā Dieva dāvanu, kas dota, lai to lietotu par svētību sev un tuvākajam.

No otras puses, Svētie Raksti atzīst cilvēka tiesības uz īpašumu un nosoda šo tiesību aizskaršanu. Divos no desmit dekaloga baušļiem tas ir tieši norādīts: "Tev nebūs zagt. ././ Tev nebūs iekārot sava tuvāka namu. Tev nebūs iekārot sava tuvāka sievu, nedz viņa kalpu, nedz viņa kalponi, nedz viņa vērši, nedz viņa ēzeli, nedz ko citu, kas tavam tuvākam pieder" (2. Moz. 20, 15; 17). Jaunajā Derībā šāda attieksme pret īpašumu ir ne tikai saglabāta, bet arī iegūst dziļu ētisku pamatojumu. Evaņģēlijā par to sacīts sekojoši: "Jo baušļi: ././ tev nebūs zagt, tev nebūs iekārot un, ja vēl ir kāds cits bauslis, saņemami kopā šī vārdā, proti: mīli savu tuvāko kā sevi pašu" (Rom. 13,9).

VII.3. Baznīca atzīst īpašuma formu daudzveidību. Vēstures procesa gaitā dažādās valstīs iesakņojušās atšķirīgas īpašuma formas: valstiskais, sabiedriskais, korporatīvais, privātais un jaukta tipa īpašums. Baznīca nedod priekšroku nevienai no šīm īpašuma formām. Katrā no tām ir iespējama gan grēka izpaušme – laupīšana, iedzīvošanās kārē, netaisnīga darba augļu sadale, gan arī cienīga, tikumiska materiālo labumu izmantošana.

Arvien lielāku nozīmi iegūst intelektuālais īpašums, kura objekti ir zinātniskie darbi un izgudrojumi, informāciju tehnoloģijas, mākslas darbi un citi radošās domas sasniegumi. Baznīca jaunrades

VIII. KARŠ UN MIERS

VIII.1. Karš ir cilvēces apslēptās garīgās kaites – brāļa nokaušanas grēka – ārēja fiziska izpausme (1. Moz. 4, 3-12). Kari ir bijuši cilvēces pavadoni visā tās vēstures gaitā kopš grēkākrišanas, un, saskaņā ar Evaņģēlija vārdiem, tie būs arī turpmāk: "Bet, kad jūs dzirdēsīt par kariem un kara daudzinašanu, tad nebijstieties, tam jānotiek" (Mk. 13,7). Par to runā arī Apokalipse, liecinot par labā un ļaunā spēku pēdējo kauju pie Armagedona (Atkl. 16,16). Kari, kas notiek uz zemes, ir debesu cīņas attēls, jo kari pasaulē ceļas no lepības un sacelšanās pret Dieva gribu. Grēka skartais cilvēks izrādās iesaistījies šīs lielās cīņas stihijā. Tāpēc karš ir ļaunums. Kara cēlonis, tāpat kā ļaunuma cēlonis cilvēkā vispār, ir Dieva dotās brīvības ļaunprātīga izmantošana. "jo no sirds iziet ļaunas domas, slepkavība, ļaulības pārkāpšana, nešķīstība, zādžība, nepatiesa liecība, zaimi" (Mt. 15,19).

Slepkavība, bez kuras neiztiek nevienā karā, jau svētās vēstures rītausmā tika uzskatīta par smagu noziegumu Dieva priekšā. "Tev nebūs nokaut," – saka Mozus likums (2. Moz. 20,13). Vecajā Derībā, tāpat kā visas citas senajās reliģijās, asinīm piemīt svētums, jo asinis, – tā ir dzīvība (3. Moz. 17, 11-14). "Asinis zemi apgāna," – saka Svētie Raksti. Tas pats Bībeles teksts arī brīdina tos, kas ķeras pie varmācības: "Un zemi nevar šķīstīt to asiņu dēļ, kas tur izlietas, kā vienīgi ar tā asinīm, kas tās izlējis" (4. Moz. 35,33).

VIII.2. Nesot cilvēkiem labo miera vēsti (Rom. 10,15), bet reizē atrodoties šajā pasaulē, kas "visa ././ ir grimusi ļaunumā" (1. Jn. 5,19) un ir varmācības pilna, kristieši, dzīves nepieciešamības spiesti, reizēm nonāk dažādās kara situācijās un ņem tajās dalību. Baznīca, atzīstot karu par ļaunumu, tomēr neliedz saviem bērniem piedalīties kara darbībā, ja vien runa ir par tuvāko

aizstāvību un taisnīguma atjaunošanu. Tad karš tiek uzskatīts par nevēlamu, tomēr apstākļu spiediena rezultātā pieļaujamu līdzekli. Pareizticīgie visos laikos ar visdziļāko cieņu ir attiekušies karavīriem, kuri, maksājot ar savu dzīvību, sargāja tuvāko dzīvību un drošību. Svētā Baznīca daudzus karavīrus ir kanonizējusi par svētajiem, novērtējot viņu kristīgos tikumus un attiecinot uz viņiem Kristus vārdus: "Nevienam nav lielākas mīlestības kā šī, ja kāds savu dzīvību nodod par saviem draugiem" (Jn. 15,13).

Kad svētais apustuļiem pielīdzinātais Kirils, ko Konstantīnopolis Patriarhs bija nosūtījis ar Evaņģēlija pasludinājumu pie musulmaņiem, nonāca saracēnu galvaspilsētā, pie viņa ar disputu par ticības jautājumiem vērsās izglītotie Muhameda sekotāji. Citu jautājumu starpā sv. Kirilam tika uzdots arī šāds: "Kristus ir jūsu Dievs. Viņš jums ir līcis lūgties par ienaidniekiem; darīt labu tiem, kas jūs ienīst un vajā; ja saņemts sitiens pa vienu vaigu, pagrieziet pret sitiņu arī otru vaigu. Bet ko darāt jūs? Jā kāds jūs ir apvainojis, jūs asināt ierocus, ceļaties uz cīņu, nokaujat. Kāpēc jūs neklusāt savam Krištim?" To noklausījies, svētais Kirils uzdeva pretjautājumu: "Ka kādā likumā būtu ietverti divi baušļi, kurš cilvēks būs pilnīgāks likuma kalps – tas, kurš būs izpildījis vienu baušli, vai tas, kurš izpildījis abus?" Kad hagarieši sacīja, ka pilnīgāk likumu ir ievērojis tas, kurš izpildījis abus baušļus, tad svētais sprediķotājs turpināja: "Kristus, mūsu Dievs, Kurš pavēlējis mums lūgties par mūsu pāridarītājiem un svētīt tos, sacījis arī, ka nav lielākas mīlestības par to, ja kāds draugu dēļ atdod savu dzīvību (Jn. 15,3). Lūk, tāpēc mēs cēlsirdīgi paciešam tos pāridarījumus, ko mums dara privāti, bet sabiedrībā mēs cits cits aizstāvam un noliekam savas galvas, cīnoties par saviem tuvākajiem, lai jūs, sagūstot mūsu tautiešus, reizē ar viņu ķermeņiem nesagūstītu arī viņu dvēseles, piespiežot atteikties no viņu ticības un darīt mūsu Dievam pretīgas lietas. Mūsu kareivji, kas mīl Kristu, ar ieročiem rokās sargā Svēto Baznīcu, sargā valdnieku, kura svētajā personā skata un godā Debesu valdnieka varas attēlu, sargā tēviju, jo ar tās ieņemšanu neglābjami kritīs valsts vara un evaņģēliskā ticība. Lūk, dārgumi, par kuriem jācīnās līdz pēdējai asins lasei, un, ja arī kara vīri kaujas laukā atdos savu dvēseli, Baznīca viņus piepulsēs svēto mocekļu kārtai un nosauks par aizlūdzējiem Dieva priekšā."

VIII.3. "Visi, kas ņem zobenu, no zobena aizies bojā" (Mt. 26, 52). – šajos Pestītāja vārdos rodams pamatojums idejai par taisnīgu karu. No kristīgā viedokļa, taisnīga kara jēdzienam starptautisko attiecību kontekstā būtu jābalstās sekojošos pamatprincipos: mīlestībā pret saviem tuvākajiem, savu tautu un Tēvijū; izpratnē par citu tautu vajadzībām; pārliecībā, ka savas tautas labā nevar kalpot ar netikumiskiem līdzekļiem. Šie trīs principi nosaka kara ētiskās robežas, un tos radījusi viduslaiku kristīgā pasaule, kad cilvēki, tos īstenojot reālās situācijās, centās iegrožot vardarbīgo karu stihiju. Jau tad eksistēja pārliecība, ka karam jānotiek pēc noteiktiem likumiem, ka karojošs cilvēks nedrīkst zaudēt savu morālo stāju, aizmirstams, ka viņa pretinieks ir tāds pats cilvēks, kā viņš.

Augstu tiesisko normu izstrāde starptautisko attiecību līmenī nebūtu bijusi iespējama, ja nepastāvētu tikumiskās vērtības, ko cilvēku prātos un sirdīs ir radījusi kristietība. Taisnīguma prasība karā reālajā dzīvē ļoti bieži netika īstenota, taču pats taisnīguma uzstādījums reizēm ir bijis noteicošais faktors, kas atturējis karojošās puses no pārmērīgas cietsirdības.

Rietumu kristīgā tradīcija, kas sniedzas līdz pat svētajam Augustīnam, formulējot taisnīga kara kritērijus, parasti min virkni faktoru, kas nosaka kara uzsākšanas iespējamību savā vai svešā teritorijā. Runa ir par sekojošiem principiem:

- a) karš ir jāpiesaka, lai atjaunotu taisnīgumu;
- b) pieteikt karu ir tiesīga tikai likumīgā vara;
- c) tiesības pielietot spēku pieder tikai pilsonisko varas struktūru pārstāvjiem, un nevis atsevišķām privātām personām vai grupām;
- d) karu drīkst pieteikt tikai pēc tam, kad ir izsmelti visi iespējamie varianti pārrunās ar pretējo pusi par risinājuma panākšanu mierīgā ceļā;
- e) karš jāpiesaka tikai tadā gadījumā, ja ir pilnīgi pamatotas cerības sasniegt nospraustos mērķus;
- f) plānotajiem zaudējumiem kara rezultātā jābūt atbilstīgiem kara mērķiem (līdzekļu proporcionālītes princips);

g) kara laikā jābūt nodrošinātai iedzīvotāju aizsardzībai pret tiešo karadarbību;

h) karu var attaisnot tikai ar centieniem atjaunot mieru un kārtību.

Mūsdienu starptautisko attiecību sistēmā reizēm ir sarežģīti atšķirt agresiju no aizstāvēšanās kara. Robeža starp abiem kara veidiem ir sevišķi grūti tverama gadījumos, kad viena vai vairākas valstis vai pasaules sabiedrība sāk karadarbību, motivējot to ar nepieciešamību aizstāvēt kādu tautu, kas kļuvusi par agresijas upuri (skat. XV.1.). Sekojoši, jautājums par Baznīcas atbalstu vai nosodījumu šādām karadarbībām prasa atsevišķu izskatīšanu katrā reizē, kad sākas karš vai parādās kara draudi.

Viena no būtiskām pazīmēm, pēc kuras var izdarīt spriedumu par karā iesaistīto pušu taisnīgumu vai netaisnīgumu, ir karošanas metodes, kā arī attieksme pret gūstekņiem un pretinieka mierīgajiem iedzīvotājiem, īpaši bērniem, sievietēm un sirmgalvjiem. Pat aizstāvoties pret iebrucēju, vienlaicīgi var nodarīt daudz ļauna un rezultātā garīgi un morāli atrasties vienā līmenī ar iebrucēju. Jākaro ir ar taisnīgām dusmām, nevis ar ļaunumu, mantkāri, miesaskāri, lepņību (1. Jņ. 2,16) un citiem elles radītiem ieročiem. Lai visadekvātāk varētu izvērtēt, vai karadarbība ir varoņdarbs, vai slaktiņš, nepieciešama karotāju tikumiskā stāvokļa analīze. "Nepriecājies ne par vienu, pat ne savu ienaidnieku, ka tas ir miris: atceries, ka mums visiem ir jāmirst," – saka Svētie Raksti (Sīr. 8,8). Kristieši savu humāno attieksmi pret pretinieka ievainotajiem un gūstekņiem pamato apustuļa Pāvila vārdos: "Bet, ja tavs ienaidnieks ir izsalcis, paēdini viņu; ja tas cieš slāpes, dod viņam dzert. Tā darīdams, tu uz viņa galvas sakrāsi kvēlojošas ogles. Ļaunums lai tevī neuzvar, bet pats uzvari ļaunu ar labu!" (Rom. 12, 20-21).

VIII.4. Svētā Georgija Uzvarētāja ikonogrāfijā melno pūķi zem savām kājām samln zirgs, kas vienmēr tiek attēlots koši balts. Tas uzskatāmi rāda: ļaunumam un cīņai pret to ir jābūt absolūti nosšķirtiem, jo, cīnoties ar grēku, ļoti svarīgi ir ar to nebedroties un nesaplūst. Jebkurā dzīves situācijā, kas saistīta ar nepieciešamību pielietot spēku, cilvēka sirds nedrīkst atrasties ļaunu jūtu varā,

jo tās sirīti sarado ar nešķīstajiem gariem un dara cilvēku viņiem līdzīgu. Tikai uzvara pār ļaunumu savā sirīdī paver iespēju taisnīgai spēka pielietošanai. Šāds uzskats, kas māca, ka cilvēku savstarpējo attiecību noteicošais faktors ir mīlestība, kategoriski noraida ideju par nepretošanos ļaunumam ar spēku. Kristietības tikumiskais likums nosoda nevis cīņu ar ļaunumu, nevis spēka lietošanu pret ļaunuma nesējiem un pat ne dzīvības atņemšanu galējā situācijā, bet cilvēka sirīds ļaunumu, kāri pazemot un iznīcināt.

Šajā sakarā Baznīca ir uzņēmusies karaspēka aprūpi, audzinot to augstu tikumisko ideālu garā. Pareizticīgās Baznīcas noslēgtā vienošanās ar Bruņotajiem spēkiem un tiesībsargājošām institūcijām paver iespējas pārvarēt mākslīgi veidotos aizspriedumus un šķēršļus, lai palīdzētu kareivjiem atgriezties pie gadsimtu gaitā nostiprinātam pareizticīgajām tēvijās aizstāvības tradīcijām. Pareizticīgie dvēseļu gani – gan tie, kas pilda īpašu kalpošanu karaspēkos, gan tie, kas kalpo klosteros un draudzēs – aicināti nenogurstoši sniegt garīgu barību militārpersonām, rūpējoties par viņu morālo stāvokli.

VIII.5. Kristīgā izpratne par mieru pamatojas Vecās un Jaunās Derības Svētajos Rakstos atklātajos Dieva apsolījumos. Šie apsolījumi, kas piešķir vēsturei tās patieso jēgu, sāka piepildīties Jēzū Kristū. Viņa sekotājiem miers ir žēlastības pilna Dieva dāvana, par ko mēs lūdzam un kuru mēs izlūdzamies no Tā Kunga gan sev, gan visiem cilvēkiem. Bibliskā miera izpratne ir ievērojami plašāka par politisko. Svētais apustulis Pāvils norāda, ka “Dieva miers ././ ir augstāks par visu saprašanu” (Fil. 4. 7). Tas ir nesalīdzināmi augstāks par to mieru, ko cilvēki spēj panākt paši saviem spēkiem. Miers cilvēku starpā ir neatdalāms no cilvēku miera ar Dievu un pašiem ar sevi.

Vecās Derības praviešiem miers tēlots kā stāvoklis, kas noslēdz vēsturi: “Tad vilks mājās pie jēra un pantera apgulsies pie kazlēna. ././ Zidainis bērns rotaļāsies pie odzes alas, un nupat no krūtīs atšķirts bērns izstieps savu roku pēc odzes spīdošām acīm. Ļauna neviens vairs nedarīs un negrēkos visā Manā svētajā kalnā, jo zeme būs Tā Kunga atziņu pilna kā jūras dziļumi, kas lūdz pašam dibenam ūdens strāvu pilni” (Jes. 11, 6-9). Šis eshatoloģiskais ideāls saistīts ar

Mesijas, Kura vārds ir Miera Valdnieks, parādīšanos (Jes. 9,5). Tādā karš un varmācība pazudīs no Zemes: “Viņi tad pārkaļš savus zobenus par lemešiem un savus šķēpus par vinadarza dārznieku nažiem. Tauta pret tautu nepacels vairs zobenu un nemācīsies vairs karot” (Jes. 2,4). Taču miers nav tikai Dieva dāvana, bet arī cilvēces uzdevums. Bībele dod cerību, ka ar dzīvība palīdzību mieru var iedibināt jau tagadējās zemes dzīves ietvaros.

Saskaņā ar pravieša Iesajas liecību, miers ir taisnības auglis (Jes. 32,17). Svētie Raksti runā gan par Dieva taisnību, gan par cilvēku taisnību. Un abām ir sakars ar derību, ko Dievs ir noslēdzis ar izredzēto tautu (Jer. 31,35). Šajā kontekstā taisnība pamatā tiek saprasta kā uzticība savstarpējās derības attiecībām. Cik lielā mērā cilvēki pārkāpj vienošanos (derību) ar Dievu, t.i., dara netaisnību, tik lielā mērā viņi zaudē taisnības augli – mieru. Viena no Sinaja likumu galvenajām sastāvdaļām bija prasība pēc taisnīgas attieksmes pret tuvāko. Bausļu mērķis ir nevis radīt apgrūtinājumu personības brīvībai, bet veidot sabiedrības dzīvi pēc taisnīguma principa, lai būtu iespējams uzturēt relatīvu mieru un kārtību. Israēlam tas nozīmēja, ka miers sabiedrības dzīvē neiestājas pats no sevis kādu dabisku likumsakarību ceļā, bet, ka tas iespējams, pirmkārt, kā dievišķās taisnības dāvana un, otrkārt, kā cilvēka reliģisko pūlu, t.i., uzticības Dievam auglis. Tur, kur cilvēki pateicīgām sirdīm atbild uz Dieva taisnību ar savu uzticību, tur “žēlastība un uzticība lai sastopas, taisnība un miers lai skūpstās” (Ps. 85,11). Vecās Derības vēsture rāda daudzus izredzētās tautas neuzticības un grēcīgas nepaklausības piemērus. Pravietis Jeremija ir norādījis uz miera trūkuma cēloni Israēlā, kur pastāvīgi skan izsaučieni: “Miers! Miers! Bet nekāda miera nav” (Jer. 6,14). Pravietiskais aicinājums uz grēku nožēlu izskan kā uzticības pilna dziesma Dieva taisnībai. Neraugoties uz tautas grēkiem, Dievs apsola slēgt ar viņiem “jaunu derību” (Jer. 31,31).

Gan Jaunajā Derībā, gan arī Vecajā miers uzlūkots kā Dieva mīlestības dāvana. Tas ir identisks eshatoloģiskajai glābšanai. Miera pārlaicīgums, ko sludinājuši pravieši, īpaši skaidri atklājas ļauna Evaņģēlijā. Vēsturē turpina valdīt sāpes un ciešanas, bet tie, kas tic

Kristum, iemanto mieru (Jņ. 14,27; 16,33). Miers jaunajā Derībā ir normāls, žēlastības pilns cilvēka dvēseles stāvoklis tiem, kas atbrīvoti no grēka verdzības. Tiesi to pauž "žēlastības un miera" vēļjumi apustuļa Pāvila vēstulju sākumā. Šis miers ir Svētā Gara dāvana (Rom. 15,13; Gal. 5,22). Miera nodibināšana ar Dievu ir radības normālstāvoklis, jo "Dievs nav nekārtības, bet miera Dievs" (1. Kor. 14,33). Psiholoģiski šis stāvoklis izpaužas dvēseles iekšējā sakārtotībā, kad prieks un miers ticībā kļūst tikpat kā par sinonīmiem (Rom. 15,13).

Dieva žēlastības dāvāts miers raksturo Baznīcas dzīvi tās iekšjos un ārējos aspektos. Taču, saprotams, šī miera žēlastības dāvāna ir atkarīga arī no cilvēciskajiem centieniem. Svētā Gara dāvānas atklājas tikai tur, kur tai panāk pretī cilvēka sirds, kas grēknozēlas pilna tiecas piepildīt Dieva taisnību. Miera dāvana izpaužas tad, kad kristieši paši cenšas mieru turēt, "pastāvīgi atcerēdamies /.../ ticības darbu, pašaizliedzīgo mīlestību un nesatricināmo cerību uz mūsu Kungu Jēzu Kristu" (1. Tes. 1,3). Katra individuālā Kristus miesas locekļa centieniem dzīvot mierā jābūt neatkarīgiem no laikmeta un dzīves apstākļiem. Dieva svētītie "miera nesēji" (Mt. 5,9) nes augļus neatkarīgi no notikumu laika un vietas. Mieram kā Dieva dāvanai, kas pārvērs cilvēka iekšējo pasauli, ir jāparādās arī ārēji. Šī Dieva žēlastības dāvana ir jāsargā un nemitīgi "jāatdzīvina" (2. Tim. 1,6), tādēļ miera nešana ir visas Kristus Baznīcas uzdevums: "Ja iespējams, no savas puses, turiet mieru ar visiem cilvēkiem" (Rom. 12, 8); "centieties uzturēt Gara vienību ar miera saiti" (Ef. 4,3). Jaunās Derības aicinājums uz mieru balstās Pestītāja personiskajā piemērā un Viņa mācībā. Ja Kristus bausļi par nepretošanos launumam (Mt. 5,39), mīlestību pret ienaidnieku (Mt. 5,44) un piedošanu (Mt. 6, 14-15) ir vērsti pirmkārt uz personību, tad bauslis par miera attiecību veidošanu – "Svētīgi miera nesēji, jo tie tiks saukti par Dieva bērniem" (Mt. 5,9) – ir tiešā veidā attiecināms uz sociālo ētiku.

Pareizticīgā Baznīca cenšas īstenot mieru nesošu kalpošanu gan nacionālajā, gan starptautiskajā mērogā, cenšoties rast risinājumu dažādām pretrunām un aicināt uz savstarpējās saskaņas nodibināšanu tautu, etnisko grupu, valdību, politisko

spēku starpā. Tādēļ Baznīca ar savu vārdu vēršas pie varas pārstāvjiem un pie plašākas sabiedrības, kā arī pieliek visas pūles, organizējot pārrunas starp naidīgajām pusēm un sniedzot palīdzību cietējiem. Baznīca arī cenšas apturēt un nepieļaut kara un varmācības propagandu, kā arī jebkuras citas naida izpausmes, kas var provocēt uz sadursmēm un brāļu nokaušanu.

ir aicināta aktīvi sadarboties ar skolu, plašsaziņas līdzekļiem un tiesībsargājošajām institūcijām. Ja sabiedrībā nebūs iedzīvīnāti pozitīvi tikumiskie ideāli, tad nekādi piespiešanas, iebiedēšanas vai sodīšanas pasākumi nespēs apturēt cilvēka ļauno gribu. Tieši tāpēc par vislabāko likumpārkāpšanas profilaksi var uzskatīt godīga un cienīga dzīves veida mācīšanu un īstenošanu, īpaši jaunatnes vidū. Šajā sakarā īpaša uzmanība jāpievērš personām, kas pieder pie tā sauktajām riska grupām vai arī jau ir izdarījušas savus pirmos likuma pārkāpumus. Šiem cilvēkiem jāvēlī īpašas pastorālas un audziņošanas rūpes. Pareizticīgie svētkalpotāji un laji ir aicināti piedalīties arī noziedzības sociālo cēloņu novēršanā, rūpējoties par valstisko un ekonomisko procesu taisnīgu norisi, par katru sabiedrības locekļa pilnvērtīgu realizēšanos profesionālajā un jebkurā dzīves jomā.

Vienlaikus Baznīca uzstāj uz cilvēciskas attieksmes nepieciešamību pret aizdomās turētajiem, izmeklēšanā esošajiem un pret pilsoņiem, kas piekerti nodomā pārkāpt likumu. Cietsirdīga un necienīga pilna izturēšanās pret tādiem cilvēkiem var nostiprināt viņu atrašanos uz maldīgā ceļa vai pamudināt viņus uz noziedzīgu dzīvi. Tāpēc ir svarīgi, ka tiek cienītas to personu, kurām nav ar tiesas lēmumu piespriests sods, pilsoniskās pamattiesības, pat ja šīs personas atrodas apcietinājumā. Viņām jāgarantē aizstāvība un objektīvs tiesas process.

Baznīca nosoda spīdzināšanu un citas izmeklēšanā esošo personu pazemošanas formas. Svētkalpotājs, pat ar nolūku palīdzēt tiesībsargājošajām institūcijām, nedrīkst pārkāpt viņam uzticētās grēksūdzes noslēpumu, ne arī atklāt kādu citu viņam atklātu noslēpumu, ko sargā likums (piemēram, adopcijas noslēpumu). Priešterī, kas, aprūpējot maldos esošo un notiesāto cilvēku dvēseles, grēksūdzē uzzina izmeklēšanai un tiesai nezināmu informāciju, ir pakļauti grēksūdzes noslēpuma ievērošanai.

Norma, kas paredz grēksūdzes noslēpuma aizsargāšanu, ir iekļauta daudzu mūsdienu valstu likumdošanā, t. sk., Krievijas Federācijas Konstitūcijā un Likumā "Par sirdsapziņas brīvību un reliģiskajām apvienībām."

IX. NOZIEDZĪBA, SODS, LABOŠANA

IX.1. Kristieši ir aicināti būt par laicīgās tēvijas likumu cionāriem pilsoņiem, kurus vada pārliecība, ka katrai dvēselei ir jābūt paklausīgai "varām, kas valda" (Rom. 13,1), vienlaikus atceroties Kristus pavēli dot "ķeizaram, kas ķeizaram pieder, un Dievam, kas Dievam pieder" (Lk. 20,25). Tomēr cilvēka grēks izraisa noziegumus – likuma nosprausto robežu pārkāpumus. Taču grēka izpratne kristīgās ētikas perspektīvā ir daudz plašāka nekā laicīgo tiesību zinātņu priekšstati par noziegumu.

Galvenais nozieguma cēlonis ir cilvēka dvēseles aptumšotais stāvoklis: "no sirds iziet ļaunas domas, slepkavība, ļaunības pārkāpšana, nešķīstība, zādžība, nepatiesa liecība, zaimi" (Mt. 15,19). Tāpat jāatzīst, ka noziedzību dažkārt veicina ekonomiskie un sociālie apstākļi, valsts varas vājums, likumiskās kārtības trūkums. Kriminālie grupējumi var iefiltrēties valsts institūcijās, lai izmantotu tās saviem mērķiem. Visbeidzot, pati vara, īstenojot pretlikumīgas darbības, var kļūt par likumpārkāpēju. Īpaši bīstama ir noziedzība, kas izmanto politiskus un pseidoreliģiskus motīvus, piemēram, terorisms u. tml.

Lai aizkavētu nelikumību un noziedzības izplatību, valsts rada tiesībsargājošas institūcijas, kuru mērķis ir prognozēt, novērst un izmeklēt noziegumus, kā arī sodīt un pāraudzināt personas, kas izdarījušas noziegumu. Tomēr noziedzības apkarošanas, izskausšanas un noziedznieku pāraudzināšanas svarīgais uzdevums ir ne tikai šo speciālo iestāžu un valsts kompetencē, bet arī visas tautas, tāpat arī Baznīcas ziņā.

IX.2. Noziedzības profilakse sākas ar audzināšanu un izglītošanu, kas vērstas uz patiesu garīgu un tikumisku vērtību nostiprināšanu sabiedrībā. Šajā uzdevumā Pareizticīgā Baznīca

Svētkalpotājam jāparāda īpaša pastorāla gudrība gadījumos, kad viņš grēksūdzē uzzina par gatavošanos veikt noziegumu. Bez jebkādam atrunām un jebkuros apstākļos garīdzniekam svēti jāsarģā grēksūdzes noslēpums, taču vienlaikus priesterā pienākums ir pielikt visas pūles, lai noziedzīgais nodoms nevarētu īstenoties. Pirmām kārtām tas attiecas uz cilvēka dzīvības apdraudējumu, īpaši, ja runa ir par masveida upuriem plānotā terorisma aktā vai kara laikā noziedzīgas pavēles gadījumā. Atceroties, ka politencijālā noziedznieka un viņa iespējamā upura dvēseles ir vienlīdz vērtīgas, svētkalpotāja pienākums ir aicināt grēksūdzētāju uz patiesu nožēlu, t.i., uz atteikšanos no ļaunā nodoma. Ja šis aicinājums ir izrādījies neiedarbīgs, priesterā pienākums ir, rūpējoties par to, lai netiktu izpausts grēksūdzētāja vārds un citi apstākļi, kas varētu atklāt viņa personību, brīdināt tos, kuru dzīvības ir apdraudētas. Īpaši sarežģītos gadījumos svētkalpotājam jāvērsas pie eparhijas virsgana.

IX.3. Katram izdarītajam noziegumam pienākas atbilstošs un taisnīgs sods, kura jēga ir likumpārkāpēja labošanās, kā arī sabiedrības aizsargāšana no noziedznieka un viņa noziedzīgas darbības pārtrauksana. Baznīca, neklūstot par likumu pārkāpuša cilvēka tiesātāju, ir aicināta rūpēties par viņa dvēseli. Tieši tāpēc Baznīca traktē sodu nevis kā attriebību, bet kā grēcinieka iekšējās skīstīšanās līdzekli.

Radītājs, iedibinādams sodu noziedzniekiem, Israēlam saka: "Tev jāiznīdē ļaunums no sava vidus" (5. Moz. 21,21). Likumpārkāpēja sodīšana kalpo par mācību stundu pārējiem cilvēkiem. Tā, piespriežot sodu par viltus pravietošanu, Dievs saka Mozum: "Lai viss Israēls dzird un bīstas, un lai tie turpmāk nedara vairs tādu ļaunu darbu kā šo" (5. Moz. 13,12). Sālamana pamācībās lasām: "Ja perkādu zobotāju, tad neprātīgais kļūst gudrs, ja soda un pārmāca sarātīgo, tad viņš kļūst pavisam prātīgs" (Sal. pam. 19,25). Vecās Derības tradīcija pazīst vairākus soda veidus: nāves sodu, izraidīšanu, brīvības ierobežošanu, miesas sodu, naudas sodu vai nozīmējumu pienest upuri reliģiskiem mērķiem.

Ieslodzījums, izraidīšana (izsūtījums), labošanas darbi un soda

nauda kā soda veidi ir saglabājušies līdz mūsdienām. Visi minētie kriminālsodi kalpo gan sabiedrības pasargāšanai no noziedznieka ļaunās gribas, gan noziedznieka labošanai. Tādējādi brīvības atņemšana vai ierobežošana dod cilvēkam, kas nonācis ārpus sabiedrības, iespēju pārvērtēt savu dzīvi, lai atgrieztos brīvībā, iekšēji attīrījies. Darbs veicina personības radošu audzināšanu un ļauj arī iemantot nepieciešamas prasmes un iemaņas. Labošanas darbu procesā dvēseles dzīlēs trakošajai stihijai jāatkāpjas, dodot vietu jaunradei, kārtībai un dvēseles mieram. Vienlaikus jāraugās, lai cilvēki, kas atrodas ieslodzījuma vietās, nepiedzīvotu necilvēcīgu izturēšanos; lai viņu uzturēšanās vietās apstākļi nebūtu tik slikti, ka apdraudētu šo cilvēku dzīvību un veselību; un lai citu ieslodzīto postošais piemērs negrautu viņu morālo stāvokli. Tādēļ valstij ir jārūpējas par ieslodzītajiem, un Baznīcas uzdevums ir valstij šajās rūpēs palīdzēt.

Kristietībā atbalstošai attieksmei pret cietumniekiem, lai veicinātu viņu labošanos, ir dziļš pamatojums. Kungs Jēzus Kristus salīdzina kalpošanu ieslodzītajiem ar kalpošanu Viņam: "Es biju cietumā, un jūs esat nākuši pie Manis" (Mt. 25,36). Vēsturē ir daudz piemēru tam, ka Dieva svētie kalpi ir palīdzējuši cilvēkiem, kas atrodas ieslodzījumā. Krievu pareizticīgā tradīcija no seniem laikiem parāda žēlsirdību pret kritušajiem. Svētais Inokentījs, Hersonas arhibīskaps, Vologdas cietuma baznīcā vērsies pie ieslodzītajiem ar šādiem vārdiem: "Mēs esam šeit ieradusies nevis tāpēc, lai jūs atmaskotu, bet lai sniegtu mierinājumu un gudru pamācību. Jūs redzat, ka Svētā Baznīca ar visiem saviem Sakramentiem ir jums ir pienākusi pavisam kļāt, tāpēc neizvairieties, bet tuvojieties tai ar ticību, grēku nožēlu un tikumu iemantošanu. /.../ Pestītājs arī šodien pie krusta izpleš savas rokas, lai apskautu visus, kas apraud savus grēkus; nožēlojiet grēkus arī jūs un pārejiet no nāves dzīvībā!"

Veicot savu kalpošanu ieslodzījumu vietās, Baznīcai tur jāierīko dievnami un lūgšanu telpas (kapelas), jānotur dievkalpojumi un sakramenti, jānotur dvēselkopšanas sarunas ar ieslodzītajiem, jāizplata garīgā literatūra. Turklāt īpaša uzmanība jāpievērš personiskajam kontaktam ar ieslodzītajiem, tos apmeklējot arī viņu tiesajās atrašanās vietās. Visādi tiek veicināta sarakste

Pareizticīgās Baznīcas sociālās koncepcijas pamati

ar notiesātajiem, apģērba, medikamentu un citu nepieciešamu lietu ziedošana. Palīdzības darbībai ir jābūt vērstai ne tikai uz ieslodzīto smagā likteņa atvieglošanu, bet arī uz palīdzību garīgi izkropļotajām dvēselēm, lai tās iemantotu tikumisku dzīdināšanu. Viņu sāpes ir visas Mātes-Baznīcas sāpes, kura priecājas ar debesu prieku "par vienu grēcinieku, kas atgriežas" (Lk. 15,10). Ieslodzīto dvēselaprūpes atzīmēšana kļūst par pastorālās un misijas kalpošanas noteicošo virzienu, kam nepieciešams atbalsts un tālāka attīstība.

Augstākais soda mērs – nāvessods – ir noteikts Vecajā Derībā. Ne Jaunajā Derībā, ne Pareizticīgās Baznīcas mantojumā nav norāžu uz nāvessoda atcelšanas nepieciešamību. Vienlaikus Baznīca ļoti bieži ir uzņēmusies pienākumu vērsties pie laicīgās varas ar lūgumu apžēlot uz nāvi notiesātos un mīkstināt sodu. Vēl vairāk, kristietības tikumiskā ietekme cilvēku apziņā ir veidojusi negatīvu attieksmi pret nāvessodu. Krievijā no 18. gs. beigām līdz 1905. gada revolūcijai tas tika piespriests ārkārtīgi reti. Pareizticīga cilvēka izpratnē dzīve nebeidzas ar ķermeņa nāvi, tāpēc Baznīca nepārtrauc dvēselkopšanu cilvēkiem, kam piespriests augstākais soda mērs.

Nāvessoda atcelšana paver plašākas iespējas pastorālajam darbam ar notiesāto un dara iespējamu viņa grēknožēlu. Ir acīmredzams, ka sodīšanai ar nāvi nav pietiekošas audzināšanas jēgas, tā atņem iespēju labot iespējamo tiesas kļūdu, kā arī atstāj pret runīgu iespaidu uz tautu. Šodien daudzu valstu likumdošanā nāvessods ir atcelts vispār, vai arī nepastāv tā izpildīšanas prakse. Atceroties, ka žēlsirdība pret kritiņu cilvēku ir vērtējama augstākā triebība, Baznīca šo valstu rīcību uzskata par apsveidamu. Vienlaikus Baznīca uzskata, ka jautājums par nāvessodu atcelšanu sabiedrībā ir jāizlemj brīvi, ņemot vērā šīs sabiedrības noziedzību, tiesībsargājošo un tiesu sistēmu, bet, vairāk par visu, apsvērumus par sabiedrības locekļu dzīvības aizsardzību.

IX.4. Vēloties sekmēt noziedzības pārvarēšanu, Baznīca sadarbojas ar tiesībsargājošajām institūcijām. Cienot to veikumu pilsoņu un tēvijas aizsargāšanā no noziedzības, kā arī likumpārkā-

peju pāraudzināšanā, Baznīca sniedz tām palīdzīgu roku. Baznīcas palīdzība var izpausties daudzveidīgā kopīgā audzināšanas un izglītības darbā, kas vērsti uz tiesību pārkāpumu profilaksi un novēršanu, zinātniskajā un kultūras darbībā, kārtībsargājošo institūciju darbinieku pastorālajā aprūpē. Baznīcas un tiesībsargājošās sistēmas sadarbības pamatā ir Baznīcas nolikumi un īpaša vienošanās ar attiecīgo resoru vadību.

Tomēr Baznīcas pastorālā kalpošana, un īpaši Grēknožēlas Sakraments, ir jāuzskata par visiedarbīgāko līdzekli noziedzības pārvarēšanā. Cilvēkam, kurš grēksūdzē priesterim nožēlo izdarīto likumpārkāpumu, jāievēro galvenais grēku atraisīšanas nosacījums – jāapņemas Dieva priekšā atteikties no noziedzīgās darbības turpināšanas. Tikai tādā veidā cilvēks iegust motivāciju un spēku atstāt nelikumību ceļu un atgriezties pie tikumos balstītas dzīves.

X. PERSONISKĀS, ĢIMENES UN SABIEDRISKĀS TIKUMĪBAS JAUTĀJUMI

X.1. Atšķirība starp dzimumiem ir Radītāja īpaša dāvana Paša radītajiem cilvēkiem: "Un Dievs radīja cilvēku pēc Sava tēla, pēc Dieva tēla Viņš to radīja, vīrieti un sievieti Viņš radīja" (1. Moz. 1,27). Vīrietis un sieviete, abi vienādā mērā būdami Dieva tēla un cilvēcis-kās cieņas nesēji, ir radīti, lai mīlestībā savienotos viens ar otru ne-dalāmā veselumā: "Tādēļ vīrs atstās tēvu un māti un pieķersies savai sievai, un tie kļūs par vienu miesu" (1. Moz.2,24). Iemiesojot sākot-nējo Dieva radīšanas gribu, Dieva svētītā laulāto savienība kļūst par cilvēku dzimuma turpināšanās un vairošanās līdzekli: "Augļojieties un vairojieties! Piepildiet zemi un pakļaujiet sev to" (1. Moz. 1,28). Dzimumatšķirības nevar reducēt tikai uz ķermeņa uzbūves atšķir-bām. Vīrietis un sieviete ir vienotās cilvēces divi atšķirīgi esamības veidi. Tiem nepieciešama saskarsme un savstarpēja papildināšanās. Kaut gan kritušajā pasaulē attiecības starp dzimumiem var pastāvēt ārkārtīgi izkropļotā veidā, pārstājot būt par Dieva dotu mīlestību un iemantojot grēka radītu kaisību pašam pret savu kritušo "es."

Augstu vērtējot brīvprātīgu dzīvi šķīstā bezlaulībā Kristus un Evaņģēlija dēļ un atzīstot monasticisma nozīmi Baznīcas vēs-turē un šodienā, Baznīca nekad nav attiekušies pret laulības kār-tu nevērtīgi un vienmēr ir nosodījusi tos, kas nepatiesi izprastas šķīstības vārdā ir noniecinājuši laulības attiecības.

Apustulis Pāvils, kurš pats izraudzījies dzimumatturības ceļu un aicina arī citus viņam sekot (1.Kor. 7,8), vienlaikus nosoda to "melkuļu liekulīgos vārdus, kam pašu sirdsapziņa ar kauna zīmi ie-dedzināta. Tie aizliedz doties laulībā ././, ko Dievs ir radījis" (1. Tim. 4, 2-3). Apustuļu 51. likums skan: "Ja kāds ././ izvairās no laulības ././ nevis atturības varoņdarba, bet riebuma dēļ, aizmirstot ././, ka

Dievs, radot cilvēku, radīja tos kā vīru un sievu, tas tādā veidā zai-mo un noniecina Dieva radīto. Tāds vai nu lai labojas, vai arī tiek atstādināts no svētā amata un nošķirts no Baznīcas." Šo likumu tā-lāk nostiprina Gangras koncils: "Ja kāds noniecina laulību un izrāda riebumu pret dzimumsakariem ar savu dievbijīgo un uzticīgo sievu, vai arī paļā viņu kā tādu, kas nevar ieiet Valstībā [Dieva], tad tāds lai nāk sodā. Ja kāds saglabā jaunavību vai dzīvo atturībā, nevēloties stāties laulībā, un dara to ar riebumu pret laulību, nevis šķīstības skaistuma un svētuma dēļ, tad tāds lai nāk sodā. Ja kāds, kas dzi-vo šķīstībā, paaugstināsies par tiem, kas ir laulībā, tad tāds lai nāk sodā." Krievijas Pareizticīgās Baznīcas Svētā Sinode 1998. gada 28. decembrī, atsaucoties uz šiem likumiem, norādīja, ka "nav pieļauja-ma negatīva un augstprātīga attieksme pret laulību."

X.2. Saskaņā ar romiešu tiesībām, kas ir daudzu mūsdienu val-stu civilkodeksa pamatā, laulība ir vienošanās starp divām, savā iz-vēlē brīvām pusēm. Baznīca ir pieņēmusi šo laulības formulējumu, pieskīrot tam jēgu, kas izriet no Svētajiem Rakstiem.

Romas jurists Modestins (3. gs.) laulības definējis sekojoši: "Laulība ir vīrieša un sievietes savienība, visas dzīves kopība, kas pakļauta Dieva un cilvēku likumiem." Praktiski nemainītā veidā šis formulējums iekļauts Pareizticīgās Baznīcas kanoniskajos krājumos, Patriarha Fotija "Nomokanonā" (9. gs.), Mateja Valdītāja "Sintagmā" (14. gs.) un Bazileja Maķedoniēša "Prohironā" (9. gs.), kas ir ietverts slāvu "Stūrmaņa grāmatā" (*Kormičaja kniga*). Agrīnās kristietības tēvi un skolotāji arī balstījās romiešu priekšstatos par laulību. Pie-mēram, Atenagors savā Apoloģijā imperatoram Markam Aurēlijam (2. gs.) raksta: "Katrs no mums uzskata par savu sievu to sievieti, ar kuru viņš ir precējies saskaņā ar likumiem." 4. gs. pieminēklis "Apustuļu likumi" norāda, ka kristiešiem "laulība jāslēdz saskaņā ar likumu."

Pagāniskie un Vecās Derības priekšstati par laulību kristietībā ieguva garīgi piepildītu jēgu, attiecinot laulību uz Kristus un Baz-nīcas noslēpumaino savienību. "Sievās, esiet paklausīgas saviem vīriem kā Tam Kungam. Jo vīrs ir sievas galva, tāpat kā Kristus ir draudzes galva, būdams Savas miesas Pestītājs. Bet, kā draudze ir

paklausīga Kristum, tāpat arī sievas saviem vīriem visās lietās. Vīri, mīliet savas sievas, tāpat kā Kristus ir mīlējis Savu draudzi, pats nododamies viņas labā, lai to darītu svētu, šķīstot ar mazgāšanu ūdeni caur vārdu, Sev Savu draudzi sagatavodams cienīgu, bez traipa, bez krunkas vai cita tamlīdzīga trūkuma, lai tā būtu svēta un bez vainas. Tā arī vīriem pienākas savas sievas mīlēt kā savu miesu. Kas mīl savu sievu, tas mīl sevi pašu. Jo neviens nekad vēl nav ienīdis pats savu miesu, bet katrs to kopj un glabā, tāpat kā Kristus draudzi, jo mēs esam Viņa miesas locekļi. "Tādēļ cilvēks atstās tēvu un māti un pieķersies savai sievai, un abi kļūs par vienu miesu." Šis noslēpums ir liels: es to attiecinu uz Kristu un draudzi. Bet arī katram no jums būs savu sievu mīlēt kā sevi pašu, bet sieva lai jūt bijību pret savu vīru" (Ef. 5, 22-33).

Kristiešiem laulība kļuva nevis par vienkāršu juridisku līgumu, dzimtas turpināšanās un laicīgo dabisko vajadzību apmierināšanas līdzekli, bet, jaņa Zeltamutes vārdiem runājot, par "mīlestības sakramentu," par laulāto mūžīgu savienošanos Kristū. Kristieši jau no paša sākuma laulības noslēdza ar Baznīcas svētību un kopīgu piedalīšanos Euharistijā, – tāda bija Laulības Sakramenta senāka forma.

"Tie, kas apņēma sievu un iziet pie vīra, lai veido šo savienību ar bīskapa piekrišanu, lai laulība tiktu slēgta pēc Dieva prāta, nevis vadoties no iekāres," – rakstīja svētmoceklis Ignātijs Teofors. Saskaņā ar Tertulīanu, laulība, "ko sasējusi Baznīca un nostiprinājusi upurēšana [Euharistijā], ir apzīmogota ar svētību, un eņģeļi to ieraksta debesīs." "Vajag pieaicināt priesterus un ar lūgšanām un svētībām nostiprināt laulājamos kopdzīvei, lai viņi, savienoti ar Dieva palīdzību, prieka pilni kopā aizvadītu savu dzīvi," – sacījis svētītājs Jānis Zeltamute. Svētītājs Milānas Ambrosijs norādījis, ka "laulībai jātiek aplūgtai ar priesterisko svētību šķidrāutu."

Romas impērijas kristianizācijas laikā laulībai likumīgumu joprojām piešķīra tās civilregistrācija. Baznīca, iesvētot laulības saītes ar lūgšanu un svētību došanu, vienlaikus atzina par spēkā esošām arī tās laulības, kas tika noslēgtas pēc civilkārtības gadījumos, kad Baznīcas laulības bija neiespējamas. Tāda pati prakse pastāv arī šodien Krievijas Pareizticīgajā Baznīcā. Taču tās laulības, kas no-

slēgtas saskaņā ar laicīgo likumdošanu, bet neatbilst Baznīcas kanoniskajiem noteikumiem (piemēram, ceturtais un skaitā sekojošās laulības, nepieļaujama asinsradniecības pakāpe), Baznīca neatbalsta un nesvēti.

Saskaņā ar Justiniāna 74. novellu (538. gads), likumīgu laulību varēja noslēgt ekdikts (baznīcas notārs) un priesteris. Līdzīgs likums bija iekļauts arī imperatora Leo III un viņa dēla Konstantīna V eko-logā (740. gads), kā arī Bazileja I likumā (879. gads). Kā laulības derīguma galvenais nosacījums palika vīrieša un sievietes savstarpējā piekrišana, kas tika apstiprināta liecinieku priekšā. Baznīca necēla iebildumus pret šādu praksi. Tikai kopš 893. gada saskaņā ar imperatora Leo VI 89. novellu tika noteikts, ka brīvajiem pilsoņiem laulībā jāstājas pēc Baznīcas kārtības, bet 1095. gadā imperators Aleksisjs I Komnēns šo likumu attiecināja arī uz vergiem. Laulības noslēgšanas baznīciskās kārtības obligātums nozīmēja, ka ar valsts varas lēmumu visa laulības attiecību tiesiskā regulācija pilnībā tika nodota Baznīcas jurisdikcijā. Taču šādas vispārējas prakses ieviešana nebūt nenozīmē, ka par obligātu tika noteikts arī Laulības Sakraments, kas Baznīcā pastāvēja jau no tās pirmsākumiem.

Bizantijā noteikto kārtību pārņēma arī Krievija, attiecinot to uz personām, kas pieder pie pareizticīgās konfesijas. Taču līdz ar "Dekrētu par Baznīcas atdalīšanu no valsts" (1918. gadā) laulāšana pēc Baznīcas kārtības zaudēja savu juridisko spēku; ticīgajiem tika atļauts saņemt Baznīcas svētību tikai pēc tam, kad laulība tika reģistrēta valsts iestādē. Taču, tā kā ilgstošā laika periodā pastāvēja valstiska reliģijas vajāšana, svinīgu laulību noturēšana Baznīcā faktiski bija ārkārtīgi apgrūtināta un bīstama.

Krievijas Pareizticīgās Baznīcas Svētā Sinode 1998. gada 28. decembrī ar nozēlu konstatēja, ka "daži garīdznieki valsts iestādē noslēgtas laulības uzskata par nelikumīgam un pieprasa šādas laulības šķīrt, lai gan laulātie kopā nodzīvojuši daudzus gadus, kaut arī attiecīgu iemeslu dēļ dievnāmā nav salaulājušies. /../ Daži garīdznieki nelaiž pie Svētā Vakarēdiena personas, kas dzīvo "nesvētītā" laulībā, pielīdzinot šādas laulības netiklai kopdzīvei." Sinodes pieņemtajā lēmumā norādīts: "Pastāvot uz Baznīcā slēgtas laulības nepiecieša-

mību, atgādināt draudžu ganiem, ka Pareizticīgā Baznīca ar cieņu attiecas arī pret laicīgi reģistrētu laulību.”

Abu laulāto ticības kopība un vienotība Kristus ķermenī – Baznīcā ir patiesas kristīgās un baznīciskās laulības galvenais nosacījums. Tikai ticībā vienota ģimene var kļūt par “mājas Baznīcu” (Rom. 16,5; Filem. 1,2), kurā vīrs un sieva kopīgi ar bērniem garīgi pieaug, pilnveidojoties tikumos un Dievatziņā. Vienprātības trūkums rada nopietnus draudus laulības attiecību veselumam. Tāpēc Baznīca uzskata par savu pienākumu aicināt ticīgos stāties laulībā “tikai turoties pie Tā Kunga” (1. Kor. 7,39), tāpat ar tiem, kam ir līdzīga kristīgā pārliecība.

Augstākminētais Svētās Sinodes lēmums runā arī par Baznīcas cieņu “pret tādu laulību, kurā tikai viena puse pieder pareizticībai. Uz šiem gadījumiem attiecas apustuļa Pāvila teiktais: “Jo neticīgais vīrs ir svētīts caur sievu, un neticīgā sieva ir svētīta caur vīru; jo citādi jūsu bērni būtu nešķīsti, bet tagad tie ir svēti” (1. Kor. 7,14)”. Uz šo Svēto Rakstu tekstu balstījās arī Trullas koncila tēvi, atzīdami par derīgu tādu savienību, kas noslēgta starp personām, “kuras tad, kad noslēdza likumīgu laulību, vēl nebija ticībā, bet vēlāk viens no laulātajiem ir pievērsies pareizticībai (72. likums). Taču tajā pašā likumā un vēl citos kanoniskajos noteikumos (IV Vispasaules Konc. 14, Laod. 10, 31), kā arī seno kristīgo autoru un Baznīctēvu (Tertuliāna, svētītāja Kartāgas Kipriāna, sirdsskaidrā Teodorīta un sirdsskaidrā Augustīna) darbos ir noliegta laulības slēgšana starp pareizticīgajiem un citu reliģisko tradīciju sekotājiem.”

Saskaņā ar seniem kanoniskiem priekšrakstiem, Baznīca arī šodien nenoslēdz un nesvēti laulības starp pareizticīgajiem un nekrīstiešiem, taču vienlaikus Baznīca atzīst šādas savienības par likumīgām, t.i., neuzlūko šo laulību partnerus kā netiklas kopdzīves piekopējus. Vadoties pēc pastorālās pieredzes apsvērumiem, Krievijas Pareizticīgā baznīca kā pagātnē, tā arī šodien uzskata par iespējamu laulību slēgšanu starp pareizticīgajiem krīstiešiem un katoļiem, Seno Austrumu Baznīcu locekļiem un protestantiem, kas apliecina ticību Trīsvienīgajam Dievam, – ar noteikumu, ka laulība tiek slēgta Pareizticīgajā Baznīcā un bērnu

audzināšana notiek pareizticībā. Šādu pieredzi pēdējo gadsimtu laikā praktizē vairākums Pareizticīgo Baznīcu.

Ar Svētās Sinodes 1721. gada 23. jūnija lēmumu atbilstoši augstākminētajiem nosacījumiem tika atļauta laulību slēgšana starp Sibīrijā nonākušajiem zviedru gūstekņiem un pareizticīgām līgavām. Tā paša gada 18. augustā šis Sinodes lēmums ieguva detalizētu biblisku un teoloģisku pamatojumu, kas iznāca īpašā Sinodālajā Vēstījumā. Uz šo vēstījumu pamatojumu, kas iznāca īpašā Sinodālajā vien nepieciešams risināt jautājumus par jauktajām laulībām bijušajās Polijas guberņās, kā arī Somijā (Svētās Sinodes lēmumi 1803. un 1811. gadā). Starp citu, šajos apgabalos tika pielauta daudz brīvāka attieksme pret bērnu konfesionālās piederības izvēli (uz laiku šāda prakse bija ieviesusies arī Baltijas guberņās). Visbeidzot, visu Krievijas Impēriju aptverošs likums par jauktajām laulībām savu galīgo apstiprinājumu ieguva Nolikumā par garīgajām konsistorijām (1883). Iauktās laulības tika slēgtas daudzās dinastijās, un nepareizticīgās puses pārišana Pareizticībā nebija obligāta (izņēmums bija vienīgi Krievijas troņmantnieka laulības). Piemēram, svētā mocekļa lielkņaziene Elizabete stājās laulībā ar lielkņazu Sergiju Aleksandroviču, palikdama evaņģēliski-luteriskās Baznīcas locekle, un tikai vēlāk pēc pašas vēlēšanās viņa pārgāja Pareizticībā.

X.3. Baznīca kategoriski pastāv uz to, ka laulāto starp jābūt uzticībai uz visu mūžu un ka pareizticīgā laulība ir nešķirama, balstoties Kunga Jēzus Kristus vārdos: “ko nu Dievs savienojis, to cilvēkam nebūs šķirt... Kas no savas sievas šķiras, ja ne netiklības dēļ, un prec citu, tas pārkāpj laulību; un, kas atšķirtu prec, tas pārkāpj laulību” (Mt. 19, 6,9). Šķiršanas Baznīca nosoda kā grēku, jo tā sagādā smagas dvēseles sāpes gan laulātajiem (vismaz vienam no viņiem), gan īpaši bērniem. Ārkārtīgi uztraucoša ir šodienas situācija, kad tiek šķirta liela daļa laulību, īpaši jaunākās paaudzes vidū. Notiekošais kļūst par personības un visas tautas patiesu traģēdiju.

Kā vienīgo pieļaujamo šķiršanās iemeslu Tas Kungs ir minējis laulības pārkāpšanu, kas apgāna laulības svētumu un saārda laulāto savstarpējās uzticības saiti. Dažādu konfliktu gadījumos laulāto starpā Baznīca īsteno savu pastorālo uzdevumu, lai ar visiem tās

ricībā esošajiem līdzekļiem (pamācību, lūgšanu, Sakramentiem) palīdzētu nosargāt laulības veselumu un novērstu šķiršanos. Svētīkalpotāju uzdevums ir arī vest sarunas ar tiem, kas gatavojas stāties laulībā, izskaidrojot viņiem izdarītās izvēles svarīgumu un atbildīgumu.

Diemžēl, ir gadījumi, kad laulātie grēka radītas nepilnības dēļ var izrādīties nespējīgi saglabāt zēlastības dāvanu, ko tie bija saņēmuši Laulības Sakramentā, un nosargāt ģimenes vienotību. Tomēr, vēlot grēciniekiem glābsanu, Baznīca dod viņiem iespēju laboties un ir gatava pēc grēknožēlas un atgriešanās atkal viņus pieļaut pie Sakramentiem.

Bizantijas kristīgo imperatoru izdotie likumi, kuri nav saņēmuši Baznīcas nosodījumu, pieļāva dažādus šķiršanās iemeslus. Krievijas Impērijā laulības šķiršana saskaņā ar esošajiem likumiem notika Baznīcas tiesā.

1918. gadā Vietējais Krievijas Pareizticīgās Baznīcas Koncils savā "Nolikumā par Baznīcā noslēgtas laulības šķiršanas iemesliem", neskaitot laulības pārkāpšanu un vienas puses stāšanos jaunā laulībā, par tādiem atzina arī

- a) vīra vai sievas atkrišanu no Pareizticības;
- b) pret dabiskus netikumus;
- c) nespēju stāties laulāto intīmajās attiecībās;
- d) pirms laulībām esošu vai vēlāk radušos tīšu sevī sakropļošanu;
- e) saslimšanu ar lepru vai sifilisu;
- f) ilgstošu bezvēsts prombūtni;
- g) soda piespriešanu, kas saistīta ar visu ipašumtiesību atņemšanu;
- h) mēģinājumu atņemt dzīvību sievai vai bērniem, kā arī kaitēt viņu veselībai;
- i) dzimumattiecību uzturēšanu starp vīratēvu un vedeklu;
- j) savedināšanu;

- k) labuma iegūšanu no otra laulātā netiklības;
- l) smagu nedziedināmu garīgu slimību;
- m) launprātīgu laulātā drauga atstāšanu.

Šodien šo laulības šķiršanas iemeslu uzskaitījumu papildina sekojoši iemesli:

- a) saslimšana ar AIDS;
- b) medicīniski apstiprināts hronisks alkoholisms vai narkomānija;
- c) aborts, ko sieviete izdarījusi, vīram nepiekrītot.

Lai garīgi audzinātu cilvēkus, kas vēlas laulāties, un veicinātu laulību saišu stiprību, priesteru pienākums ir pirms Laulības Sakramenta veikšanas ligavainim un ligavai pamatīgi izskaidrot Baznīcā slēgto laulību nešķiramības ideju, uzsverot, ka šķiršanās ir galējais līdzeklis, kurš tiek piemērots tikai tad, ja kāds no laulātajiem ir veicis darbību vai nonācis stāvoklī, kas saskaņā ar Baznīcas noteikumiem ir pieļaujams laulības šķiršanas iemesls. Baznīca nedod piekrišanu tādai svētītas laulības šķiršanai, kas izdabā cilvēku iegribām vai arī "apstiprina" pilsoniskās šķiršanu. Taču, ja laulības izjukšana jau ir noticis fakts – īpaši, ja bijušie laulātie dzīvo atsevišķi, – ģimenes atjaunošana ir neiespējama, tad pastorālās iecietības dēļ Baznīca pieļauj laulības šķiršanu. Taču stāšanos otrajā laulībā Baznīca neatbalsta. Tomēr pēc likumīgas, Baznīcas sankcionētas laulības šķiršanas, saskaņā ar kanoniskajām tiesībām nevainīgajai pusei ir atļauts stāties otrajās laulībās. Personām, kuru vainas dēļ sabruca un tika šķirta pirmā laulība, ir atļauts laulāties otrreiz tikai ar nosacījumu, ka cilvēks īsteno grēknožēlas sakramentu un izpilda Baznīcas kanoniskajiem likumiem atbilstošu epītīmiju. Tajos ārkārtas gadījumos, kad tiek pieļauta trešā laulība, epītīmijas laiks, saskaņā ar svētā Bazīleja Lielā izstrādātajiem noteikumiem, pagarinās.

Krievijas Pareizticīgās Baznīcas Svētā Sinode 1998. gada 28. decembra nolikumā nosoda to garīdznieku rīcību, kas "aizliedz saviem garīgajiem bērniem stāties otrajā laulībā, pamatojoties uz it kā pastāvošu Baznīcas nosodošo attieksmi pret otrajām laulībām;

aizliedz laulātajiem pāriem šķirties gadījumos, kad noteiktu apstākļu dēļ ģimenes dzīve laulātajiem ir kļuvusi neiespējama." Svētā Sinode nolēma arī "algādināt garīdzniekiem, ka, veidojot savu attieksmi pret otrajām laulībām, Baznīca vadās pēc apustuļa Pāvila teiktā: "Ja esi jau saistījies ar sievu, nemeklē šķiršanos; ja esi palicis bez sievas, nemeklē sievu. Bet, ja tu arī dodies laulībā, tas nav grēks, un, ja jaunava dodas laulībā, tā negrēko. /./ Sieva ir saistīta, kamēr viņas vīrs dzīvo. Bet, ja vīrs ir miris, tad viņa ir brīva un var apprecēties, ar ko vēlas, bet tikai turoties pie Tā Kunga" (1. Kor. 7, 27-28; 39)".

X.4. Ģimenes un Baznīcas ipaša iekšēja tuvība atklājas jau tajā, ka Svētajos Rakstos Kristus par Sevi runā kā par līgavaini (Mt. 9,15; 25, 1-13; Lk. 12, 35-36), bet Baznīca attēlota kā Viņa sieva un līgava (Ef. 5,24; Atkl. 21,9). Aleksandrijas Klēments gan ģimeni, gan Baznīcu dēvē par Tā Kunga mājvietu, bet svēitājs Jānis Zeltamute ģimeni sauc par "mazo baznīcu." "Piebildīšu vēl," – raksta svētais tēvs, "ka laulība ir Baznīcas noslēpumains attēls." Mājas Baznīcu veido viens otru mīlošie vīrietis un sieviete, kas savienoti laulībā un vērsti uz Kristu. Viņu mīlestības un kopības auglis ir bērni, kuru radīšana un audzināšana, atbilstoši Pareizticības mācībai, ir viens no svarīgākajiem laulības uzdevumiem.

"Lūk, bērni ir Tā Kunga dāvana, un bērnu svētība mums ir Viņa atbildība," – iesauca Psaļmists (Ps. 127,3). Apustulis Pāvils ir mācījis par bērnu dzemdēšanas pestījošo raksturu (1. Tim. 2,13). Viņš ir vērsies arī pie tēviem: "Tēvi, nekaitināt savus bērnus, bet audzināt un pamācīt tos būt paklausīgiem Tām Kungam" (Ef. 6,4). "Bērni nav nejausības auglis, mēs esam atbildīgi par viņu pestīšanu. /./ Nerūpēšanās par bērniem ir vislielākais grēks, tas noved pie ārkārtējas nešķīstības. /./ Mums nav nekāda ataisnojuma, ja mūsu bērni ir izvīrtuši," – pamāca svēitājs Jānis Zeltamute. Sirdsskaiderais Efrāims Sīrietis māca: "Svētīts tas, kurš bērnus audzina dievībā." "Istais tēvs ir nevis tas, kurš devis dzīvību, bet tas, kurš krietni audzinājis un iemācījis labo," – raksta svēitājs Aizdonas Tihons. "Galvenokārt vecāki paši ir atbildīgi par savu bērnu audzināšanu, un vainu par sliktu audzināšanu viņi nevar uzvelt nevienam citam, kā vienīgi sev," – sprediķoja svētmocēklis Vladimirs, Kijevas metro-

polīts. "Godini savu tēvu un savu māti, lai tu ilgi dzīvotu tanī zemē, ko Tas Kungs, tavs Dievs, tev dod," – skan piektais baušlis (2. Moz. 20,12). Vecajā Derībā necieņa pret vecākiem tika uzskatīta par lielu noziegumu (2. Moz. 21, 15-17; Sal. pam. 20,20; 30,17). Tāpat Jau-nā Derība māca bērnum ar mīlestību paklausīt saviem vecākiem: "Bērni, klausīt saviem vecākiem visās lietās, jo tas patīk Tam Kun-gam" (Kol. 3,20).

Ģimene kā mājas baznīca ir vienots organisms, kura locekļi dzīvo un veido savstarpējās attiecības uz mīlestības likuma pa-mata. Ģimeniskās saskarsmes pieredze iemāca cilvēkam pārvarēt grēcīgo egoismu, kā arī ieliek pamatus veselīgam pilsoniskumam. Tieši ģimenē, kas ir dievbijības skola, veidojas un nostiprinās pa-reiza attieksme pret tuvāko, un tas nozīmē, – arī pret savu tautu un sabiedrību kopumā. Ģimenē godātā dzīvā saikne starp paau-dzēm izpaužas kā mīlestība pret senciem un tēviju un kā vēsturis-kās līdzdalības sajūta. Tādēļ mūsdienu sabiedrības dzīvesstilam tik raksturīgais tradicionālo attiecību pārrāvums starp vecākiem un bērniem ir visai bīstama parādība. Mātes un tēva misijas so-ciālās nozīmības vājināšanās salīdzinājumā ar vīriešu un sievie-šu panākumiem profesionālajā jomā noved pie tā, ka bērnus sāk uztvert kā lieku nastu; rezultātā tiek veicināta arī atsvešināšanās un antagonisma attīstība starp paaudzēm. Personības izveidē ģi-menei ir neaizstājama loma, to nevar aizvietot neviena no soci-ālajām institūcijām. Ģimenes saišu iziršana nedalāmi saistīta ar traucējumiem bērnu normālas attīstības procesā un atstāj ilglaicīgu, zināmā mērā neizdzēšamu iespaidu uz visu atlikušo dzīvi.

Par mūsdienu sabiedrības neiedomājamo nelaimi ir kļuvusi bērnu sērdienība pie dzīviem vecākiem. Tūkstošiem pamestu bēr-nu, kas piepilda patversmes un reizēm paliek uz ielas, liecina par smagu sabiedrības saslimšanu. Sniedzot šādiem bērniem garīgu un materiālu palīdzību, rūpējoties par viņu iesaisti garīgajā un so-ciālajā dzīvē, Baznīca vienlaikus saskata savu uzdevumu vispārējā ģimenes nostiprināšanā un palīdzībā vecākiem apzināties savu ai-cinājumu, tādējādi pasargājot bērnus no pamestības traģēdijas.

X.5. Pirmskristietības pasaulē dominēja priekšstats par sievieti kā par zemāku būtni salīdzinājumā ar vīrieti. Kristus Baznīca visā pilnībā atklāja sievietes cieņu un aicinājumu, sniedzot tam reliģisku pamatojumu, kura centrā atrodas Visvētās Dievmātes godināšana. Saskaņā ar Parēizitības mācību, žēlastības pilnā Marija, kas ir svētīga starp sievietēm (Lk. 1,28), parādīja pie Sevis to tikumiskās šķīstības, garīgās pilnības un svētuma virsotni, līdz kurai spēja pacelties cilvēka dzimums un kura atrodas augstāk par eņģeļu kārtu. Viņas personā tiek svētīta mātišķība un apliecināts sievišķā pirmsākuma svarīgums. Ar Dievmātes starpniecību tiek īstenots lemiesošā noslēpums; līdz ar to Viņa kļūst līdzdalīga cilvēces pestīšanas un atdzimšanas norisē. Baznīca augsti godā evaņģēliskās sievietes – mirru nesējas, kā arī neskaitāmās kristīgās sievietes, kas iemantojušas augstu godu ar saviem mocekļības, Kristus apliecināšanas un taisnas dzīves varoņdarbiem. No pašiem Baznīcas kopienas pirmsākumiem sievieti aktīvi piedalās tās veidošanā, liturģiskajā dzīvē, misijas darbos, sludināšanā, audzināšanā, labdarībā.

Augstu novērtējot sieviešu sabiedrisko nozīmīgumu un atbalstot viņu politisko, kultūras un sociālo līdztiesību ar vīriešiem, Baznīca vienlaikus nostājas pret tendenci mazināt sievietes kā sievas un mātes nozīmīgumu. Dzimumu cietas fundamentālā vienlīdzība neatceļ dzimumu dabisko atšķirīgumu un nenozīmē to, ka abiem dzimumiem ir identī aicinājumi gan ģimenē, gan sabiedrībā. Baznīca nevar sagrozītā veidā interpretēt apustuļa Pāvila vārdus par vīra īpašo atbildību būt par "sievas galvu," kas mīl sievu tā, kā Kristus mīl Savu Baznīcu, kā arī par sievietes aicinājumu paklausīt savam vīram tā, kā Baznīca ir paklausīga Kristum (Ef. 5, 22-23; Kol. 3,18). Šajos vārdos, protams, nav runāts par vīra despotismu vai sievas pavērdzināšanu, bet par savstarpēju sacenšanos atbildības nešanā, rūpēs un mīlestībā; turklāt jāatceras, ka visi kristieši ir aicināti būt "paklausīgi cits citam Kristus bijībā" (Ef. 5, 21). Tāpēc "ne vīrs ir kas bez sievas, ne sieva bez vīra mūsu Kungā. Jo, it kā sieva ir no vīra, tāpat ir arī vīrs no sievas, bet tas viss ir no Dieva" (1. Kor. 11, 11-12).

Atsevišķu sabiedrības novirzienu pārstāvjiem piemīt tendence pazemināt un reizēm pavisam noliegt laulības un ģimenes institūcijas nozīmi, galveno uzmanību pievēršot sieviešu sabiedriskajai darbībai, ieskaitot arī darbību, kas neatbilst vai ir nepiemērota sievietes dabai (piemēram, darbs, kas saistīts ar smagu fizisku piepūli). Visai bieži jādzird aicinājumus uz sieviešu un vīriešu līdzdalības mākslīgu vienlīdzīgošanu visās cilvēciskās darbības sfērās. Savukārt, Baznīca redz sievietes misiju nevis vienkāršā vīrieša atdarināšanā un arī ne sacensībā ar vīrieti, bet savu Dieva doto dāvanu attīstīšanā, tai skaitā arī specifiski sievietes dabai piemītošā potenciāla īstenošanā. Kristīgā antropoloģija sievietei piešķir daudz augstāku stāvokli nekā mūsdienīgie nereliģiskie priekšstati. Baznīckajam saprātam nepiemīt centieni izcināt vai minimalizēt dzimumu dabisko nodalījumu sociālajā sfērā. Dzimumatšķirības, tāpat kā sociālās un etniskās atšķirības neapgrūtina pieklūšanu pestīšanai, kuru Kristus ir atnesis visiem cilvēkiem: "Tur nav ne jūda, ne grieķa, nav ne kalpa, nedz svabadā, tur nav ne vīra, nedz sievas, jo jūs visi esat viens Kristus Jēzū" (Gal. 3,28). Taču šis soterioloģiskais apgalvojums nenozīmē cilvēces daudzveidības mākslīgu nonivelēšanu un apvienošanu, un to nedrīkst mehāniski pārnest uz jebkurām sabiedrības attiecībām.

X.6. Baznīcas sludinātais šķīstības tikums ir cilvēka personības iekšējās vienotības pamats jeb dvēseles un miesas spēku saskaņas nosacījums. Netiklība neizbēgami sagrauj cilvēka dzīvības harmoniju un veselumu, smagi traumējot viņa garīgo veselību. Izlaidība notrulina garīgo redzi un nocietina sirdi, darot to nespējīgu patiesi mīlēt. Pilnasinīgas ģimenes dzīves laime netiklības pārņemtam cilvēkam kļūst nepieejama. Tādā veidā nešķīstības grēks nes liels arī negatīvas sociālas sekas. Sabiedrības garīgās krīzes apstākļos plašsaziņas līdzekļi un masu kultūra bieži kļūst par tikumiskā pagrimuma ieročiem, cildinot un apjūsmojot dzimumizlaidību, visus iespējamos seksuālos pavedināšanas veidus un citas grēka radītās kaisības. Pornogrāfija, kas ir dzimumtieksmes ekspluatācija komerciālos, politiskos vai ideoloģiskos nolūkos, veicina cilvēka garīgās un tikumiskās būtības nomākšanu, tādējādi novedot cilvēku dzīvnieka stāvoklī, kur rīcību nosaka vienīgi instinkts.

Izvirtības propaganda īpašu jaunumu nodara bērnu un jauniešu nenobriedušajām dvēselēm. Literatūrā, kinofilmās un visāda veida video produkcijā un internetā, plašsaziņas līdzekļos un pat daudzās pusaudžiem paredzētās izglītojošās programmās bieži tiek pausti cilvēka cieņu pazeminoši priekšstati par dzimumattiecībām, jo nekur netiek ierādīta vieta šķīstībai, uzticībai laulāto starpā un pašai ziedīgai mīlestībai. Vīrieša un sievietes intīmās attiecības ne tikai tiek atkailinātas un parādītas atklāti, pārkāpjot dabiskās kauda jūtas, bet arī tiek prezentētas tīri kā miesīgas baudas akts, kas nav saistīts ar dziļu iekšēju kopību un ar morālu atbildību. Baznīca aicina ticīgos sadarboties ar visiem tikumiski veselīgi domājošajiem sabiedrības spēkiem cīnīties pret šo dēmonisko maldu izplatīšanu, kas, veicinot ģimenes sairšanu, grauj pašus sabiedrības pamatus.

“Ikviens, kas uzskata sievu, to iekārdoms, tas ar viņu laulību jau ir pārkāpis savā sirdī”, – saka Kungs Jēzus Kalna svētrunā (Mt. 5,28). “Kārība, kad tā ieņēmusies, dzemdē grēku, bet grēks padarīs dzemdē nāvi”, – brīdina apustulis Jēkabs (Jēk. 1,15). “Netiklie ././ ne- iemantos Dieva valstību”, – apgalvo apustulis Pāvils (1. Kor. 6, 9-10). Šie vārdi pilnā mērā attiecas gan uz patērētājiem, gan arī vēl lielākā mērā uz pornogrāfiskās produkcijas izgatavotājiem. Attiecībā uz pēdējiem ir attiecināmi arī Kristus vārdi: “Kas apgręcina vienu no šiem vismazākiem, kas tic uz Mani, tam būtu labāk, ka tam piesietu dzirnu akmeni pie kakla un to noslicinātu jūras dziļumā. ././ Bet vai tam cilvēkam, caur ko nāk apgręcība!” (Mt. 18, 6-7). “Netiklība ir inde, kas nonāvē dvēseli. ././ Kas piekopj netiklību, tas atsakās no Kristus”, – mācīja svētitājs Aizdonas Tihons. Svētais Rostovas Dimitrijs rakstīja: “Katrs kristieša ķermenis nav viņa, bet Kristus, kā tas ir teikts Svētajos Rakstos: “Bet jūs esat Kristus miesa un katrs par sevi loceklis” (1. Kor. 12,27). Un nav labi tev apgānīt Kristus ķermeni ar saldkaisles pilnīem miesas darbiem, izņemot likumīgu laulību. Jo, nem vērā, tu esi Dieva nams, kā saka apustulis: “Jo Dieva nams ir svēts, tas jūs esat; ja kas Dieva namu samaitā, to Dievs samaitās” (1. Kor. 3,17)”. Senā Baznīca savu dievticīgo svēto tēvu un mācītāju (kā, piemēram, Aleksandrijas Klēmenta, svētitāja Nīsas Gregorija un lāņa Zeltamutes) rakstos nemainīgi ir nosodījusi necienīgus

teatrālos uzvedumus un attēlus. Draudot ar izslēgšanu no Baznīcas, Trullas koncila 100. kārtula aizliedz izgatavot “attēlus, ././ kas samaitā prātu un iekvēlina nešķīstīgu baudkāri”.

Cilvēka ķermenis ir brīnumains Dieva veidojums, un tas ir radīts, lai kļūtu par Svētā Gara mājokli (1. Kor. 6, 19-20). Nosodot pornogrāfiju un netiklību, Baznīca nebūt neaicina just riebumu pret ķermeni vai dzimumsakariem kā tādiem, jo jāņem vērā, ka vīrieša un sievietes attiecības ir Dieva svētītas laulībā, kur tās kļūst par cilvēku dzimuma turpināšanas avotu un ietver sevi šķīstīgu mīlestību, pilnīgu kopību, laulāto “dvēseles un miesas vienprātību”, par kuru Baznīca aizliedz laulību noslēgšanas ceremonijā. Nosodījumu pelna šo Dieva svētīto šķīsto un godājamo attiecību, kā arī paša cilvēka ķermeņa pārvēršana par zemiskas ekspluatācijas un tirgošanās priekšmetu, kas paredzēts egoistiskas, bezpersoniskas, mīlestību izslēdzošas un izvirtušas baudas gūšanai. Šī pašā iemesla dēļ Baznīca stingri nosoda prostitūciju un tā saucamās *brīvās mīlestības* sludināšanu, kas pilnībā atdala ķermenisku tuvību no personiskas un garīgas kopības, no upurēšanās un pilnīgas atbildības vienam par otru, kas viss ir iespējams tikai uzticīgā laulībā mūža garumā.

Saprotot, ka skolai, līdz ar ģimeni, ir jāsniedz bērniem un pusaudžiem zināšanas par dzimumu savstarpējām attiecībām un par cilvēka miesīgo dabu, Baznīca nevar atbalstīt tās “dzimumizglītības” programmas, kuras par normu atzīst pirmslaulības attiecības, nemaz nerunājot par dažāda veida izvirtībām. Pilnīgi nepieņemama ir šādu programmu uzspiešana skolēniem. Skolas mērķis ir nostāties pret netikumumu, kas sagrauj personas viengabalainību, tās mērķis ir audzināt šķīstību, gatavot jaunatni stipras ģimenes izveidei, kas balstīta uzticībā un šķīstībā.

sekmīgu gan atpūtu, gan ārstēšanu dzīvības glābšanai” (Sīr. 38, 1-2; 4; 6-10; 12-14). Senās medicīnas izcilākie pārstāvji, kas pieskaitīti svēto pulkam, istenoja īpašu svētuma veidu – darbošanos nesavtīgi, bez atlīdzības un spēju darīt brīnumus. Ļoti daudzi no viņiem tika pagodināti arī tāpēc, ka savu dzīvi beidza kā mocekļi, taču viņi visi ir nozīmīgi ar to, ka savu ārsta aicinājumu bija pieņēmuši kā kristīgās žēlsirdības pienākumu.

Pareizticīgā Baznīca ar ārkārtīgi dziļu cieņu attiecas pret ārstniecību, kuras pamatā atrodas mīlestības kalpošana, kas vērsta uz cilvēka ciešanu novēršanu un atvieglošanu. Slimības skartās cilvēciskās būnes dziedināšana ir tiešā sakarā ar Dieva nodomu pie cilvēka: “Bet pats miera Dievs lai jūs svētī caurcaurim, un jūsu gars, dvēsele un miesa visā pilnībā lai paliek bezvainīgi līdz mūsu Kunga Jēzus Kristus atnākšanai” (1. Tes. 5,23). Ķermenis, kas ir atbrīvots no grēka kaislību verdzības un to sekām – slimībām, ir radīts, lai kalpotu dvēselei, bet dvēseliskie spēki un spējas, pārveidojoties Svētā Gara žēlastības ietekmē, tiecas uz cilvēka augstāko mērķi un aicinājumu – dievišķošanu. Katra patiesa ārstnieciskā darība ir aicināta uz līdzdalību tajā dziedināšanas brīnumā, ko veic Kristus Baznīca. Taču vienlaikus ir svarīgi prast atšķirt Svētā Gara žēlastības dziedinošo spēku, ko caur Baznīcas sakramentiem un lūgšanām iemanto ticšie uz Vienīgo Kungu Jēzu Kristu, no buršanās, apvārdošanas, ekstrasesnu manipulācijām un citām magiskām darbībām un māņticības.

Daudzas slimības ir neizdziedināmas, tās kļūst par ciešanu un nāves temeslu. Sastopoties ar tādām slimībām, pareizticīgajam kristietim jāpaļaujas uz žēlastības pilno Dieva gribu, atceroties, ka esamības jēga tiecas daudz tālāk par šo laicīgo dzīvi uz zemes, kura mums dota, lai sagatavotos mūžībai. Ciešanas ir ne tikai personisko grēku sekas, bet arī cilvēka dabas vispārējās samaitātības un ierobežotības rezultāts, un tāpēc tās jāpanes ar pacietību un cerību. Tas Kungs labprātīgi uzņemas ciešanas cilvēciskā dzimuma glābšanas dēļ: “Ar viņa brūcēm mēs esam dziedināti” (Ies. 53,5). Tas nozīmē, ka Dieva nodoms bija padarīt ciešanas par glābšanas un šķīstīšanās līdzekli, kas var kļūt iedarbīgs pie katra, kas ciešanas

XI. PERSONĪBAS UN TAUTAS VESELĪBA

XI.1. Cilvēka dvēseles un miesas veselība no laika gala ir bijusi Baznīcas rūpju lokā. Taču no Pareizticības viedokļa fiziskās veselības uzturēšana atrauti no garīgās veselības nav atzīstama par neapstrīdamu vērtību. Kungs Jēzus Kristus, sludinādams vēsti vārdos un darbos, dziedināja cilvēkus, rūpējoties ne tikai par viņu ķermeni, bet galvenokārt par dvēseli, lai rezultātā būtu dziedināta personība tās veselumā. Paša Pestītāja vārdiem sakot, “es visu cilvēku esmu darījis veselu” (Jn. 7,23). Dziedināšanas gadījumus pavadija Evaņģēlija pasludinājums kā zīme Tā Kunga varai piedot grēkus. Dziedināšana bija arī apustuliskā pasludinājuma neatņemama sastāvdaļa. Kristus Baznīca, kuru tās Dievišķais Dibinātājs ir apveltījis ar Svētā Gara dāvanu pilnību, jau no paša sākuma ir bijusi dziedināšanas kopiena, un arī šodien Baznīca grēksūdzes sakramentā atgādina saviem bērniem, ka viņi ir atnākuši uz dziednicu, lai izietu no tās veseli.

Bībeles attieksme pret medicīnu vispilnīgāk ir izteikta Siraha gudrības grāmātā: “Godā ārstu – viņš ir vajadzīgs, Tas Kungs ir radījis arī viņu: no Visaugstākā taču ir dziedināšana. Ārstniecības līdzekļus no zemes ir radījis Tas Kungs. Par tiem neviens saprātīgs cilvēks nav dusmojies. /.../ Cilvēkiem māku ir dāvājis Tas Kungs, lai būtu viņos godāts savu brīnumaino darbu dēļ, ar kuriem var dziedināt un sāpes remdēt, no kuriem aptiekārs gatavo maisījumu. Nebeidzami ir Tā Kunga darbi. Viņā pār zemi ir miers. Slimojot, bērns, neraugies ar aizdomām! Bet lūdz To Kungu – un Viņš dziedinās tevi. No pārkāpuma atstājies, savā rīcībā labojies un savu sirdi dari skaidru no visiem grēkiem! Un ļauj rīkoties ārstam! Arī viņu ir radījis Tas Kungs. Arī viņš ir vajadzīgs. /.../ Ir brīži, kad sekmīgs iznākums ir atkarīgs no ārstu rokām, jo arī viņi lūdz, lai Tas Kungs dara

XI.3. Personības un tautas veselība Baznīcai nav tikai ārēja sociāla problēma, – tā ir nedalāmi saistīta ar Baznīcas sūtību pasaulē, kas ir grēka un slimību ievainota. Baznīca sadarībā ar valstiskajām struktūrām un ieinteresētajām sabiedrības grupām ir aicināta veidot tādu nacionālās veselības aizsardzības koncepciju, saskaņā ar kuru katrs cilvēks var īstenot savas tiesības uz garīgo, fizisko un psiholoģisko veselību, kā arī sociālās labklājības un maksimāla dzīves garuma nodrošinājumu.

Ārsta pacienta attiecībām jābalstās uz personības veseluma, brīvības izvēles un cieņas atzīšanu. Nav pieļaujama manipulēšana ar cilvēku pat vislabāko nodomu vārdā. Nevar nepriecāties par dialogu, kas mūsdienu medicīnā ir izveidojies starp ārstu un slimnieku. Šāda pieeja, neapšaubāmi, balstās kristīgajā tradīcijā, kaut arī patstāv vīlinājums to novienkāršot līdz parastam savstarpējas vienotības līmenim. Taču arī tradicionālais "paternālistiskais" mediķa un pacienta attiecību modelis, kurš pēdējā laikā izpelnījies taisnīgu kritiku, jo attaisno ārsta patvaļu, atsevišķos gadījumos var iemiesot patiesu, Baznīcniešu mācībai atbilstošu pieeju slimniekam, taču šo izdošanos nosaka ārsta ētiskā stāja.

Tādēļ Baznīca nedod priekšroku nevienam no medicīniskās palīdzības sniegšanas modeļiem, bet uzskata, ka galvenais nosacījums palīdzības organizēšanā ir tās maksimālais iedarbīgums un pieejamība visiem sabiedrības locekļiem, neatkarīgi no viņu materiālajiem tenākumiem un sociālā stāvokļa. Tas attiecināms arī uz ierobežotu medicīnisko resursu sadali. Lai šāda sadale būtu patiesi taisnīga, "dzīvības vajadzību" kritērijiem jādominē pār "tirgus attiecību" kritēriju. Ārsts savu atbildību par medicīniskās palīdzības sniegšanu nedrīkst padarīt atkarīgu no materiālā atalgojuma lieluma, pārvēršot profesiju par iedzīvošanās līdzekli. Tajā pašā laikā, cienīga atalgojuma nodrošināšana medicīnas darbiniekiem ir ārkārtīgi svarīgs sabiedrības un valsts uzdevums.

Atzīstot, ka mūsdienu medicīnā dominējošā tendence padarīt medicīnu par profilaktisku un prognostisku nesīs iespējami pozitīvus rezultātus, kā arī apsvēicot veseluma koncepciju parādīšanos slimības un veselības izpratnē, Baznīca tomēr brīdina no jebkuriem

pārdzīvojamībā un uzticībā Dieva labvēlīgajai gribai. Pēc svētā Jāņa Zelta mutes vārdiem, "tas, kurš iemācījies Dievam pateikties par savām slimībām, nav tālu no svētuma." Teiktais nenozīmē, ka ārstam vai slimniekam nav jāpieliek pūles, lai kaiti uzveiktu. Taču, kad cilvēkie līdzekļi ir izsmelti, kristietim jāatceras, ka Dieva spēks parādās cilvēka nespēkā un ka pašas ciešanu dziļēs cilvēkam ir dota iespēja sastapties ar Kristu, kurš "nesa mūsu sārgas un ciešas, un mūsu sāpes Viņš bija uzkrāvis sev" (Jes. 53, 4).

XI.2. Baznīca aicina gan garīdzniekus, gan draudžu locekļus dot kristīgu liecību veselības aizsardzības darbiniekiem. Ir svarīgi iepazīstināt medicīnas mācību iestāžu pasniedzējus un studentus ar kristīgās mācības pamatiem un pareizticīgi orientētu biomedicīnisko ētiku. Dvēselkopšana, kas vērsta uz Dieva Vārda pasludinājumu, kā arī Svētā Gara žēlastības atklāšanu un sniegšanu slimniekiem un viņu aprūpētājiem, ir Baznīcas darbības būtisks virziens veselības aizsardzības jomā. Te noteicošā vieta ir atvēlēta glābjošo Sakramentu pasniegšanai, lūgšanu atmosfēras radīšanai ārstniecības iestādēs un visāda veida labdarības īstenošanai. Baznīcas misija medicīnas laukā ir jāīsteno ne tikai svētkalpotājiem, bet arī pareizticīgajiem medicīnas darbiniekiem, kas ir aicināti sniegt reliģisku mierinājumu slimniekiem, kuri tieši vai netieši izsaka šādu lūgumu. Ticīgam mediķim ir jāsaprot, ka cilvēks, kuram nepieciešama palīdzība, sagaida ne tikai atbilstošu ārstēšanu, bet arī garīgu atbalstu, īpaši no ārsta, kura pasaules uzskats atklāj ciešanu un nāves noslēpumu. Pacienta labā būt par žēlsirdīgu samarieti no Evaņģēlija līdzības, – tas ir katra pareizticīga medicīnas darbinieka pienākums.

Baznīca dod svētību pareizticīgajam žēlsirdīgajam brālībām un žēlsirdības mūsu apvienībām īstenot kalpošanu klīnikās un citās veselības aizsardzības iestādēs, kā arī veicina slimnīcas kapelu un Baznīcas un klosteru slimnīcu izveidi. Iai medicīniskā palīdzība visos ārstēšanas un rehabilitācijas posmos noritētu kopā ar pastorālo aprūpi. Baznīca aicina lajus savu spēku robežas sniegt slimajiem palīdzību, lai cilvēku sāpes un ciešanas tiktu aplātas ar žēlsirdīgu mīlestību un rūpēm.

medicīnisko teoriju absolutizācijas mēģinājumiem un atgādina par garīgo prioritāšu respektēšanu cilvēka dzīvē. Balstoties savā daudzguadsimtu garajā pieredzē, Baznīca brīdina arī no tā, ka "alternatīvās medicīnas" aizsegā medicīnas laukā var tikt ieviesta okultisma un maģijas prakse, kas pakļauj cilvēka gribu un apziņu dēmonisko spēku iedarbībai. Katram cilvēkam ir tiesības un reāla iespēja nepieņemt metodes, kam tiek pakļauts viņa organisms, ja tās ir pretrunā viņa reliģiskajai pārliecībai.

Baznīca atgādina, ka ķermeņa veselība nav pašpietiekama, jo tā ir tikai cilvēka veseluma viena daļa. Taču vienlaikus nedrīkst aizmirst, ka personības veselības uzturēšanai ir nepieciešama veselības profilakse un tās ietvaros – nodarbošanās ar fizisko kultūru un sportu. Sporta dabiskais elements ir sacensību gars. Taču nav pieļaujama sporta komercializēšanās, lepņības kulta, veselību graužošanas manipulācijas ar dopingu un sacensības, kurās sportistiem tīši tiek nodarīti smagi miesas bojājumi.

XI.4. Pareizticīgā Baznīca ar satraukumu konstatē, ka sabiedrība, kas tradicionāli gadsimtiem ilgi atradusies Baznīcas aprūpē, šobrīd piedzīvo dziļu demogrāfisko krīzi. Strauji samazinājies dzimstība un vidējais mūža ilgums, iedzīvotāju skaits nemitīgi samazinās. Draudus sagādā epidēmijas, sirds-asinšvadu, psihisko, venērisko un citu saslimšanu pieaugums, narkomānija un alkoholisms. Pieaug bērnu saslimstība, t.sk., garīgā atpalicība. Demogrāfiskās problēmas izraisa sabiedrības struktūras deformāciju un tautu radošā potenciāla krišanos, kā arī ir viens no ģimenes novājināšanās cēloņiem. Par galvenajiem tautu depopulācijas un kritiskā veselības stāvokļa cēloņiem 20. gs. uzskatāmi kari, revolūcija, bads, masveida represijas. Tas viss ir padzīlīnājis gadsimta beigu sociālo krīzi.

Demogrāfiskās problēmas atrodas pastāvīgā Baznīcas uzmanības lokā. Tās uzdevums ir sekot likumdošanas un administratīvajiem procesiem, lai nepieļautu tādu lēmumu pieņemšanu, kas vēl vairāk padzīlina situācijas nopietnību. Nepieciešams uzturēt pastāvīgu Baznīcas dialogu ar valsts varām, kā arī ar plašsaziņas līdzekļiem, lai darītu zināmu Baznīcas pozīciju demogrāfiskās pozīcijas un veselības aizsardzības jautājumos. Cīņa pret depopulāciju

ietver aktīvu Baznīcas atbalstu zinātniski-medicīniskām un sociālām programmām, kas rūpējas par mātes un bērna, augļa un jaundzimušā aizsardzību. Valsts tiek aicināta ar visiem tai pieejamajiem līdzekļiem atbalstīt bērnu dzimšanu un pienācīgu audzināšanu.

XI.5. Psihiskās saslimšanas Baznīca uzskata par vienu no cilvēka dabas vispārējās grēcīgās samaitātības izpausmēm. Iezīmējot cilvēka personības uzbūvē trīs strukturālos līmeņus: garīgo, dvēselisko un ķermenisko, svētie tēvi izšķīra slimības, kas ceļas "no dabas", kaites, ko radījusi dēmoniskā iedarbība un cilvēka dvēseli paverdzinošās kaislības. Pastāvot šādam iedalījumam, nekādi nav attaisnojama ne visu psihisko saslimšanu attiecināšana uz apsēstību, kas rezultātā noved pie nepamatotas slimnieka pakļaušanas eksorcisma (jauno garu izdzīšanas) rituālam, ne arī mēģinājumi visus garīga rakstura traucējumus novērst tikai ar klīniskām metodēm. Psihiatrijas jomā visauglīgākā ir pastorālās un ārstnieciskās palīdzības vienotība darbā ar psihiski slimiem cilvēkiem, turklāt, pienācīgi nodalot ārsta un priesteru kompetences sfēras.

Psihiskā saslimšana nemazina cilvēka cieņu un vērtību. Baznīca liecina, ka arī garīgi slims cilvēks ir Dieva tēla nesējs, tādējādi mūsu brālis, kuram nepieciešama mūsu līdzietība un palīdzība. Ētiski nepieļaujamas ir tādas psihoterapeitiskās pieejas, kas balstās uz slimnieka personības apspiešanu un viņa cieņas pazemošanu. Pareizticība kategoriski noraida psihes ietekmēšanas okultās metodikas, kas reizēm maskējas zem zinātniskās psihoterapijas. Ipašos gadījumos psihiski slimo cilvēku ārstēšana prasa arī izolāciju un citu piespiešanas formu pielietojumu. Tomēr, izvēloties medicīniskās iejaukšanās formu, jāvadās pēc principa vismazākajā mērā ierobežot pacienta brīvību.

XI.6. Bībelē teikts, ka "vīns iepriecina cilvēka sirdi" (Ps. 104,15) un "vīns, savā laikā un ar mēru dzerts, lielksmo dvēseli" (Sir. 31,28). Taču Svētajos Rakstos un svēto tēvu darbos rodām arī stingrs nosodījums dzeršanas netikumam, kas, nemanāmi iesācies, velk sev līdzī lietu daudzumu postošu grēku. Ļoti bieži dzeršana kļūst par ģimenes sairšanas cēloni, sagādājot milzīgas ciešanas gan pašam grēka kaislības upurim, gan tuviniekiem, īpaši bērniem.

“Dzēršana, – tas ir naidis ar Dievu. /./ Dzēršana, – tas ir labprātīgi piesaukts velns. /./ Dzēršana aizdzen projām Svēto Garu, – raksta svētais Bazilejs Lielais. “Dzēršana ir visu ļaunumu sakne. /./ Dzērājs ir dzīvs mironis. /./ Dzēršana jau pati par sevi kalpo jebkura nosodījuma vietā, piepildot dvēseli ar nemieru, aptumšojot prātu, darot dzērāju par vergu, pakļaujot viņu neskaitāmām slimībām, iekšējām un ārējām. /./ Dzēršana, – tas ir daudzveidīgs un daudzgalvains zvērs. Te viņam izaug netiklības galva, tur – dusmas; te – prāta un sirds trulums, tur – apkaunojoša mīlestība. Nevienš nav tik iztapīgs velna ļaunajai gribai kā dzērājs, – māca svētais Jānis Zeltamate. “Piedzēries cilvēks ir spējīgs uz visādām laundarībām, viņš krīt visdažādākajos kārdinājumos. /./ Dzēršana savu piekritēju padara nespējīgu veikt jebkādu darbu, – apliecina svētais Aizdonas Tihons.

Vēl postošāka ir plaši izplatītā narkomānija – kaislība, kas savus vergus dara ārkārtīgi neaizsargātus pret tumsas spēku iedarbību. Ar katru gadu arvien vairāk cilvēku nonāk šīs briesmīgās kaites varā, kas atņēmusi jo daudzās dzīvības. Visvairāk narkomānijai ir pakļauta jaunatne, un tas ir īpašs drauds sabiedrībai. Narkobiznesa savtīgās intereses īpaši jauniešu aprindās ietekmē īpašas “narkotiskas” pseidokultūras veidošanos. Nenobriedušiem cilvēkiem tiek uzspiesti uzvedības stereotipi, kas narkotiku lietošanu uzskata par “normālu” un pat obligātu saskarsmes atribūtu.

Galvenais cēlonis mūsu laikabiedru bēgšanai uz alkohola un narkotiku radīto ilūziju valstību ir garīgais tukšums, dzīves jēgas zudums un tikumisko orientieru trūkums. Narkomānija un alkoholisms kļūst ne tikai par atsevišķas personas, bet par visas sabiedrības garīgas saslimšanas izpausmi. Tā ir maksa par patērētājkultūru, par materiālās labklājības kultūru, par garīguma un patiesu ideālu atmešanu. Attiecoties pret dzēršanas un narkotiku upuriem ar pastorālu līdzietību, Baznīca sniedz viņiem garīgu atbalstu atkarības pārvarēšanā. Nenoliedzot medicīniskās palīdzības nepieciešamību narkomānijas smagākajās stadijās, Baznīca īpašu uzmanību velta profilaksei un rehabilitācijai, kas ir visefektīvākās tad, kad cietēji apzināti iesaistās euharistiskajā kopienas dzīvē.

XII. BIOĒTIKAS PROBLĒMA

XII.1. Biomedicīnisko tehnoloģiju straujā attīstība un aktīvā ielašanās mūsdienu cilvēka dzīvē, sākot no dzimšanas līdz pat nāvei, un vienlaikus tradicionālās medicīnas ētikas nespēja sniegt atbildes uz šī progressa izraisītajām tikumiskajām problēmām ir radījusi pamatotu sabiedrības satraukumu. Cilvēku mēģinājumi nolikt sevi Dieva vietā, patvaļīgi pārveidojot un “uzlabojot” Viņa radīto, var cilvēcei atnest nebijušas rūpes un ciešanas. Biomedicīnisko tehnoloģiju attīstība ievērojami apsteidz šīs tehnoloģijas nekontrolētās pielietošanas iespējamo garīgi ētisko un sociālo seku analīzi, tādēļ ātri sagādājot dziļas bažas un rūpes arī Baznīcai kā atbildības nesējai par tautas garīgo un morālo stāvokli. Formulējot savu attieksmi pret mūsdienu pasaulē tik plaši apspriestajām bioētikas problēmām, un pirmām kārtām pret tām, kas saistītas ar tiešu iedarbību uz cilvēku, Baznīca vadās no Dieva Atklāsmē rodāmā priekšstata par dzīvību kā nenovērtējamu Dieva dāvanu, par cilvēka personībai piemītošo brīvību un Dievlīdzībā pamatoto cilvēka cieņu, par personības “mērķi, goda balvu – Dieva debesu aicinājumu Kristū Jēzū” (Fil. 3,14), par tādas pilnības sasniegšanu, kāda ir Debesu Tēvam (Mt. 5,48) un par dievišķošanu, t.i., par līdzdaļu Dieva dabā (2. Pēt. 1,4).

XII.2. Kopš pašiem pirmsākumiem Baznīca uzskata, ka tīša grūtniecības pārtraukšana (aborts) ir smags grēks. Kanoniskie likumi abortu pielīdzina slepkavībai. Šāds uzskats pamatojas pārliecībā, ka cilvēciskās būtnes aizmetnis mātes miesās ir Dieva dāvana, tādēļ jau no apaugļošanās brīža jebkurš mēģinājums apdraudēt topošās cilvēka personības dzīvību ir noziedzīgs.

Psalms raksturo augļa attīstību mātes klēpī kā Dieva radošo aktu: “Tu radīji manas īkstis, Tu mani veidoji un piešķīri man

ķermeņi manas mātes miesās. Es Tev pateicos, ka es esmu tik brīnišķīgi radīts, brīnišķīgi ir Tavi darbi, mana dvēsele to labi zina. Manas būtnes veidojums Tev nebija apslēpts, kad es slepenībā tapu radīts, zemes dziļumos veidots. Tavas acis mani redzēja kā bezmiesas iedīgli, un Tavā grāmatā bija rakstītas visas manas dienas, jau noteiktas, kad to vēl nebija it nevienas" (Ps. 139, 13-16). To pašu apliecina arī Ijabs, vērsdamies pie Dieva ar vārdiem: "Tavas rokas ir mani veidojušas un ar apdomu radījušas, kāds es viscaur esmu. ././ Piemini, lūdžams, ka Tu mani kā mālus esi veidojis. ././ Ar ādu un miesu Tu mani esi apģērbis, un ar kauliem un dzīslām Tu mani viscaur esi izstiegrojis. Dzīvību un žēlastību Tu man esi devis, un Tava aizgādība ir pasargājusi manu garu un dzīvības dvasi. ././ Tu mani esi izvedis no manas mātes klēpja" (Ij. 10, 8-12; 18). "Pirms Es tevi radīju mātes miesās, Es tevi jau pazinu, un, pirms tu piedzimi no mātes miesām, Es tevi svētīju" (Jer. 1,5). – Dievs sacīja pravietim Jeremijam. Bauslis "Nenokauj bērnu savā klēpī" atrodas starp galvenajiem bausļiem "Divpadsmit apustuļu mācībā" jeb Didahē – vienā no vissenākajiem kristietības dokumentiem. "Sieviete, kura nodzen augli, ir slepkava, un viņa atbildēs Dieva priekšā. Jo dīgļis mātes vēderā ir dzīva būtne, par kuru rūpējas pats Kungs." – raksta 2. gs. apoloģēts Atenagors. "Tas, kurš reiz kļuvis par cilvēku, jau ir cilvēks," – apgalvo Tertulians 2. un 3. gs. mījā. "Tā, kura ar nolūku nogalē klēpī ieņemto augli, ir sodāma par dzīvības nokaušanu. ././ Tie, kas dod zāles klēpī ieņemtā augļa izmešanai, ir tādi paši slepkavas kā tie, kas lieto bērnu nogalināšanas zāles." – teikts svētītāja Bazīleja Lielā 2. un 8. likumā, kas ietverti Pareizticīgās Baznīcas Likumu grāmatā, kuru apstiprinājis VI Vispasaules Koncils savā 91. lēmumā. Svētais Bazīlejs precizē arī to, ka vainas smagums nav atkarīgs no grūtniecības ilguma: "Mēs neizšķiram attīstījušos augli un vēl neattīstījušos." Svētītais Jānis Zeltamute uzskata, ka cilvēki, kas izdara abortu, ir "sliktāki nekā slepkavas".

Intensīvo abortu praksi un attaisnošanu mūsdienu sabiedrībā Baznīca uzskata par apdraudējumu cilvēces nākotnei un par sabiedrības morālās degradācijas acīmredzamu pazīmi. Uzticība Bībeles un Baznīctēvu mācībai par cilvēka dzīvības svētumu un neizsakāmi

augsto vērtību nav savienojama ar sievietes "izvēles brīvību" attiecībā uz augļa turpmāko likteni. Jāņem vērā arī tas, ka aborts nopietni apdraud mātes fizisko un dvēseles veselību. Baznīca uzskata par savu pienākumu aizstāvēt visievainojamākās un visatkarīgākās cilvēciskās būtnes – vēl nedzimušos bērnus. Pareizticīgā Baznīca nekādos apstākļos nevar svētīt aborta izdarīšanu. Sievietes, kuras veikušas abortu, Baznīca neatstumj, bet aicina uz grēknožēlu un postošo aborta grēka seku pārvarēšanu ar lūgšanu palīdzību, epītimijas nešanu, ko vainago piedalīšanās glābjošajos Sakramentos. Gadījumos, kad grūtniecība tieši apdraud mātes dzīvību, īpaši, ja viņai jau ir bērni, pastorālajā praksē tiek parādīta iecietība. Sieviete, kura šādā situācijā pārtraukusi grūtniecību, netiek atšķirta no euharistiskās kopības ar Baznīcu, taču viņa var pievienoties šai kopībai ar nosacījumu, ka izpildīs personīgo grēknožēlas lūgšanu nolikumu, kura kārtību un apjomu nosaka priesteris, kurš pieņem viņas grēksūdzi. Lai cīnītos pret abortiem, kurus sievietes bieži izdara galēja trūkuma un izmisuma māktas, Baznīcas un sabiedrības uzdevums ir izstrādāt praktiskas programmas mātes un bērna aizsardzībai, kā arī radīt efektīvas iespējas to bērnu adopcijai, kurus māte kādu iemeslu dēļ nespēj patstāvīgi audzināt.

Par nedzimuša bērna nogalināšanas grēku ir atbildīga ne tikai māte, bet arī tēvs, ja viņš ir piekritis abortam. Ja sieva ir izdarījusi abortu bez vīra zināšanas, tas var kļūt par ļaunības šķiršanas iemeslu (skat. X.3). Grēks gulstas arī uz abortu veikušā ārsta dvēseles. Baznīca aicina valsti atzīt medicīnas darbinieku tiesības atteikties no aborta izdarīšanas, vadoties pēc sirdsapziņas apsvērumiem. Nevar uzskatīt par normālu situāciju, kurā ārsta juridiskā atbildība par mātes nāvi ir nesalīdzināmi augstāka nekā atbildība par augļa likvidēšanu, jo tas provocē ārstus, un caur viņiem arī pacientus, viegli izšķirties par labu abortam. Ārstam ir jābūt maksimāli atbildīgam par tādas diagnozes uzstādīšanu, kas liek sievietei nekavējoties veikt abortu; šādos gadījumos ticīga medicīna uzdevums ir rūpīgi samērot medicīniskos datus un kristīgās sirdsapziņas liecības.

XII.3. Reliģiski tikumisks izvērtējums nepieciešams arī kontracepcijas problēmai. Vairākiem pretapaugļošanās līdzekļiem

tehnoloģiskā iejaukšanās cilvēka dzīvības iedīgli apdraud personības garīgo veselumu un fizisko veselību. Tiek apdraudētas arī cilvēku attiecības, kas no seniem laikiem ir bijis sabiedrības pamatu pamats. Attīstoties minētajām tehnoloģijām, nacionālajā un starptautiskajā līmenī tiek izplatīta arī tā sauktā reproduktīvo tiesību ideoloģija. Šī uzskatu sistēma par prioritāti izvirza personības realizēšanos dzimuma un sociālajā sfērā, ārpus saviem ideoloģiskajiem ietvariem atstājot rūpes par bērna nākotni, par sabiedrības garīgo un fizisko veselību un par tās morālo noturību. Pasaulē pakāpeniski veidojas attieksme pret cilvēka dzīvību kā pret produktu, ko var izraudzīties saskaņā ar savām tieksmēm un ar ko var rīkoties tāpat kā ar materiālajām vērtībām.

Pareizticīgā Baznīca sava laulības rituāla lūgšanās pauz ticību, ka bērnu dzimšana ir likumīgas laulības vēlamais auglis, bet vienlaikus – tas nav vienīgais laulības mērķis. Līdzās lūgšanai, lai Dievs piešķir laulātajiem "miesas augļi", priesteris lūdzas arī par nebeidzamas savstarpējas mīlestības, šķīstības, "miesu un dvēseļu vienprātības" dāvanas piešķiršanu. Tāpēc tos bērnu radīšanas veidus, kas nav saskaņā ar Radītāja ieceri, nevar uzskatīt par tikumiski attaisnojamiem. Ja vīrs vai sieva nav spējīgi ieņemt bērnu, un terapeitiskās un ķirurģiskās neauglības ārstēšanas metodes laulātajiem nepalīdz, viņiem ar pazemību jāpieņem bezbērnu laulība kā īpašs dzīves aicinājums un uzdevums. Pastorālajā aprūpē šādos gadījumos var rekomendēt bērna adopciju, ievērojot abu laulāto piekrišanu un savstarpējo saskaņu šajā jautājumā. Pie pieļaujamiem medicīniskās palīdzības līdzekļiem var pieskaitīt arī mākslīgo apaugļošanu ar vīra dzimumšūnām, jo šāda metode negrauj laulības savienības veselumu, tā principiāli neatsšķiras no dabiskās ieņemšanas un darbojas laulāto attiecību kontekstā.

Manipulācijas, kas saistītas ar dzimumšūnu donoru izmantošanu, grauj personības veselumu un laulības attiecību unikalitāti, pieļaujot, ka tajās ielaužas trešā puse. Turklāt, šāda prakse veicina bezatbildīgu tēva un mātes statusu, jo šie anonīmie donori jau iepriekš tiek atbrīvoti no jebkādam saistībām un pienākumiem attiecībā pret tiem, kas kļūš par "miesu no viņu

faktiski piemīt abortīva iedarbība, kas maksimāli pārtrauc embrija dzīvību tās visagrākajā stadijā, tāpēc šādu līdzekļu lietošana ir vērtējama tāpat kā aborts. Līdzekļi, kas nav vērsti uz jau apaugļotās olšūnas iznīcināšanu, nekādā ziņā nav pielīdzināmi abortam. Pieņemot lēmumu par neabortīvo kontracepcijas līdzekļu lietošanu, laulātajiem būtu jāatceras, ka viens no Dieva iedibinātās laulības pamatuzdevumiem ir cilvēku dzimuma turpināšana (skat. X.4). Egoistisku apsvērumu vadīta apzināta atteikšanās laist pasaulē bērnus atņem laulībai tās vērtību un ir nepārprotams grēks.

Laulātie Dieva priekšā ir atbildīgi par pilnvērtīgu bērna audzināšanu. Viens no veidiem, kā īstenot atbildīgu attieksmi pret bērnu dzimšanu ir atturēšanās no dzimumattiecībām uz noteiktu laiku. Šajā sakarā ir lietderīgi atcerēties apustuļa Pāvila vārdus, kas domāti kristīgiem laulātajiem draugiem: "Neatraujieties viens otram, kā vien uz kādu laiku pēc pašu vienošanās, lai atrastu laiku Dieva lūgšanai un gavēšanai, un tad turieties atkal kopā, lai sātans jūs nekārdinātu jūsu nesavaldības dēļ" (1. Kor. 7.5). Acimredzot šajā jomā laulātie pieņems lēmumus, vadoties pēc savstarpējas norunas, ņemot vērā garīdznieka ieteikumus. Garīdzniekam, savukārt, jābūt pastorāli apdomīgam un jāņem vērā konkrētā pāra dzīves apstākļi, vecums, veselība, garīgā brieduma pakāpe un citi faktori, lai saprastu, kuri ir spējīgi "uzņemt" aturības augstās prasības un kuriem tas "nav dots" (Mt. 19,11), jo galvenais uzdevums ir rūpes par ģimenes saglabāšanu un nostiprināšanu.

Krievijas Pareizticīgās Baznīcas Svētā Sinode savā 1998. gada 28. decembra lēmumā norāda, ka priesteri, kuri īsteno arī pastorālo kalpošanu, nedrīkst "piespiest draudzes locekļus pretēji viņu gribai ././ atteikties no partneru tuvības laulībā," kā arī atgādina garīdzniekiem par nepieciešamību "ievērot īpašu šķīstumu un pastorālo iejūtību, apspriežot ar draudzes locekļiem jautājumus, kas saistīti ar dažādiem laulības dzīves aspektiem."

XII.4. Jauno biomedicīnisko metožu pielietošana daudzos gadījumos palīdz pārvarēt neauglību. Vienlaikus pieaugoša

miesas." Donoru materiāla izmantošana noārda ģimenisko saišu pamatus, jo paredz, ka bērnam bez "sociālajiem" vecākiem vēl pastāv tā sauktie bioloģiskie vecāki. Pretdabiska un morāli nepieļaujama, pat ja tas notiek ar nekomerciālu motivāciju, ir "surogātātes" izmantošana, – tas ir pakalpojums, ko sniedz sievietei, iznēsājot savā ķermenī apauglotu, citai sievietei piederošu olšūnu un pēc dzemdībām atdodot bērnu "pasūtītājiem." Šī metode izraisa grūtniecības laikā iemantotās emocionālās un garīgās tuvinības destrukciju mātes un bērna starpā. "Surogātātes" funkcijas traucē gan sievieti, kas iznēsā augli, jo tiek izpostītas viņas mātiskības jūtas, gan arī bērnu, kurš vēlāk var pārdzīvot nopietnu pašapziņas krīzi. Saskaņā ar Pareizticības viedokli ētiski nepieļaujami ir arī visi ekstrakorporālās (ārpusķermeņa) apaugļošanas veidi, kas paredz iepriekšēju laboratorisku embriju sagatavošanu, konservāciju un "pārpalikušo" embriju tīšu likvidāciju. Balstoties bibliskajā cilvēka cieņas un vērtības atziņā, jau embrija limenī veikts aborts ir morāli vērtējama rīcība, un kā tāda tā pelna Baznīcas nosodījumu (skat. XII.2).

Gan apaugļošana, kas tiek veikta vientuļajām mātēm, izmantojot donoru dzimumšūnas, gan arī "reproduktīvās tiesības," ko vēlas īstenot vientuļi virieši un personas ar tā saukto nestandarta seksuālo uzvedību, topošajam bērnam atņem tiesības uz māti un tēvu. Reproductīvo metožu izmantošana ārpus Dieva svētītas ģimenes kļūst par sacelšanos pret Dievu, kas tiek īstenota, slēpjoties aiz cilvēka autonomijas un nepareizi izprastas personības brīvības aizsardzības.

XII.5. Lielu daļu no cilvēka kopējā slimību skaita veido iedzimtās saslimšanas. Medicīniski ģenētisko diagnosticēšanas un ārstēšanas metožu attīstība var veicināt šādu slimību novēršanu un atvieglināt daudzu cilvēku ciešanas. Taču jāatceras, ka ģenētiskie traucējumi bieži rodas tikumisko pamatu ignorēšanas dēļ, netikla dzīvesveida rezultātā, kas sagādā ciešanas arī pēcnācējiem. Grēka izraisīto cilvēka dabas saslimšanu jāpārvar ar garīgiem pūlīņiem; taču, ja grēks no paaudzes paaudzē pieņemas spēkā, piepildās Svēto Rakstu vārds: "Visš nams noliecas nāvei preti" (Sal. pam. 2,18). Un otrādi: "Svētīgs tas cilvēks, kas bīstas To Kungu, kam ir sirsnīgs

prieks par Viņa bausļiem! Viņa dzimums būs varens virs zemes, tas būs svērtis kā taisno cilts" (Ps. 112, 1-2). Tādējādi pētījumi ģenētikas jomā tikai apstiprina garīgās likumsakarības, kuras jau pirms gadu tūkstošiem cilvēci ir atklātas Dieva vārdā.

Pievēršot cilvēku uzmanību slimību tikumiskajiem cēloņiem, Baznīca vienlaikus atbalsta medicīnu pūliņus izārstēt iedzimtās kaites. Taču ģenētiskās iejaukšanās mērķis nekad nedrīkst būt vēlme mākslīgi "uzlabot un pilnveidot" cilvēka dzimumu, iejaucoties Dieva plānos attiecībā pret cilvēku. Tādēļ ģēnu terapija var tikt pielietota tikai ar pacienta vai viņa likumisko pārstāvju piekrišanu un tikai medicīnas ietvaros. Dzimumšūnu ģēnu terapija ir ļoti bīstama, jo saistīta ar izmaiņām genomā (iedzimto īpatnību kopumā) veselā virknē paaudzū, un tas var izraisīt neprognozējamas sekas, rodoties jaunām mutācijām un destabilizējoties līdzsvaram starp cilvēku sabiedrību un apkārtnējo vidi.

Panākumi ģēnu koda atšifrēšanā ir reāls pamats plašai ģenētiskajai testēšanai ar mērķi atklāt katra cilvēka dabisko unikalitāti, kā arī noslieci uz noteiktām saslimšanām. "Ģenētiskās pases" izveidošana, ar nosacījumu, ka iegūtā informācija tiktu saprātīgi izmantota, palīdzētu savlaicīgi koriģēt konkrētā cilvēka slimību attīstību. Taču pastāv reāli draudi ģenētisko datu ļaunprātīgai izmantošanai diskriminācijas nolūkos. Turklāt, informētība par ģenētisku noslieci uz smagām saslimšanām var kļūt par pārāk smagu dvēseles nastu. Tādēļ ģenētiskā identifikācija un ģenētiskā testēšana var notikt tikai tādā gadījumā, ja tiek respektēta personības brīvība.

Neviennozīmīgs raksturs piemīt arī prenatalās (pirmsdzimšanas) diagnostikas metodēm, kas ļauj konstatēt iedzimtu kaiti augļa attīstības agrīnajās stadijās. Dažas no šīm metodēm ir bīstamas, jo var radīt draudus testējamā embrija vai augļa dzīvībai un veselumam. Nedziedināmas vai grūti ārstējamas ģenētiskās saslimšanas atklāšana bieži kļūst par iemeslu augļa dzīvības pārtraukšanai; ir zināmi gadījumi, kad uz vecākiem ir izdarīts noteikts spiediens. Prenatālo diagnostiku var uzskatīt par tikumiski attaisnojamu, ja tā ir vērstā uz atklāto kaitšu ārstēšanu iespējami agrīnā stadijā un ja tā sagatavo vecākus uzņemties īpašas rūpes par slimo

bērniņu. Tiesības dzīvot, saņemt mīlestību un rūpes ir dotas katram cilvēkam, neatkarīgi no tā, ar kādām slimībām viņš slimo. Saskaņā ar Svētajiem Rakstiem, Pats Dievs ir "palīgs vismazākajiem, aizstāvis nespējīgajiem" (Judītes g. 9,11). Apustulis Pāvils māca "gādāt par vājiem" (Ap. d. 20,35; 1.Tes. 5,14); salīdzinādams draudzi ar cilvēka ķermeni, viņš skaidro, ka "taisi tie miesas locekļi, kas liekas esam nespējīgākie, ir sevišķi vajadzīgi. /.../ Dievs miesu ir tā sastādījis, ka mazāk cienītam loceklim piešķirīs lielāku cieņu" (1. Kor. 12,22; 24). Pilnīgi nepieļaujami, ka prenatalās diagnostikas metodes tiek lietotas ar mērķi izvēlēties vecākiem vēlamo nākamā bērna dzimumu.

XII.6. Zinātnieku veikta dzīvnieku klonēšana (ģenētiskās kopijas izveidošana) aktualizē jautājumu par cilvēka klonēšanas pieļaujamību un iespējamajām sekām. Šīs idejas īstenošana, kas izraisīja jūsi jo daudzus cilvēku protestus visā pasaulē, var kļūt par sabiedrību ārdošu spēku. Klonēšana vēl lielākā mērā kā jebkura cita reproduktīvā tehnoloģija paver plašas iespējas manipulācijām ar personības ģenētisko kapitālu un veicina tā vērtības devalvāciju. Cilvēkam nav tiesību pretendēt uz sev līdzīgu būtnu radītāja lomu un nav tiesību izraudzīties tām ģenētiskos prototipus, tādējādi nosakot to personības iezīmes, vadoties pēc saviem ieskatiem. Klonēšanas ideja ir neapšaubāms izaicinājums pašai cilvēka dabai un cilvēka būtībā iemiesotajam Dieva tēlam, kas ir cilvēka brīvības un personības unikalitātes pamats. Cilvēku "tiražēšana" pēc noteiktiem parametriem varētu sajusmināt vienīgi totalitārās ideoloģijas piekritējus.

Cilvēka klonēšana apdraud bērnu dzimšanas, asinsradniecības, mātišķības un tēvišķības dabiskos pamatus. Bērns var kļūt par savas mātes māsu vai sava tēva brāli. Ārkārtīgi bīstamas ir arī klonēšanas psiholoģiskās sekas. Cilvēks, kurš nāktu pasaulē šādas procedūras rezultātā, var justies nevis kā patstāvīga personība, bet kā cita cilvēka "kopija." Jāņem vērā arī tas, ka cilvēku klonēšanas eksperimentu nenovēršams "blakusefekts" būtu daudzi neizdevušies mēģinājumi ar dzīvību un liels skaits dzīvotnespēju būtnu dzimšana. Taču atsevišķu izolētu organisma šūnu un audu klonēšana nav cilvēka cieņas apdraudējums, un virknē gadījumu tā ir izrādījusies vērtīga bioloģiskā un medicīniskā prakse.

XII.7. Mūsdienu transplantoloģija (orgānu un audu teorija un prakse) sniedz reālu palīdzību daudziem slimniekiem, kuri agrāk būtu bijuši nolemti neizbēgamai nāvei vai smagai invaliditātei. Taču vienlaikus šīs medicīnas nozares attīstība, palielinoties pieprasījumam pēc nepieciešamajiem orgāniem, rada noteiktas ētiskas problēmas un var kļūt arī bīstama sabiedrībai. Orgānu donoru kustības negodīga propaganda un transplantatīvās darbības komercializēšanās rada apstākļus tirdzniecībai ar cilvēka ķermeņa daļām, tā apdraudot cilvēku dzīvību un veselību. Baznīca uzskata, ka cilvēka orgānus nevar uzskatīt par pirkšanas un pārdošanas objektiem. Orgānu pārstādīšana no dzīva donora var pamatoties tikai labprātīgā sevis upurēšanā, lai glābtu otra cilvēka dzīvību. Šajā gadījumā piekrišana eksplantācijai (orgāna izņemšanai) ir mīlestības un līdzietības zīme. Taču arī tad potenciālajam donoram ir jāsaņem pilna informācija par orgāna eksplantācijas iespējamo ietekmi uz viņa veselību. Morāli nepieļaujama ir tāda eksplantācija, kas tiešā veidā apdraud donora dzīvību. Vairāk izplatīta ir tikko mirušu cilvēku orgānu izņemšanas prakse. Šādos gadījumos nedrīkst būt nekādu neskaidribu nāves iestāšanās brīža noteikšana. Nav pieļaujama viena cilvēka dzīves saīsināšana, t.sk., atsakoties no dzīvību uzturošām procedūrām, ar mērķi pagarināt otra cilvēka dzīvi.

Balstoties Dievišķajā Atklāsmē, Baznīca apliecina ticību, ka notiks nomirušo ķermeniska augšāmcelšanās (Ies. 26,19; Rom. 8,11; I. Kor. 15, 42-44; 52-54; Filip. 3,21). Kristīgās apbedīšanas rituālā Baznīca izrāda godbijību pret mirušā cilvēka ķermeni. Taču pēcnāves kalpošana par orgānu un audu donoru var būt mīlestības izpausme, kas tiecas arī pāri nāves robežam. Šāda veida dāvinājuma vai mantojuma noformēšana nekādā ziņā nedrīkst būt cilvēkam uzspiesta vai obligāta. Tādēļ tikai donora dzīves laikā labprātīgi izteikta vēlme ir eksplantācijas tiesiskuma un ētiskās pieļaujamības nosacījums. Gadījumos, kad ārstiem potenciālā donora griba nav zināma, viņiem tā noteikti jānoskaidro, vērsoties pie paša mirušā cilvēka vai pie mirušā tuviniekiem. Jo daudzu valstu likumdošanā paredzēto tā saucamo potenciālā donora piekrišanas prezumpciju

Parēzītīgās Baznīcas sociālās koncepcijas pamati

uz viņa ķermeņa orgānu un asu izņemšanu Baznīca uzskata par nepieļaujamu cilvēka brīvības pārkāpumu.

Saņēmējs (recipients) asimilē donora orgānus un audus, ietverot tos savas personības dvēseliski ķermeniskajā veselumā. Tādēļ nekādos apstākļos ētiski nav pieļaujama tāda transplantācija, kas apdraud recipienta identitāti, skarot viņa personas un dzimuma unikalitāti. Īpaši svarīgi šo nosacījumu ievērot, risinot jautājumus, kas saistīti ar dzīvnieku izcelsmes asu un orgānu pārstādīšanu.

Par kategoriski nepieļaujamām Baznīca uzskata fetālterapijas (> latīn. foetus 'auglis') metodes, kas balstās dažādās attīstības stadijās abortētu cilvēka embriju asu un orgānu izņemšanu un izmantošanu dažādu saslimšanu ārstēšanā un organisma "atjaunināšanā." Uzskatot abortu par grēku, Baznīca nevar to attaisnot arī tajos gadījumos, ja no apaugļotas cilvēciskās dzīvības iznīcināšanas kāds gūtu labumu veselībai. Šāda prakse (īpaši, ja tās šobrīd hipotētiskā efektivitāte iegūtu zinātnisku pamatojumu) neizbēgami novestu pie nepieredzēti intensīvas abortu izplatības un komercializācijas, un tāpēc tai piemīt galēji netikumīgs un noziedzīgs raksturs.

XII.8. Transplantācijai derīgu orgānu izņemšanas prakse, kā arī reanimācijas attīstība aktualizē jautājumu par nāves iestāšanās brīža pareizu konstatēšanu. Agrāk par nāves iestāšanās kritēriju kalpoja neatgriezeniska elpošanas un asinsrites apstāšanās. Taču, pateicoties reanimācijas tehnoloģiju pilnveidei, šis dzīvībai svarīgās funkcijas var tikt mākslīgi uzturētas ilgstošu laika periodu. Tādā veidā nāves akts pārvēršas par mirstanas procesu, kas kļuvis atkarīgs no ārsta lēmuma, un tas modernajai medicīnai uzliek kvalitatīvu jaunu atbildības nastu.

Svētajos Rakstos nāve tiek saprasta kā dvēseles atdalīšanās no ķermeņa (Ps. 146.4; Lk. 12.20). Tādējādi par dzīvības turpināšanos var runāt līdz tam brīdim, kamēr organisms darbojas kā veselums. Dzīves paildzināšanu ar mākslīgiem līdzekļiem, kā rezultātā faktiski funkcionē tikai atsevišķi orgāni, nevar uzskatīt par obligātu un visos gadījumos vēlamu medicīnas uzdevumu. Nāves stundas novilcināšana reizēm tikai paildzina nedziedzināmi slimā cilvēka mokas, laupot viņam tiesības uz cieņas pilnu, "neapkaunojošu un

mierīgu" nāvi, kādu parēzītīgie kristieši lūdz Tam Kungam katrā dievkalpojumā. Kad aktīvā terapija ir izsmēlusi savas iespējas, tās vietā jāstājas paliatīvajai aprūpei (atsāpināšana, kopšana, sociālā un psiholoģiskā palīdzība) un pastorālajai aprūpei. Tā visa kopīgais mērķis ir nodrošināt mirstošajam patiesi cilvēcisku dzīves noslēgumu, ko piepilda patiesas žēlsirdības un mīlestības siltums.

Parēzītības izpratne par cieņpilnu, neapkaunojošu nāvi ietver arī cilvēka sagatavošanos aiziešanai, jo tas ir garīgi nozīmīgs cilvēka dzīves posms. Slimnieks, kas ietverts kristīgas aprūpes lokā, savas zemes dzīves atlikušajās dienās var piedzīvot svētīgas pārmaiņas, kas saistītas ar noietā ceļa jaunu apjēgsmi un grēknožēlā šķīstītu ticību mūžībai. Savukārt, tuviniekiem un medicīnas darbiniekiem mirstošā cilvēka pacietīga aprūpe kļūst par iespēju kalpot Pašam Kungam saskaņā ar Pestītāja vārdiem: "Ko jūs esat darijuši vienam no šiem Maniem vismazākajiem brāļiem, to jūs esat darijuši vienam šī" (Mt. 25.40). Mēģinājumi no pacienta slēpt informāciju par viņa smago stāvokli, aizbildinoties ar vēlmi saglabāt slimnieka dvēseles komfortu, liedz mirstošajam iespēju apzināti sagatavoties nāvei un rast garīgu mierinājumu, kas iemantojams, ņemot dalību Baznīcas Sakramentos, turklāt patiesības noklusēšana ienes neuzticēšanos mirstošā attiecībās ar tuviniekiem un ārstiem.

Ne vienmēr ar atsāpinošajiem līdzekļiem izdodas efektīvi novērst pirmsnāves fiziskās ciešanas. To zinot, Baznīca šādos gadījumos vērsās pie Dieva ar lūgšanu: "Atraisi Savu kalpu no šīs nepanesami smagās slimības un rūgtā nespēka, un dod viņam mieru kopā ar aizmigušo taisno dvēselēm" (Trebnīks, svētkalpojumu grāmata. Lūgšana par nedziedināmi slimiem). Jo vienīgi Tas Kungs ir dzīvības un nāves Valdnieks (1.Sam. 2,6). "Viņa rokās ir visu dzīvo dvēseles un visu cilvēku miesu gars" (Ļj. 12,10). Tādēļ Baznīca, palīdzama uzticīga Dieva bauslim "tev nebūs nokaut" (2.Moz. 20,13), nevar atzīt par ētiski pieļaujamiem mēģinājumus mūsdienīgu laicīgajā sabiedrībā legalizēt tā dēvēto eitanāziju, t.i., nedziedināmu slimnieku apzinātu nonāvēšanu (ņemot vērā viņu pašu vēlēšanos). Slimnieka vēlmi ātrāk nomirt ļoti bieži ir izraisījusi depresija, kas nedod viņam iespēju pareizi novērtēt savu stāvokli.

Eitanāzijas likumīguma atzīšana izraisītu arī ārsta cieņas krišanos un profesionālā pienākuma izvēršanu, jo ārsts ir aicināts dzīvību glābt un saudzēt, nevis likvidēt. "Tiesības uz nāvi" viegli var pārvērsties par dzīvības apdraudējumu tādiem pacientiem, kuriem ārstēšanās vajadzībām nepietiek līdzekļi.

Tādējādi eitanāzija ir slepkavības vai pašnāvības paveids, atkarībā no tā, cik aktīvu dalību tajā ņem pacients. Pēdēja gadījumā uz eitanāziju ir attiecināmi atbilstoši kanoniskie likumi, saskaņā ar kuriem tiša pašnāvība, kā arī palīdzība kādam izdarīt pašnāvību tiek uzskatīta par smagu grēku. Cilvēki, kas pašnāvību izdarījuši ar ieteiktā priekšējo nodomu "cilvēciska aizvainojuma, mazdūšības vai kāda cita iemesla dēļ," netiek pagodināti ar kristīgu apbedīšanu un liturģisku pieminēšanu (Aleks. Timoteja Lik. 14). Ja pašnāvnieks neapzināti atņēmis sev dzīvību ārprāta stāvoklī, t.i., psihiskas slimības lēkmē, tad lūgšanas par viņu ir iespējamas pēc tam, kad valdošais arhieresis ir izskatījis lietu. Jaatceras arī tas, ka cilvēka pašnāvībā nereti ir līdzvainīgi apkārtējie, kas nebija spējusi parādīt līdzcietību un praktiski īstenot žēlsirdību. Baznīca kopā ar apustuli Pāvilu aicina: "Nesiet cits cita nastas, tā jūs piepildīsīt Kristus likumu" (Gal. 6.2).

XII.9. Svētie Raksti un Baznīcas mācība viennozīmīgi nosoda homoseksuālu dzimumsakarus, uzskatot to par Dieva radītās cilvēka dabas netiklu izkropļojumu.

"Ja vīrs guļ kopā ar vīru, kā tikai mēdz gulēt ar sievieti, tad tie abi ir izdarījuši negantību" (3. Moz. 20.13). Bībele stāsta par smagu sodu, kuram Dievs pakļāva Sodomas iedzīvotājus (1. Moz. 19, 1-29). Saskaņā ar Baznīctēvu skaidrojumiem, tas notika tieši vīriešu piegulēšanas grēka dēļ. Apustulis Pāvils, raksturojot pagāniskās pasaules tikumisko stāvokli, homoseksuālās attiecības min starp tām "visapkaunojošākajām kaislību un nešķīstībām," kas apgāna cilvēka ķermeni: "Dievs viņus nodevis apkaunojošās kaislībās: sievietes apmainījušas dabisko dzimumu kopdzīvi ar sievieti, cits pret citu iekaisuši rīeši, atmezdami dabisko kopdzīvi ar sievieti, cits pret citu iekaisuši savā iekārē, piekopdami dabisko kopdzīvi ar vīrieti, paši saņemdami sodu par savu maldīanos" (Rom. 1, 26-27). "Jeb vai jūs nezīnāt,

ka netaisni neieņemtos Dieva valstību? Nepievilties! Ne netikli, ne elku kalpi, ne laulības pārkāpēji, ne malaki (burtiski: mīkstie; prieka zēni), ne vīriešu piegulētāji ././ neieņemtos Dieva valstību" (1. Kor. 6, 9-10). Svēto tēvu mantojums tikpat skaidri un noteikti nosoda jebkuras homoseksuālisma izpausmes. "Divpadsmit apustuļu mācība (Didahē)", svētītajū Bazileja Lielā, Jāņa Zeltamutes, Nīsas Gregorija, svētlaimīgā Augustīna sacerējumi, svētā Jāņa Gavētāja kanoni pauž nemainīgu Baznīcas mācību: homoseksuālie sakari ir grēcīgi un pelna nosodījumu. Tajos iesaistītie cilvēki nevar būt Baznīcas klēra sastāvā (Bazileja L. 7. lik., Nīs. Greg. 4. lik., Jāņa Gav. 30. lik.). Vērosoties pie tiem, kas sevi atraipījuši ar sodomas grēku, sirdsšķīstais Maksīms Grieķis iesaucas: "Iepazīstiet paši sevi, nolādētie, – kādai nekrietnai baudai jūs esat nodevušies! Centieties ātrāk atnest un ienīst šo savu riebīgo un smirdošo baudu! Bet kurš apgalvo, ka tā ir nevainīga, to Pestītāja Kristus Evaņģēlija pretinieku un Viņa mācības kropļotāju nododiet mūžīgai anātēmai. Šķīstiet sevi ar patiesas nožēlas siltajām asarām, ar žēlsirdības dāvanu došanu un ar tīru lūgšanu. ././ No visas savas dvēseles ienīstiet šo negodu, lai jums nebūtu jāklūst par lāsta un mūžīgās pazūšanas bērniem."

Diskusijās par tā dēvēto seksuālo minoritāšu stāvokli mūsdienās sabiedrībā skaidri parādās tendence uzskatīt homoseksuālismu nevis par dzimumattiecību izkropļojumu, bet par vienu no "seksuālajām orientācijām," kam ir līdzvērtīgas tiesības uz publisku akceptu un cieņu. Vēl izskan apgalvojumi, ka homoseksualitāti nosaka individuāla iedzimta cilvēka dabas tieksme. Pareizticīgā Baznīca vādās pēc nesatricināmas pārliecības, ka Dieva iedibinātājam laulības savienībai starp vīrieti un sievieti nevar likt blakus kā līdzvērtīgas izkropļotas seksualitātes izpausmes. Baznīca uzskata homoseksualitāti par grēka radītu cilvēka dabas bojājumu, kas var tikt pārvarēts ar garīgiem pūlīņiem, kuri ved pie izdziedināšanās un cilvēka personības brieduma. Homoseksuālās tieksmes, tāpat kā citas kaislības, kas moka kritušo cilvēku, tiek dziedinātas ar Sakramentiem, lūgšanām, gavēni, grēknožēlu, Svēto Rakstu un Baznīctēvu darbu lasīšanu, kā arī saskarsmes attiecībās ar kristīgiem cilvēkiem, kas gatavi sniegt garīgu atbalstu.

Uzņemoties pastorālu atbildību par cilvēkiem, kam piemīt homoseksuālas tieksmes, vienlaikus Baznīca kategoriski nostājas pret mēģinājumiem uzskatīt šo grēcīgo noslieci par "normu" vai arī par lepošanās un atdarināšanas vērtu. Tāpēc Baznīca nosoda jebkādu homoseksuālas propagandu. Neapšaubot neviena pamattiesības uz dzīvību, personas cieņas neaizskaramību un līdzdalību sabiedrības procesos, Baznīca tomēr uzskata, ka personas, kas propagandē homoseksuālu dzīvesveidu, nevar tikt pielaistas pie pasniegšanas, audzināšanas un cita darba ar bērniem un jauniešiem, kā arī ieņemt vadošos amatus armijā un labošanas iestādēs.

Dažkārt cilvēka seksualitātes izkropļotība parādās kā slimīga piederības sajūta pretējam dzimumam, kas noved pie mēģinājuma mainīt dzimumu (transseksuālisms). Centieni atteikties no dzimuma, kuru cilvēkam piešķīris Radītājs, atstāj postošu ietekmi uz personības tālāko attīstību. "Dzimuma maiņa," kas tiek veikta ar hormonāliem līdzekļiem un ķirurģiskas operācijas palīdzību, daudzos gadījumos noved nevis pie psiholoģisko problēmu risinājuma, bet pie nopietnākiem sarežģījumiem, kas rezultējas ar personības dziļas iekšējas krīzes iestāšanos. Baznīca nevar atbalstīt šāda veida "dumpi pret Dievu" un atzīt mākslīgi nomainītu dzimuma piederību par pieņemamu un patiesu. Ja "dzimuma maiņa" notikusi pirms kristībām, cilvēks var tikt pielaists pie šī Sakramenta tāpat kā jebkurš cits grēcinieks, taču Baznīca viņu kristī kā piederošu tam dzimumam, kurā viņš ir dzimis. Nav pieļaujama šāda cilvēka ordinācija par garīdznieku, kā arī stāšanās Baznīcas laulībā.

No transseksuālas jānoskīr ārstu kļūdas rezultātā radusies nepareiza dzimumpiederības identifikācija agrā bērnībā, jo tas saistīts ar bērna dzimumpazīmju attīstības patoloģiju. Šajā gadījumā ķirurģiskajai korekcijai nepiemīt dzimuma maiņas raksturs.

XIII. BAZNĪCA UN EKOLOĢIJAS PROBLĒMAS

XIII.1. Pareizticīgā Baznīca, apzinoties savu atbildību par saules likteni, ir dziļi norūpējusies par problēmām, kuras radījusi mūsdienu civilizācija. Tā vidū svarīgu vietu ieņem ekoloģiskās problēmas. Šodien zemes izskats tiek izkropļots planetāros mērogos. Ir sagandētas zemes dzīles, augsne, ūdens, gaiss, augu un dzīvnieku pasaule. Mums apkārtesošā daba praktiski pilnībā tiek iesaistīta cilvēka dzīves nodrošināšanā. Un cilvēkam vairs nepietiek ar dabas daudzveidīgajām vēltēm, – viņš nesātīgi ekspluatē veselās ekosistēmas. Cilvēka darbība, kas jau sasniegusi biosfērisku procesu mērogus, nemitīgi paplašinās, pateicoties pieaugošajiem zinātnes un tehnikas attīstības tempiem. Visaptveroša dabas vides piesārņošana ar ražošanas atkritumiem, nepareiza agrotehnika, mežu un augsnes virskārtas iznīcināšana noved pie dzīvības bioloģiskās aktivitātes krišanās un pie nenovēršamas dzīvības ģenētiskās daudzveidības samazināšanās. Tiek izsmelti zemes dziļļu minerālresursi, mazinās dzeramā ūdens krājumi. Parādās milzīgs skaits kaitīgu vielu, no kurām daudzas neieklaujas dabiskajā aprītē un uzkrājas biosfērā. Ir izjaukts ekoloģiskais līdzsvars; cilvēks ir nostādīts fakta priekšā: dabā ir radušies neatgriezeniski postoši procesi, ieskaitot traucējumus tās dabiskās pašatjaunošanās procesos.

Tas viss notiek uz neredzēti apjomīgas un neattaisnojamas ekoloģiskās krīzes fona, kas ir radusies cilvēka darbības rezultātā. Ekoloģiskās krīzes sekas ir likušas ciest ne tikai dabai, bet arī cilvēkam, kas atrodas ar dabu organiskā vienotībā. Rezultātā Zeme atrodas globālas ekoloģiskas katastrofās priekšā.

XIII.2. Attiecības starp cilvēku un apkārtējo vidi tika sapostītas vēl pirmsvēstures laikos, un iemesls tam bija cilvēka grēkākrišana un atsvešināšanās no Dieva. Grēks, kura aizmetnis atradās cilvēka dvēselē, atstāja destruktīvu ietekmi ne tikai uz pašu cilvēku, bet arī uz visu apkārtējo pasauli. Apustulis Pāvils raksta: "Radība pakļauta iznīcībai nevis aiz savas patikas, bet aiz tā grības, kas viņu tai pakļāvis; tomēr viņai dota cerība. Jo arī pati radība reiz tiks atsvabināta no iznīcības verdzības un iegūs Dieva bērnu apskaidrību un svabadību. Jo mums ir zināms, ka visa radība vēl aizvien līdz ar mums klusībā nopūšas un cieš sāpes" (Rōm. 8, 20-22). Dabā kā spoguļi kļuva redzams pirmais cilvēka pārkāpums. No grēka sēklas, kas bija iesējusies un uzdīgusi cilvēka sirdī, visa zeme, kā liecina Svētie Raksti, piepildījās ar "ērkskiem un dadžiem" (1. Moz. 3,18). Tā pilnīgā organiskā vienotība starp cilvēku un dabu, kāda pastāvēja pirms grēkākrišanas, vairs nebija iespējama (1. Moz. 2, 19-20). Cilvēku attieksmē pret dabu sāka dominēt patērētājattieksme un arvien pamanāmāka egoistiska motivācija. Viņi sāka aizmirst, ka vienīgais Visuma Valdnieks ir Dievs (Ps. 24,1). Kuram "pieder debesis un debesu debesis, zeme un viss, kas uz tās ir" (5. Moz. 10,14), kamēr cilvēks, kā saka Jānis Zeltamute, ir tikai "nama pārvaldnieks, kam uzticēta pārraudzība pasaules bagātība. Šo bagātību – gaisu, sauli, ūdeni, zemi, debesis, jūru, gaismu, zvaigznes – Dievs ir vienlīdzīgi sadalījis starp visiem kā starp brāļiem." Dieva uzdevums cilvēkam "pakļaujiet zemi un valdiet pār zivīm jūrā un putniem gaisā, un katru dzīvu radījumu, kas rāpo pa zemi" (1. Moz. 1,28) nebūt nenozīmē visatļautību. Svēitāja Nīsas Gregorija vārdiem sakot, šis pavēles liecina, ka cilvēks ir debesu Valdnieka tēla nesējs, un kā tāds viņš savu ķēniško godību parāda nevis valdonīgumā un varmācībā pret apkārtējo pasauli, bet majestātiskās dabas valstības "kopšanā" un "sargāšanā" (1. Moz. 2,15), par ko viņš ir atbildīgs Dieva priekšā.

XIII.3. Ekoloģiskā krīze liek pārskatīt mūsu attiecības ar apkārtējo pasauli. Šodien arvien noteiktāk tiek kritizēta cilvēka valdonība dabā un cilvēka patērētājattieksme attiecībā pret dabu. Sarpratne, ka mūsdienu sabiedrība par civilizācijas labumiem maksā pārāk augstu cenu, ir aktualizējusi pretdarbību valdošajam

saimnieciskajam egoismam. Atklātībā tiek celti tie darbības veidi, kas nes kaitējumu apkārtējai videi. Vienlaikus tiek izstrādāta vides aizsardzības sistēma, pārskatītas saimniekošanas metodes, parādās pirmie mēģinājumi radīt resurstaupīgās tehnoloģijas un bezatkritumu ražotnes, kas būtu spējīgas iekļauties organiskajā dabas apritē. Sāk attīstīties ekoloģiskā ētika. Sabiedriskā apziņa, kas veidojusies šīs ētikas iespaidā, nostājas pret patērētājfilozofiju un dzīvesveidu, pieprasa noteikt stingrāku ētisko un juridisko atbildību par dabai nodarītu kaitējumu, aicina ieviest ekoloģisko apmācību un audzināšanu, uzsver nepieciešamību apvienot spēkus dabas aizsardzībai plašas starptautiskās sadarbības līmenī.

XIII.4. Pareizticīgā Baznīca augsti vērtē darbu, kas vērsis uz ekoloģiskās krīzes pārvarēšanu, un ir galava aktīvai līdzdalībai sabiedriskās akcijās, kas būtu veltītas Dieva radības aizsardzībai. Taču vienlaikus Baznīca atzīmē, ka šāda veida centieni būtu daudz auglīgāki, ja pamatiem, uz kuriem balstās cilvēka attiecības ar dabu, būtu ne tikai humanistisks, bet arī kristīgs raksturs. Baznīcas attieksmē pret ekoloģijas jautājumiem viens no galvenajiem ir Dieva radītās pasaules vienotības un veseluma princips. Pareizticība neuzlūko cilvēkam apkārtesošo dabu kā kaut ko nošķirtu, kā noslēgtu struktūru. Augu, dzīvnieku un cilvēku pasaules ir savā starpā cieši saistītas. Kristīgajā izpratnē daba nav resursu noliktava, kas domāta bezatbildīgai un egoistiskai patērēšanai. Daba drīzāk ir māja, kurā cilvēks ir nevis saimnieks, bet nama pārzinis, vai arī – daba tiek skatīta kā templis, kurā cilvēks ir priesteris, kurš kalpo, starp citu, nevis dabai, bet vienīgajam Radītājam. Dabas kā tempļa izpratnes pamatā ir teocentrisma ideja: Dievs, kurš "pats dod visiem dzīvību, elpu un visu" (Ap. d. 17,25), ir visas esamības Avots. Tādēļ pati dzīvība tās daudzveidīgajās izpausmēs ir svēta, jo ir Dieva dāvana, un tās noniecināšana ir izaicinājums, kas mests ne tikai Dieva radītās dzīvības, bet arī Paša Dieva seļā.

XIII.5. Ekoloģiskajām problēmām būtībā piemīt antropoloģisks raksturs, jo tās ir radījis cilvēks, nevis daba. Šī iemesla dēļ atbildes uz daudziem jautājumiem, kurus radījusi apkārtējās vides krīze, nemaz nav atrodamas ekonomikas, bioloģijas, tehnoloģijas

vai politikas jomās. Daba patiesi pārtop vai arī iet bojā nevis pati no sevis, bet cilvēka iedarbības rezultātā. Te būtiska loma ir cilvēka garīgumam, kas atstāj uz apkārtējo vidi labvēlīgu ietekmi ne tikai caur cilvēka ārējo iedarbību uz dabu, bet arī tāpat, bez ārējas darbības starpniecības. Baznīcas vēsture ir bagāta ar piemēriem, kad kristīgo askētu mīlestība pret dabu, viņu lūgšana par apkārtējo pasauli, viņu līdzietība pret radību atsaucaš uz dzīvajām būtnēm ar neizsakāmu svētību.

Antropoloģijas un ekoloģijas savstarpējā saistība ļoti skaidri izgaismojas tieši mūsdienās, kad pasaule pārdzīvo vienlaikus divas krīzes: garīgo un ekoloģisko. Modernajā sabiedrībā cilvēks zaudē ne tikai izpratni, ka dzīvība ir Dieva dota dāvana, bet bieži arī izpratni par esamības jēgu vispār, tādējādi pazeminot dzīvi līdz fizikai eksistēšanai. Pie šādas dzīves attieksmes apkārtējā vide vairs netiek uzverta kā māja un kur nu vēl kā tempļi! Tā vietā parādās tādi jēdzieni kā "dzīves vide, dzīvojamā vide." Garīgi degradējoša persona noved pie degradācijas arī dabu, jo nav spējīga uz radošu un pārveidojošu attieksmi pret pasauli. Grēka apstulbinātājam cilvēcei nevar palīdzēt arī iespaidīgās tehniskās iespējas, – ja tiek ignorēta dzīvības jēga, noslēpums, brīnums, tad tehnikas sasniegumi nedod pilnvērtīgu labumu, un dažreiz tie rada tieši ļaunumu. Cilvēkam, kura darbība nav garīgi orientēta, tehnikas varenība likumsakarīgi rada utopisku palāvību uz cilvēciskā saprāta neierobežotajām iespējām un uz progresa spēku.

Nav iespējams pilnībā pārvarēt ekoloģisko krīzi, ja tas notiek garīgās krīzes apstākļos. Šis apgalvojums nebūt nenozīmē, ka Baznīca aicina samazināt dabas aizsardzību. Baznīcas vēlme ir apliecināt saistību starp pozitīvam izmaiņām cilvēka un dabas savstarpējās attiecībās un sabiedrības tieksanos uz garīgo atdzimšanu.

Ekoloģisko problēmu antropogēnais pamats rāda, ka mēs mainām apkārtējo pasauli atbilstoši savai iekšējai pasaulei, un tā dēļ dabas pārveidošanai jāsakas ar dvēseles pārveidošanu. Sirdskaidrais Maksims Apleicinātais pauž domu, ka cilvēks var pārvest par paradīzi visu zemi, bet tikai tad, ja viņš paradīzi nesīs pats sevi.

XIV. LAICĪGĀ ZINĀTNE, KULTŪRA, IZGLĪTĪBA

XIV.1. Kristietība, pārvarējama pagāniskos aizspriedumus, ir demitoloģizējusi dabu, tādējādi veicinot dabaszinātņu rašanos. Ar laiku zinātne – gan eksaktā, gan humanitārā – kļuva par vienu no svarīgākajiem kultūras komponentiem. 20. gs. beigās zinātnei un tehnikai ir tik iespaidīgs sasniegumu līmenis, ka tās būtībā ir pārvērtušās par civilizācijas pastāvēšanas noteicošo faktoru. Neskatoties uz to, ka pie zinātniskās darbības šūpuļa ir stāvējusi kristietība, zinātnes un tehnikas tālākā attīstība ir notikusi sekulāro ideoloģiju ietekmē. Šī attīstības procesa sekas raisa nopietnas bažas. Ekoloģiskā un citas krīzes, kas satrauc mūsdienu pasauli, ar pieaugošu spēku liek apšaubīt izraudzītā ceļa pareizību. Civilizācijas zinātniski tehniskā attīstība ir sasniegusi tādu līmeni, ka neliels noziedzīgs grupējums principā spētu dažu stundu laikā izraisīt globālu katastrofu, kurā neatgriezeniski ietu bojā visas augstākās dzīvības formas.

Kristietības perspektīvā izvērtējot zinātnes attīstības negatīvās sekas, jāsecina, ka modernā zinātniski tehniskā attīstības procesa pamatā iegūlis aplams princips. Šo principu raksturo apriors uzstādījums, ka progresu nedrīkst ierobežot nekādas morālas, filozofiskas vai reliģiskas prasības. Taču šādas "brīvības" situācijā zinātnes un tehnikas procesi, izrādās, nokļūst cilvēcisko kaislību pirmkārt, godkāres, lepņības, komforta atkarības varā, un rezultātā tiek izpostīta dzīvības garīgā harmonija, izraisot dažādas negatīvas parādības. Tādēļ, lai šodien nodrošinātu normālu cilvēcisku dzīvi, nepieciešams atgriezties pie zaudētās zinātņu saiknes ar reliģijas garīgajam un tikumiskajām vērtībām.

Nepieciešamību pēc šādas saiknes nosaka arī tas, ka liela daļa cilvēku turpina ticēt zinātņu visspēcībai. Tieši šādas, zinātni glorificējošas, pārliecības vadīti vairāki ateistiski noskaņoti domātāji 18. gs. pasludināja, ka starp zinātni un reliģiju pastāv nesamierināma pretruna. Taču tajā pašā laikā visiem zināms fakts ir tas, ka daudzi pasaulslaveni zinātnieki visos laikos līdz pat mūsdienām ir bijuši un joprojām ir reliģiozi cilvēki. Tas nebūtu iespējams, ja starp zinātni un reliģiju tiešām pastāvētu nesamierināmas pretrunas. Zinātniskajai un reliģiskajai izziņai ir katrai savs pilnīgi atšķirīgs raksturs. Tām ir dažādas pamatpremisas, atšķirīgi mērķi, uzdevumi un mētodēs. Šīs jomas var saskarties, pārklāties, bet nevis savstarpēji cīnīties viena ar otru. Jo, no vienas puses, dabaszinātnēs nav ateistisku un reliģisku teoriju, bet ir vairāk vai mazāk patiesas un pierādītas teorijas. No otras puses, reliģija nenodarbojas ar matērijas uzbūves jautājumiem.

M. Lomonosovs ir rakstījis patiesus vārdus: starp zinātni un reliģiju "ķilda nav iespējama, /.../ ja nu vienīgi kāds godkāres dzīts prātvēders, vēlēdamies padziļoties ar savu pārgudrību, šo ienaidu mākslīgi uzjundī." Šo pašu domu ir paudis svētītājs Maskavas Filarets: "Kristus ticība nav naidā ar patiesām zināšanām, tāpēc, ka ticība nav gara tumsības un neizglītības sabiedrotā." Īpašzīmē arī, ka nav korekti arī pretstatīt reliģiju un tā dēvēto zinātnisko pasaules uzskatu.

Pēc sava rakstura pasaules uzskata funkcijas spēj īstenot tikai reliģija un filozofija, – ne atsevišķas zinātņu disciplīnas, ne eksaktā zinātniskā domāšana kopumā to neuzņemas. Zinātnisko sasniegumu apjēgšana un iekļaušana pasaules uzskata struktūrā var notikt neierobežoti plašā diapazonā – sākot no reliģiska un beidzot ar atklāti ateistisku domāšanas sistēmu.

Kaut arī zinātne var būt viens no Dieva izziņas līdzekļiem (Rom. 1, 19-20), Pareizticība zinātni skata kā dabisku instrumentu, ar kura palīdzību tiek labiekārtota šīs zemes dzīve, turklāt ar šo instrumentu jārikojas ļoti piesardzīgi. Baznīca brīdina cilvēku no kārdinājuma attiekties pret zinātni kā jomu, kas ir pilnīgi brīva no ētiskajiem principiem. Mūsdienu sasniegumi dažādās

nozārēs, ieskaitot elementārdaļiņu fiziku, ķīmiju, mikrobioloģiju, liecina, ka tie ir kā abpusgriezīgs zobens, kas spēj cilvēkam darīt labu, bet var arī atņemt viņam dzīvību. Eвангелiskās dzīves normas veicina tādu personības audzināšanu, kuras rezultātā cilvēks nespēj ļaunprātīgi izmantot iegūtās zināšanas un spēku. Tādēļ Baznīca un laicīgā zinātne ir aicinātas sadarboties dzīvības glābšanas un pienācīgas uzturēšanas labā. Abu sadarbība veicina veselīga radošā klimata veidošanos garīgi intelektuālajā sfērā, tādējādi radot optimālus nosacījumus zinātnisko pētījumu attīstībai.

Īpaši jāpieskaras sociālajām zinātnēm, kas neizbēgami ir saistītas ar teoloģijas, Baznīcas vēstures, kanonisko tiesību nozarēm. Atzinīgi novērtējot laicīgo zinātnieku darbus šajā zinātņu disciplīnā un uzsverot humanitāro pētījumu nepieciešamību, Baznīca vienlaikus arī saredz šīm zinātnēm raksturīgās racionālistiskās pasaules ainās nepilnīgumu. Jo sociālās zinātnes noraida reliģisko pasaules uzskatu kā pamatu priekšstatiem par patiesību, kā pamatu arī vēstures, ētikas un daudzu citu humanitāro disciplīnu izpratnei, kuras pastāv laicīgās izglītības un audzināšanas sistēmā un sabiedriskās dzīves veidošanā. Zinātniskās izziņas vienotība ar garīgo pieredzi ir vienīgais ceļš uz zināšanu pilnību. Nevienu sociālo sistēmu nevar uzskatīt par harmonisku, ja tajā, pieņemot sabiedriski nozīmīgus lēmumus, pastāv sekulārās pasaules izpratnes monopols. Diemžēl vēl joprojām pastāv zinātnes ideoloģizācijas draudi. 20. gadsimtā pasaules tautas par to ir ārkārtīgi dārgi samaksājušas. Ideoloģizācija ir īpaši bīstama tādu sociālo pētījumu jomā, kas nosaka valstisku programmu un politisku projektu stratēģiju. Protestējot pret zinātnes nomaiņu ar ideoloģiju, Baznīca uztur īpaši atbildīgu dialogu ar humanitāro disciplīnu zinātniekiem.

Cilvēks kā Netveramā Radītāja tēls un līdzība savā noslēpumainajā būtībā ir brīvs. Baznīca brīdina no mēģinājumiem izmantot zinātnes un tehnikas sasniegumus, lai iedibinātu kontroli pār personības iekšējo pasauli, radot dažādas tehnoloģijas, kuras var manipulēt ar cilvēka apziņu un zemapziņu.

XIV.2. Latīņu vārds *cultura*, kas nozīmē 'iekopšana, audzināšana, izglītošana, attīstība ceļas no vārda *cultus* - 'godināšana, pie-

lūgums, kults. Tas norāda uz kultūras reliģiskajam saknēm. Radījis cilvēku, Dievs iemītina viņu paradīzē, likdams tam kopt un sargāt Savu dēstīto dāru (1. Moz. 2,15). Kultūra kā apkārtējās pasaules saglabāšana un kopšana ir Dieva nolikta kalpošana jeb Dieva uzdevums cilvēkam. Pēc izdzīšanas no paradīzes, kad cilvēki bija spiesti cīnīties par izdzīvošanu, radās darbarīki, pilsētceltniecība, lauksaimniecība, māksla. Baznīcas tēvi un skolotāji uzsvēr sākotnējo dievišķo kultūras izcelsmi. Aleksandrijas Klēments kultūru uztvēra kā cilvēka jaunrades augli, kas tapis Logosa vadībā: "Svētie Raksti visas pasaulīgās zinātnes, mākslas un visu cilvēka prāta radīto sauc vienā kopīgā vārdā – par gudrību /./, jo māksla un zināšanas cēlušās no Dieva." Bet svētais Gregorijs Teologs raksta: "Līdzīgi kā muzikālajā harmonijā katra stīga rada savu skaņu, viena – augstu, cita – zemu, tā arī Mākslinieks un Radošais Vārds, dažādu radošu cilvēku rīcībā pēc viņu vēlmēm devis atšķirīgas nodarbes un mākslas, tomēr visus savienojis harmonijā ar saskarsmes un cilvēkmīlestības saitiem, lai mūsu dzīvi darītu vairāk civilizētu."

Baznīca ir uzņēmusi daudz ko no cilvēces radītā mākslas un kultūras mantojuma un pārkausējusi jaunrades augļus reliģiskās pieredzes ugunī, lai šķīstītu tos no dvēselei kaitīgiem elementiem un tad pasniegtu cilvēkiem. Baznīca iesvēti dažādas kultūras izpausmes, un tās devums kultūras attīstībā ir nozīmīgs. Pareizticīgais ikonu meistars, dzejnieks, filozofs, mūziķis, arhitekts, aktieris un rakstnieks vērsas pie mākslas līdzekļiem, lai izteiktu garīgās tapšanas pieredzi, ko viņi ir ieguvuši un vēlas dāvat citiem. Baznīca dod iespēju ar jaunu, atklāsmes pilnu skatienu ieraudzīt cilvēku, viņa iekšējo pasauli un viņa dzīves jēgu. Rezultātā, cilvēkam atgriežoties Baznīcas klēpī, arī viņa radošā darbība atgriežas pie savām sākotnējām reliģiskajām saknēm. Baznīca palīdz kultūrai pārvarēt tās zemišķo raksturu: parādot ceļu uz dvēseles šķīstīšanos un savienošanos ar Radītāju, Baznīca palīdz kultūrai atvērties sadarbībai ar Dievu.

Laicīgā kultūra var būt par labās vēsts nesēju. Tas ir ļoti būtiski tajos gadījumos, kad kristietības ietekme sabiedrībā ir vāja vai kad laicīgā vara nostājas atklātā opozīcijā Baznīcai. Piemēram,

valsts ateisma gados krievu klasiskā literatūra, poēzija, glezniecība un mūzika daudzām bija tikpat kā vienīgais reliģisko zināšanu avots. Kultūras tradīcijas palīdz saglabāt un papildināt garīgo mantojumu zibenīgi mainīgajā pasaulē. Tas attiecas uz dažādiem radošās mākslas veidiem: uz literatūru, tēlotājmākslu, mūziku, arhitektūru, teātri, kino. Lai paustu vēsti par Kristu, noder jebkurš radošais stils. Galvenais nosacījums ir mākslinieka godprātība un uzticība Tam Kungam.

Baznīca pie kultūras cilvēkiem allaž vērsas ar aicinājumu: "Neto-piet šai pasaulei līdzīgi, bet pārvērtieties, atjaunodamies savā garā, lai pareizi saprastu, kas ir Dieva griba: to, kas ir labs, tikams un pilnīgs" (Rom. 12,2). Viena laikus Baznīca brīdina: "Mīļie, neticiet katram garam, bet pārbaudiet garus, vai viņi ir no Dieva" (1. Jņ. 4,1). Cilvēkam ne vienmēr piemīt pietiekošs garīgs vērigums, lai atšķirtu patiesu dievišķu iedvesmu no ekstatiskas "iedvesmas," aiz kuras nereti stāv tumšas spēki, kas destruktīvi iedarbojas uz cilvēku. Pārsvārā tas notiek saskarē ar okultisma un maģijas pasauli, kā arī narkotiku ietekmē. Baznīciska audzināšana palīdz iegūt garīgu redzi, kas ļauj atšķirt labo no ļaunā, dievišķo no dēmoniskā.

Baznīcas un kultūras pasaules saskarsnās ne vienmēr nesadarbību un savstarpēju bagātināšanos. "Pie mums atnākušais Pātesais Vārds ir atklājis, ka ne visas mācības ir labas, – dažas ir ļaunas, bet citas – labas" (svētais Justīns Filozofs). Atzīstot katra cilvēka tiesības uz kultūras parādību tikumisku vērtējumu, arī Baznīca patur sev tādas pašas tiesības. Vēl vairāk, – Baznīca tajā saskata savu tiešo pieņēmumu. Neuzstājot uz to, ka laicīgajai sabiedrībai un valstij būtu tiesī jāpārņem Baznīcas vērtību sistēma, Baznīca tomēr ir pārliecināta, ka Evaņģēlijā atklātais ceļš ir galējī patiesais un vienīgais glābošais. Ja radošā darbība veicina personības tikumisko un garīgo pārveidošanos, Baznīca to var svētīt. Bet, ja kultūra nostājas pret Dievu, kļūst antireliģiska vai antihumāna, tādējādi pārvēršdamās par antikultūru, Baznīca ieņem kritisku nostāju. Taču tas nenozīmē, ka Baznīca uzsāk cīņu ar šīs kultūras nesējiem, jo "ne pret miesu un asinīm mums jācīnās, bet pret valdībām un varām, šīs tumsības pasaules valdniekiem un pret ļaunajiem gariem pasaules telpā" (Ef. 6,12).

Eshatoloģiskā orientācija kristietim nemaz neļauj savu dzīvi pilnībā identificēt ar kultūras pasauli, "jo mums šeit nav paliekamas pilsētas, bet mēs meklējam nākamo" (Ebr. 13,14). Kristietis šajā pasaulē strādā un dzīvo, taču viņš nedrīkst pielaut, lai laicīgā darbošanās viņu pārņemtu pilnībā. Kultūras cilvēkiem Baznīca atgādina, ka viņu aicinājums ir kopt cilvēku dvēseles, tai skaitā arī savējās, atjaunojot tajās grēka izkropļoto Dieva tēlu.

Mainīgajos vēsturiskajos apstākļos sludinot cilvēkiem mūžīgo Kristus Patiesību, Baznīca izmanto kultūras formas, kas raksturīgas noteiktam laikmetam, nācijai, atšķirīgajām sociālajām grupām. To, ko pieņemusi un pārdzīvojuši viena tauta, reizēm vajag no jauna, savādākā formā atklāt un padarīt saprotamu kādai citai tautai. Nav tādas īpašas kultūras, kura vienīgā būtu atzīstama par piemērotu kristietības garīgās vēsts iemiesošanai. Labās vēsts vārdiskā un tēlainā valoda, pasludinājuma metodes un līdzekļi dabiski mainās gan vēstures gaitā, gan dažādos nacionālajos un citos kontekstos. Tajā pašā laikā, šis mainīgums nedrīkst būt par iemeslu pagājušo gadsimtu vērtīgā mantojuma zaudēšanai un īpaši – Baznīcas Tradīcijas atmešanai.

XIV.3. Kristīgā tradīcija vienmēr ir cienījusi laicīgo izglītību. Daudzi Baznīctēvi ir mācījušies laicīgajās skolās un akadēmijās, uzskatīdami, ka tur pasniegtās zinātnes ir nepieciešamas ticīgam cilvēkam. Svētais Bazilejs Lielais ir teicis, ka "ārējās zinātnes nav nederīgas," – kristietim no tā jāpaņem viss, kas kalpo tikumiskajai pilnveidei un intelektuālajai izaugsmei. Saskaņā ar svētā Gregorija Teologa uzskatiem, "katrs, kuram ir prāts, atzīst izglītību (paideusin – izglītība) par vienu no galvenajiem labumiem. Un ne tikai to cēlo zināšanu dēļ, kuru priekšmets ir pestīšana un domāšanas skaistums, bet arī ārējo zināšanu dēļ. Diemžēl šīs zināšanas daudzi kristieši savas tumsonības dēļ noniecina kā neuzticamas, bīstamas un attālinošas no Dieva."

No Pareizticības viedokļa raugoties, būtu vēlams, lai visa izglītības sistēma būtu būvēta uz reliģiskiem pamatiem un balstītos kristīgajās vērtībās. Taču Baznīca, sekojot daudzu gadsimteņu tradīcijai, ciena arī laicīgo skolu un ir gatava veidot

ar to sadarbības attiecības, balstoties cilvēka brīvības principa atzīšanā. Šajā sakarā Baznīca uzskata par nepieļaujamu to, ka skolēniem mērķtiecīgi tiktu uzspiestas antirelīģiskas un antikristīgas idejas, apliecinot materiālistiskā pasaules uzskata monopolu (skat. XIV.1). Nedrīkstētu pielaut, ka atkārtotās situācija, kas 20. gs. bija raksturīga daudzās zemēs, kur valsts skolas tika padarītas par karojošā ateisma audzināšanas instrumentiem. Baznīca aicina uz pilnīgu ateistiskās kontroles un tās seku novēršanu valsts izglītības sistēmā.

Diemžēl vēl šobaltdien daudzos vēstures kursus nav novērtēta reliģijas loma tautu garīgās pašapziņas izveidē. Baznīca nemītīgi atgādina par to vērtīgo ieguldījumu, ko pasaules kultūru dārgumu krātuvēm ir devusi kristietība. Pareizticīgie kristieši ar nožēlu uzliūko mēģinājumus nekritiski pārņemt izglītības standartus, programmas un principus no organizācijām, kas pazīstamas ar savu negatīvo attieksmi pret kristietību vispār un pret Pareizticību īpaši. Tāpat nedrīkst ignorēt bīstamās okultās un neopagāniskās ietekmes, kā arī destruktīvās sekas, kas ielaužas laicīgajās skolās un kuru iespaidā bērns tiek atņemts pats sev, gīmei, sabiedrībai.

Baznīca uzskata par derīgu un nepieciešamu kristīgās ticības mācības stundu ieviešanu gan laicīgajās skolās, ņemot vērā bērnu un viņu vecāku vēlēšanos, gan augstskolās. Baznīcas augstākajai vadībai ir jāuztur dialogs ar valsts varu par iespējām rast juridisku un praktisku īstenojumu starptautiski atzītajām tiesībām ticīgu ģimeņu bērniem saņemt reliģisku izglītību un audzināšanu. Šādā nolūkā arī pati Baznīca dibina pareizticīgās vispārizglītojošās mācību iestādes, sagaidot tām atbalstu no valsts puses.

Skola ir vīdūtājs, ka nākošajām paaudzēm nodod iepriekšējos gadsimtos uzkrātās tikumiskās vērtības. Šajā ziņā skola un Baznīca ir aicinātas sadarboties. Izglītība, īpaši, ja tā domāta bērniem un pusaudžiem, veic daudz plašākas funkcijas, nekā tikai informācijas nodošana. Jauno sirdi iedegšana Patiesības mīlestībā, dzīlu tikumības jūtu veidošana, tuvāk mīlestība, mīlestība uz savu tēviju, tās vēsturi un kultūru, – šie ne mazākā mērā ir skolas uzdevumi.

Baznīca tiecas sadarboties ar skolu audzināšanas misijas pildīšanā, jo no cilvēka garīgās un tikumiskās stājas ir atkarīga gan viņa mūžīgā glābšana, gan arī atsevišķu nāciju un visa cilvēku dzimuma nākotne.

XV. BAZNĪCA UN LAICĪGIE PLAŠSAZIŅAS LĪDZEKĻI (PL)

XV.1. Mūsdienu pasaulē plašsaziņas līdzekļi ieņem arvien nozīmīgāku vietu. Baznīca ar cieņu izturas pret žurnālistu darbu, kas plašiem sabiedrības slāņiem nodrošina aktuālu informāciju par notiekošo pasaulē, palīdzot cilvēkiem orientēties šodienas sarežģītajā realitātē. Te jāatceras, ka skatītāja, klausītāja un lasītāja informēšanai jābalstās, ne tikai stingrā uzticībā patiesībai, bet arī rūpēs par personības un sabiedrības morālo stāvokli. Tas paredz apliecināšanu ideālu esamību, kā arī nostāšanos pret ļaunuma, grēku un netiklības izplatību. Plašsaziņas līdzekļos nav pieļaujama vardarbības un agresijas propaganda, nacionālā, sociālā un reliģiskā ienaida kurināšana, kā arī cilvēcisكو instinktu grēcīga ekspluatācija, īpaši, ja tā notiek komerciālos nolūkos. Tā kā plašsaziņas līdzekļiem ir ārkārtīgi liela ietekme uz auditoriju, tie nes milzīgu atbildību par cilvēku, īpaši jaunās paaudzes, audzināšanu. Žurnālistiem un plašsaziņas līdzekļu vadītājiem vienmēr jāatceras par šo atbildību.

XV.2. Baznīcas izglītojošā, audzinošā un mieru nesošā misija sabiedrībā liek Baznīcai meklēt sadarbības iespējas ar laicīgajiem plašsaziņas līdzekļiem, kuri būtu spējīgi Baznīcas vēsti aiznest pie visdažādākajiem sabiedrības slāņiem. Svētais apustulis Pēteris aicina kristiešus: "Esiet arvien gatavi aizstāvēties pret ikvienu, kas vaicā par cerības pamatu jūsos; tomēr gan ar lēnprātību un bijību, paturot labu sirdsapziņu" (1. Pēt. 3,15). Katram svētkalpotājam un laicīgajam laicīgajiem PL būtu jāizturas ar pienācīgu uzmanību ar mērķi efektīvāk veikt pastorālo un izglītojošo kalpošanu, kā arī modināt laicīgās sabiedrības interesi par Baznīcas dzīves un kristīgās kultūras dažādiem aspektiem. Sadarbojoties ar laicīgajiem PL, Baznīcas darbiniekiem jāparāda gudrība, atbildīgums un piesardzība,

sapludināšanu ar vispārbaznīcisko nostāju. Baznīcas un laicīgo PL attiecības nereti aptumšo arī paši svētkalpotāji un laji, piemēram, nepamatoti atsakot žurnālistiem piekļūt kādai informācijai vai izrādot slimīgu reakciju uz pareizu un korektu kritiku. Tamlīdzīgiem jautājumiem būtu jātiek atrisinātiem mierīga dialoga ceļā ar mērķi noskaidrot pārpratumus un turpināt sadarbību.

Taču pastāv arī daudz dziļāki, principiālāki konflikti starp Baznīcu un laicīgajiem PL. To cēlonis ir Dieva vārda zaimošana, Baznīcas dzīvi atainošas informācijas sistematiska izkropļošana, apzināta Baznīcas un tās kalpotāju nomelnošana. Šādu konfliktu gadījumos augstākā baznīciskā vara (attiecībā uz centrālajiem PL) vai eparhiālā Eminence (attiecībā uz reģionālajiem un vietējiem PL) pēc iepriekšēja brīdinājuma un pēc vismaz viena pārrunu mēģinājuma var uzsākt sekojošas darbības: pārtraukt sadarbību ar atbilstošu PL vai žurnālistu; aicināt ticīgos boikotēt konkrēto PL; konflikta atrisināšanas nolūkā vērsties pie valsts varas iestādēm; pakļaut kanoniskajiem sodiem vainīgos ļaunumu izraisošajā rīcībā, ja vainīgie ir pareizticīgie kristieši. Minētajām darbībām ir jābūt dokumentāli fiksētām, par tām jāinformē draudze un visa sabiedrība.

nemot vērā katra konkrētā PL pozīciju attiecībā pret ticību un Baznīcu, PL tikumisko ievirzi un Baznīcas Virsvadības attiecības ar doto informācijas līdzekli. Pareizticīgie laji var tieši darboties laicīgajos PL, un šajā darbā viņiem ir jābūt kristīgās morālās stājas un ideālu īstenotājiem. Ja žurnālisti, kuri pieder Pareizticīgajai Baznīcai, publicē materiālus, kas veicina cilvēku dvēseļu pagrimumu, viņiem tiek piemēroti Baznīcas kanoniskie sodi.

Baznīcai – gan tās oficiālajām iestādēm, gan svētkalpotājiem un laikiem privāti – ir savi plašsaziņas informācijas līdzekļi (prese, radioelektroniskie līdzekļi un datortehnika), kas tiek lietoti ar Baznīcas Virsvadības svētību. Vienlaikus Baznīca ar savu iestāžu un pilnvaroto starpniecību sadarbojas arī ar laicīgajiem PL. Šī sadarbība notiek dažādos veidos: gan laicīgajos PL izveidojot īpašas, Baznīcai atvēlētas, konstantas formas (speciālus avīžu un žurnālu pielikumus, slejas, TV un radioprogrammu seriālus, rubrikas), gan ietilpstot laicīgo PL struktūrā (raksti, radio- un televīzēti, intervijas, piedalīšanās dažādās publiskajās diskusijās, dialogos, konsultatīva palīdzība žurnālistiem, speciāli sagatavotas informācijas sagatavošana žurnālistu vajadzībām, izziņu materiāla, audio un videomateriālu sagādāšana).

Baznīcas un laicīgo plašsaziņas līdzekļu sadarbība paredz abpusēju atbildību. Informācijai, ko Baznīca sniedz žurnālistam vai plašākai auditorijai, ir jābūt patiesai. Svētkalpotāju un citu Baznīcas pārstāvju paustajiem viedokļiem plašsaziņas līdzekļos ir jāatbilst Baznīcas mācībai un Baznīcas nostājai sociālajos jautājumos. Gadījumā, ja Baznīca loceklis pauž dziļi personisku viedokli, tad gan viņa paša, gan PL darbinieku pienākums ir par to informēt auditoriju. Baznīcas svētkalpotāju un iestāžu sadarbībai ar laicīgajiem PL jautājumos, kas skar visas Baznīcas darbību, jānotiek saskaņā ar Baznīcas Virsvadību, bet jautājumos, kas atspoguļo eparhijas dzīvi, sadarbībai ar PL jānotiek eparhijas vadībā.

XV.3. Baznīcas un laicīgo PL attiecības var rasties sarežģījumi un pat nopietni konflikti. Parasti problēmas rodas sakarā ar neprecīzu un izkropļotu informāciju par Baznīcu, ar informācijas parādīšanos nepiedienīgā kontekstā, ar autora personiskās pozīcijas

Salamana starpā; un tie abi noslēdza derību” (1. Kēn. 5,2. 26). Caur pārrunām ar sūņu starpniecību tika pārspriesti tādi jautājumi, kā bruņotu viru iziešana caur svešām zemēm (4. Moz. 20, 14-17; 21, 21-22), teritoriālie strīdi (Soģu 11, 12-28). Pārrunu ceļā viena tauta varēja vienoties par teritoriju atdošanu otrai (1. Kēn. 9, 10-12; 20,34).

Bibēlē ir atrodami arī diplomātisko vilību apraksti, kas saistīti ar nepieciešamību aizstāvēties pret spēcīgiem pretiniekiem (Joz. 9, 3-27; 2. Sam. 15, 32-37; 16, 16-19; 17, 1-16). Dažreiz miers tika nopirkts (2. Kēn. 12, 18-19) vai tika maksātas nodevas. Neapstrīdami ir tas, ka viens no līdzekļiem, lai atrisinātu strīdus un radušos konfliktus, bija kari, par kuriem liecības Vecajā Derībā ir rodamas lielā skaitā. Starp citu, Svētajos Rakstos ir minētas pārrunas, kuras ir vērstas uz karu izbeigšanu īsi pirms to sākšanās (2. Kēn. 14, 9-10). Vienošanās panākšana Vecās Derības laikos bija balstīta uz reliģiskās tikumības principiem. Tādējādi pat derība ar gibeoniēšiem, ko pēdējie noslēdza ar viltu, tika atzīta par spēkā esošu svētas formulas dēļ, ko tā sevi ietvēra: “Mēs esam pie Tā Kunga, Israēla Dieva, tiem zvērējuši, un mēs tāpēc nevaram tos aizīkt” (Joz. 9,19). Bībele satur aizliegumu slēgt derību ar netiklām, izvirtušām pagāņu ciltīm (2. Moz. 34,15). Tomēr senie jūdi atkāpās no šī baušļa. Bieži tika pārkāptas arī dažādas derības un savienības.

Starptautisko attiecību jomā gan tautas, gan valsts kristīgas uzvedības ideāls ir ietverts “zelta likuma” ievērošanā: “Tad nu visu, ko jūs gribat, lai cilvēki jums dara, tāpat darait arī jūs viņiem” (Mat. 7,12). Ievērojot šo principu ne tikai personīgajā, bet arī sabiedriskajā dzīvē, pareizticīgajiem kristiešiem ir jāatceras, ka “Dievs nostājas patiesības, ne spēka pusē”. Tātad, ja kāds rīkojas pretēji taisnīgumam, tad tās atjaunošana bieži vien prasa ierobežojos un pat varas līdzekļus attiecībā pret citām valstīm un tautām. Ir zināms, ka grēka samaitātās cilvēka dabas dēļ valstīm un nācijām praktiski neizbēgami rodas pretējas, konfliktējošas intereses, kas saistītas ar centieniem iegūt savā pārvaldījumā teritorijas, ar politiskiem un militāriem centieniem, kā arī ar vēlmi iegūt maksimālo peļņu no ražošanas un tirdzniecības jomām. Šī iemesla dēļ radusies nepieciešamība aizsargāt ciltsbrāli uzliek ierobežojumus cilvēka

XVI. STARPTAUTISKĀS ATTIECĪBAS. GLOBALIZĀCIJAS UN SEKULARIZĀCIJAS PROBLĒMAS

XVI.1. Tautas un valstis stājas viena ar otru ekonomiskās, politiskās, militārās un cita veida attiecībās. Tā rezultātā valstis rodas un sabrūk, maina savas robežas, apvienojas vai sašķelās; tās arī izveido vai likvidē dažādas savienības. Svētajos Rakstos var atrast dažas vēsturiskas liecības par starptautisko attiecību veidošanu.

Viena no pirmajām starpciltišu derībām, kas tika noslēgta starp zemes gabala saimnieku – Abimelehu – un ienācēju svešinieku – Ābrahāmu, – tiek aprakstīta 1. Mozus grāmatā: Abimelehs ././ sacīja Ābrahāmam: “././ apstiprini man šeit ar zvērestu pie Dieva, ka tu nelauzīsi uzticību nedz man, nedz maniem bērniem, nedz maniem bērnu bērniem, ka to zēlastību, kādu es tev esmu parādījis, arī tu gribi parādīt man un visai zemei, kurā tu dzīvo kā svešinieks”. Un Ābrahāms atbildēja: “Es zvērēju.” Un abi noslēdza derību (1. Moz. 21, 22-24. 27). Šādas derības samazināja bīstamību, kas varēja celties no kariem un sadursmēm (1. Moz. 26, 26-31; Joz. 9, 3-27). Reizēm pārrunas un labās gribas demonstrēšana atvairīja asinsizliešanu (1. Sam. 25, 18-35; 2. Sam. 21, 15-22). Ar noslēgtas derības palīdzību tika pārtraukti kari (1. Kēn. 20, 26-34). Bībele piemin arī militāras savienības (1. Moz. 14,13; Soģu 3, 12-13; 1. Kēn. 22, 2-29; Jer. 37, 5-7). Reizēm militārā palīdzība tika iegūta par naudu vai citiem materiāliem labumiem (2. Kēn. 16, 7-9; 1. Kēn. 15, 17-20). Pieņemam, vienošanās starp Sálamanu un Hirāmu bija ekonomiska veida vienošanās: “Un mani kalpi lai pievienojas taviem kalpiem. Un es tev došu algu tavu kalpu vajadzībām tik daudz, cik tu pats noteiksi, jo tu pats labi zini, ka mums neviena cita nav, kas prastu kokus tik labi cirst kā sidonieši” ././ Un miers valdīja Hirāma un

gatavībai atteikties no personīgām interesēm citas tautas labā. Tomēr pareizticīgie kristieši un viņu sabiedrības tiek aicinātas censties veidot tādas starptautiskās attiecības, kuras kalpotu savas tautas, apkārtesošo nāciju un visas cilvēces maksimālam labumam un likumīgo interešu apmierināšanai.

Attiecībām starp tautām un valstīm jābūt virzītām uz mieru, savstarpēju palīdzību un sadarbību. Apustulis Pāvils aicina kristiešus: "Ja iespējams, no savas puses, turiet mieru ar visiem cilvēkiem" (Rom. 12,18). Svētais Maskavas Filarets savā runā par godu miera noslēgšanai 1856. gadā saka: "Acerēsīmes likumu, izpildīsim pašas saules Dievišķā Priekšnieka gribu – nepieņimt launu, piedot pāridarījumus, būt mierā pat ar tiem, kas "ienīst mieru" (Ps. 119,6), tāpat ar tiem, kas piedāvā pārtraukt ienaidu un sniedz mums savu roku mieram". Pilnībā apzinoties starptautisko konfliktu un strīdu neizbēgamību grēkā kritušajā pasaulē, Baznīca aicina valsts varas nesējus jebkādos konfliktus atrisināt, meklējot abpusēji izdevīgus lēmumus. Baznīca nostājas agresijas upuru pusē, kā arī to upuru pusē, kas cieš no nelegītīma un morāli neattaisnojama politiska spiediena no ārienes. Militārās varas izmantošanu Baznīca redz kā galējo līdzekli aizsardzībai pret bruņotu agresiju no citu valstu puses. Tādu aizsardzību kā palīdzību var realizēt arī valsts, kura nav izvēlēta par uzbrukuma mērķi, pēc valsts, kas ir izvēlēta par uzbrukuma mērķi, lūguma.

Savas attiecības ar ārējo pasauli valsts balsta uz suverenitātes un teritoriāla veseluma jeb integritātes principa. Šos principus Baznīca uzskata gan par pamata principiem tautas likumīgo interešu aizstāvēšanai, gan par stūrakmeni starpvalstu attiecībām un līgumiem, un tāad arī starptautiskajām tiesībām. Tajā pašā laikā kristīgai apziņai ir acīmredzams, ka jebkādi cilvēciski lēmumi un nodibinājumi, tajā skaitā arī suverēnā valsts vara, ir relatīvi attiecībā pret Dieva visvarenību. Vēsture nemitīgi uzrāda valstu eksistences, dažādu valsts formu un to robežu nepastāvēību, kas tiek veidotas, izejot gan no teritoriāli etniskiem faktoriem, gan balstoties uz ekonomisko, politisko, militāro un citu līdzīgu faktoru pamata. Neapšaubot monoetniskas valsts vēsturisko nozīmi,

Pareizticīgā Baznīca vienlaicīgi atbalsta tautu labprātīgu apvienošanu vienā organismā un daudz nacionālu valstu izveidi, ja tajās netiek pārkāptas kādas tautas tiesības. Ņemot vērā iepriekš sacīto, tomēr nevar nepamanīt zināmu pretrumu mūsdienu pasaulē starp vispārattīstītiem valsts suverenitātes un teritoriālās integritātes principiem, no vienas puses, un tautas vai tās daļas centieniem pēc valstiskas neatkarības, no otras puses. Tādējādi radušos strīdus un konfliktus ir jāatrisina mierīgā ceļā, balstoties dialogā, tiecoties pēc maksimāli iespējamās iesaistīto pušu saskaņas. Turot prātā, ka vienotība ir labums, bet sašķeltība – ļaunums, Baznīca dod priekšroku valstu un tautu apvienošanās tendencei, it īpaši to vidū, starp kurām pastāv vēsturiska un kultūras kopība, pie nosacījuma, ja šī apvienošanās nebūs vērstas pret trešo pusi. Baznīca skumst, kad kopā ar multietnisku valstu sadalīšanos tiek izjaukta cilvēku vēsturiskā kopība, tiek pārkāptas to tiesības un daudzu cilvēku dzīvēs ienāk ciešanas. Daudz nacionālu valstu sadalīšanās par attaisnojamu var tikt uzskatīta tikai tajā gadījumā, ja viena no tautām atrodas acīmredzamā apspiestības stāvoklī vai arī vairākuma valsts iedzīvotāju vēlēšanās viennozīmīgi nav vērstas uz vienotības saglabāšanu.

Nesenā vēsture ir parādījusi, ka vairāku Eirāzijas valstu sadalīšanās radīja mākslīgu plaisu starp tautām, ģimenēm un komercālam savienībām, noveda pie dažādu etnisko, reliģisko un sociālo grupu vardarbīgas pārvietošanas un izstumšanas, kam sekoja to lietu un parādību zaudēšana, ko katra no tautām uzskatīja par svētām. Mēģinājumi izveidot daudz nacionālas valstis uz savienību paliekām kļuva par pamatcēloni starptautiskiem asiņainiem konfliktiem, kas satricināja Austrumeiropu.

Ņemot vērā iepriekš sacīto, nepieciešams atzīt starpvalstu savienību veidošanas lietderību, kas vērstas uz kopīgu politisko un ekonomisko centienu apvienošanu, kā arī uz kopīgu aizsardzību pret ārējiem draudiem un uz palīdzību agresijas upuriem. Starpvalstu ekonomiskajā un tirdzniecības sadarbībā ir jāpielieto arī morāles likumi, kā arī visā cilvēka saimnieciskajā un uzņēmējdarbības jomā. Tautu un valstu savstarpējo sadarbību nosauktajā jomā nepie-

ciešams balstīt godīgumā, taisnīgumā un centienos sasniegt pieņemamus rezultātus, patiecoties kopīgam darbam, kurā iesaistījušies visi tā dalībnieki. (skat. XVI.3). Tiek dota priekšroka tādai starptautiskai sadarbībai kultūras, zinātnes, izglītības un informācijas jomās, kura balstās uz līdztiesības un savstarpējas cieņas pamata, kas savukārt ir vērsts uz katras iesaistītās tautas bagātināšanos ar pieredzi, zināšanām un radošo pūliņu augļiem.

XVI.2. Divdesmitā gadsimta laikā daudzpusīgas starptautisko vienošanās noveda pie saturotas starptautisko tiesību sistēmas rašanās, kuras ir kļuvušas obligātas tajās valstīs, kas ir parakstījušas attiecīgās vienošanās. Valstis tāpat izveidoja starptautiskas organizācijas, kuru lēmumi ir obligāti to dalībvalstīm. Dažām no šīm organizācijām attiecīgo valstu valdības nodod virkni pilnvaru, kuras skar ekonomisko, politisko un militāro darbības jomu un kuras noteiktā mērā skar ne tikai starptautiskās attiecības, bet arī tautu iekšējo dzīvi. Aizvien lielākā mērā par realitāti kļūst tiesiskās un politiskās reģionalizācijas un globalizācijas fenomēns.

No vienas puses, šāda starptautu attiecību attīstība veicina tirgus, ražošanas, militārās, politiskās un cita veida sadarbību aktīvajai, kuras nepieciešamību diktē starptautisko attiecību dabiskā pieaugšana un pastiprināšanās, kā arī nepieciešamība rast kopīgu atbildi uz mūsdienu pasaules globālajiem izaicinājumiem. Pareizticības vēsturē ir rodami Baznīcas pozitīvas ietekmes piemēri uz reģionālo starptautu attiecību attīstību. Starptautiskas organizācijas veicina dažādu strīdu un konfliktu atrisināšanu. No otras puses, nedrīkst novērtēt par zemu bistamību, kas rodas no nesakritībām starptautu vēlmēm un starptautisko organizāciju lēmumiem. Šīs organizācijas var kļūt par netaisnīgas spēcīgo valstu dominēšanas pār vāji attīstītām valstīm, bagāto dominēšanas par nabadzīgajiem, tehnoloģiski un informatīvi attīstīto valstu dominēšanas pār pārējiem, kā arī var rasties dubulti standartu starptautisko tiesību pielietošanai praksē par labu ietekmīgajām valstīm.

Viss minētais mudina Pareizticīgo Baznīcu attiekties pret tiesību un politiskās internacionalizācijas procesu ar kritisku piesardzību, aicinot varas nesējus gan nacionālā, gan starptaut-

tiskā līmenī pieiet lietām ar sevišķi lielu atbildību. Jebkādiem lēmumiem par tautu likteņiem svarīgu starptautisku vienošanos, kā arī par valsts pozīcijas noteikšanu dalībai starptautiskās organizācijās, jātiek pieņemtiem tikai saskaņā ar tautas gribu, un balstoties uz pilnīgas un objektīvas informācijas sniegšanu par plānoto lēmumu būtību un sekām. Ja tiek uzsākta tāda politika, kas ir vērsta uz saistošu starptautisku lēmumu un starptautisku organizāciju rīcības pieņemšanu, valdībām ir jāpārslāp valstu un tautu garīgo, kultūras un cita veida savdabīgumu, tāpat arī valsts likumīgās intereses. Pašu starptautisko organizāciju ietvaros nepieciešams nodrošināt suverēno valstu vienlīdzību lēmumu pieņemšanas procesos un tiesības uz izšķirošo balsi, tajā skaitā attiecībā uz starptautisko standartu pamata lēmumiem. Konfliktējošās situācijas un strīdus ir jārisina savstarpējā saskaņā, klātesot visām iesaistītajām pusēm, kuru dzīvības intereses tiek skartas katrā konkrētā situācijā. Saistošu lēmumu pieņemšana bez valsts piekrišanas, uz kuru šie lēmumi attiecas visticšākajā veidā, ir iespējami tikai agresijas vai masu slepkavošanas gadījumā valsts iekšienē.

Paturot prātā nepieciešamību pēc garīgi tikumiskas ietekmes uz politisko līderu rīcību, sadarbības ar viņiem, rūpējoties par tautas un atsevišķo cilvēku vajadzībām, Baznīca iestājas dialogā un mijiedarbībā ar starptautiskām organizācijām. Šī procesa ietvaros tā neizbēgami liecina par savu pārliecību par ticības un garīguma prakses svarīgumu cilvēka pūliņos, lēmumos un risinājumos.

XVI.3. Globalizācijai ir raksturīga ne tikai politiski tiesiskā, bet arī ekonomiskā un informācijas kultūras dimensija. Ekonomikā tā ir saistīta ar transnacionālu korporāciju veidošanos, kurās ir sakopoti vēra ņemami materiālie un finansu resursi un kurās strādā milzīgs dažu valstu pilsoņu daudzums. Personas, kas stāv starptautisko ekonomisko un finansu struktūru augšgalā, centrē savās rokās milzīgu varu, ko nekontrolē ne valstis, ne valstis, un kas neatzīst nekādus ierobežojumus – ne valsts robežas, ne kultūretnisko identitāti, ne arī nepieciešamību pēc ekoloģiskās un demogrāfiskās stabilitātes saglabāšanas. Reizēm tās nevēlas

rūpnieciski attīstīto valstu finansistiem un nespēj radīt pienācīgus dzīves apstākļus. Šo valstu iedzīvotājos pieaug neapmierinātība un vilšanās.

Baznīca izvirza jautājumu par vispusīgu kontroli pār transnacionālajām korporācijām un procesiem, kuri norit ekonomikas finanšu sektorā. Šādu kontroli, kuras mērķis būtu ikvienas uzņēmējdarbības un finanšu aktivitātes pakļaušana cilvēka un tautas interesēm, jārealizē ar visu sabiedrībai un valstij pieejamo mehānismu un paņēmieni palīdzību.

Garīgi un kultūras ekspansijai, ko izīmē totāla unifikācija, nepieciešams nostādīt pretī kopējus Baznīcas, valsts varas struktūru, pilsoniskās sabiedrības un starptautisko organizāciju centienus, lai nostiprinātu pasaulē īstēni līdztiesīgu apuseju kultūras un informācijas apmaiņu, kas ir savienota ar nāciju un citu cilvēcisko kopību savdabības aizsardzību. Kā viens no līdzekļiem izvirzītā mērķa sasniegšanai var kļūt valstu un tautu pieejas nodrošināšana tehnoloģiskajiem pamatresursiem, kas sniedz iespēju informācijas globālajai izplatībai un saņemšanai. Baznīca atgādina, ka daudzām nacionālajām kultūrām ir kristīgas saknes un Kristus sekotāji ir aicināti veicināt savstarpējo saīsu stiprināšanu starp tautu un tautu kultūras mantojumu, konkrēti nostājoties pret antikultūras izpausmēm un radošās informācijas telpas komercializāciju.

Kopumā globalizācijas izaicinājums prasa no mūsdienu sabiedrības pienācīgu atbildi, kas ir balstīta rūpēs par mierpilnas un cienīgas visu cilvēku dzīves saglabāšanu saistībā ar centieniem pilnveidot tos garīgi. Turklāt nepieciešams tiekties uz tādu pasaules iekārtu, kas balstītos uz cilvēku taisnīgumu un vienlīdzību Dieva priekšā, nepieļautu viņu gribas apspiešanu nacionālo, globāli politisko, ekonomisko un informācijas faktoru ietekmē.

XVI.4. Mūsdienu starptautiskā tiesiskā sistēma balstās uz cilvēka un dažādu sabiedrību zemes dzīves prioritāti pār reliģiskajām vērtībām (it īpaši situācijās, kad pirmās un otrās intereses stājas konfliktā). Šāda prioritāte ir nostiprināta daudzu valstu nacionālajā likumdošanā. Bieži vien pieminētais princips balsta tos principus, kuri reglamentē dažādu valsts varas institūciju, valsts

rēķināties ar tradīcijām un reliģiskajām paražām, kas pastāv valstīs, kuras tiek iekļautas viņu plānu realizācijā. Baznīcu nevar neuztraukt arī finanšu spekulācijas, kas izdzēs ienākumu atkarību no ieguldītā darba. Viena no šādu finanšu spekulāciju formām ir finanšu "piramīdas", kuru sabrukums izraisa plaša mēroga satricinājumus. Kopumā šādas negaidītas izmaiņas ekonomikā noved pie darba un cilvēka kā prioritātes zuduma attiecībā pret kapitālu un ražošanas līdzekļiem.

Informācijas kultūras jomā globalizāciju nosaka tehnoloģiju attīstība, kas atvieglo cilvēku un priekšmetu pārvietošanos, kā arī informācijas izplatību un tās saņemšanas iespējas. Sabiedrības, kuras agrāk šķīra attālumam un robežām un kuras šī iemesla dēļ liekotos veidojās viendabīgas jeb homogēnas, šodienas pasaulē ar vieglumu saskaras savā starpā un veidojas par multikulturālām. Tomēr pieminētajam procesam līdzī iet bagāto elites mēģinājumi uzkundzēties pār pārējiem cilvēkiem, vienas kultūras un pasaules uzskata uzkundzēšanās pār citiem, kas īpaši netoleranti izpaužas reliģiskajā jomā. Gala rezultātā var novērot centienus par vienīgu iespējamo nostādīt universālu negarīgu kultūru, kura tiek balstīta uz grēkā kritušo cilvēku, kas nevienā lietā sevi neierobežo, un uz brīvības izpratni kā absolūtu vērtību un patiesības mērauklu. Tādu globalizācijas attīstību daudzi kristīgajā pasaulē salīdzina ar Bābeles torņa celtniecību.

Atzīstot globalizācijas procesu dabiskumu un neizbēgamību, kas daudzējādā ziņā veicina cilvēku saskarsmi, informācijas izplatību, efektīvu ražošanu un uzņēmējdarbību, Baznīca tajā pašā laikā pievērš uzmanību šo procesu iekšējam pretrunīgumam un ar to saistītajiem draudiem. Pirmkārt, globalizācija kopā ar ierastajiem saimniecisko procesu organizēšanas paņēmieniem sāk izmainīt tradicionālos sabiedrības organizācijas un varas realizācijas paņēmienus. Otrkārt, daudzi pozitīvi globalizācijas sasniegumi pieejami tikai nācijām, kas veido mazāko cilvēces daļu, bet kurām ir līdzīgas ekonomiskās un politiskās sistēmas. Pārējās nācijas, kuras veido piecas sestdaļas planētas iedzīvotāju, izrādās izmestas cilvēces civilizācijas nomalē. Tās nokļūst parādu atkarībā no nedaudzo

izglītības sistēmas u.c. darbības formas. Daudzi ietekmīgi sabiedriskie mehānismi izmanto šo principu atklātā pretestībā ticībai un Baznīcai, kas tiek darīts ar mērķi izstumt tās no sabiedriskās dzīves arēnas. Šis parādības veido valsts un sabiedriskās dzīves sekularizācijas kopējo ainu.

Cienot nerelīģiozo cilvēku pasaules uzskata izvēli un viņu tiesības ietekmēt sabiedriskos procesus, Baznīca tajā pašā laikā nevar pozitīvi pieņemt tādu pasaules kārtību, kuras centrā tiek nolikta grēka aptumšota cilvēka personība. Tieši tādēļ, nemainīgi saglabājot atvērtu iespēju sadarboties ar nerelīģiozo uzskatu cilvēkiem, Baznīca tiecas nostiprināt kristīgās vērtības sabiedriski nozīmīgāko lēmumu pieņemšanā gan nacionālā, gan starptautiskā līmenī. Baznīca cenšas panākt reliģiskā pasaules uzskata leģitimitāti atzīšanu par pamatu sabiedriski nozīmīgām rīcības izpausmēm (tajā skaitā arī valstiskām rīcības izpausmēm) un kā būtisku faktoru, kam ir jāietekmē starptautisko tiesību un starptautisko organizāciju rīcība.

Pareizticīgās Baznīcas Sociālās koncepcijas pamati ir veidoti ar mērķi kalpot par rokasgrāmatu Sinodālajām iestādēm, bīskapijām, klosteriem, draudzēm un citām kanoniskām Baznīcas iestādēm, veidojot attiecības ar valsts varu, dažādām laicīgām apvienībām un organizācijām, nebaznīciskiem plašsaziņas līdzekļiem. Uz dotā dokumenta pamata Baznīcas virsvadība pieņem lēmumus dažādos sociāli un politiski aktuālos jautājumos. Dokuments tiek ietverts garīgo mācību iestāžu studiju programmā. Atkarībā no valsts vai sabiedriskās dzīves izmaiņām, vai jaunu un Baznīcai būtisku problēmu parādīšanās dotajā jomā, Baznīcas Sociālās koncepcijas pamati var attīstīties un pilnveidoties. Dotā procesa rezultātus apstiprina Svētā Sinode, Vietējais vai Episkopālais koncils.

Iespiests tipogrāfijā "Imanta"
Akas ieta 2, L.V-1011, Rīga
Tālr. +371 67283377